

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Bc. Zuzana Maláriková

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní**

Komparace rozsahu a stavu veřejných financí v zemích EU

Zuzana Maláriková

**Diplomová práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana MALÁRIKOVÁ**

Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**

Název tématu: **Komparace rozsahu a stavu veřejných financí v zemích EU**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem DP je na základě vybraných ukazatelů provést komparaci veřejných financí v zemích EU.

DP bude obsahovat:

- rešerši literatury, která se problematikou veřejných financí zabývá
- analýzu veřejných financí v jednotlivých zemích EU
- komparaci veřejných financí vybraných zemí EU z hlediska jejich rozsahu a stavu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- MEDVEĎ J., a kolektiv, Verejné finance, Bratislava: SPRINT, 2005. ISBN 80-89085-32-2
- MUSGRAVE, RICHARD A., MUSGRAVE, PEGGY B., KAMENÍČKOVÁ V., Veřejné finance v teorii a praxi, 1. vyd. Praha: Management Press, 1994. ISBN 80-85603-76-4
- PEKOVÁ J., Veřejné finance, 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002. ISBN 80-86395-19-7
- PILNÝ J., Veřejné finance, 5. vyd., dopl. a upr. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 80-7194-061-5
- Public finances in EMU - 2008. [online]. 2008, X [cit. 2008-07-04]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12832_en.pdf>.
- Internetové zdroje: www.mfcr.cz, www.mvcr.cz, www.epp.eurostat.ec.europa.eu
- Odborná periodika: Politická ekonomie, Finance a úvěr

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D.
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce: 10. června 2009

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2010

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Voléjníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 24. července 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 04. 2010

Zuzana Maláriková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomohli diplomovou práci zdárně dokončit, především vedoucí mé diplomové práce doc. Ing. Romaně Provazníkové, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytla v průběhu zpracovávání práce.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na veřejné finance v jednotlivých členských zemích EU, které charakterizuje z hlediska veřejných příjmů, veřejných výdajů a veřejného deficitu a dluhu. Samostatná kapitola se zabývá neméně důležitou oblastí a to určením velikosti veřejných financí. Cílem práce je porovnání veřejných financí z hlediska rozsahu a stavu zejména v České a Slovenské republice v letech 2000 až 2008.

KLÍČOVÁ SLOVA

veřejné finance, veřejné příjmy, veřejné výdaje, veřejný dluh a deficit.

TITLE

Comparison of the size and character of public finances in EU countries

ANNOTATION

The thesis is focused on public finances in EU countries which it characterizes by public revenue, public expenditure and public deficit and debt. The next very important part of the work deals the size of the public finances. The aim is the comparison of the public finances by size and character of the Czech and Slovak Republic from the year 2000 to the year 2008.

KEYWORDS

public finances, public revenues, public expenditure, public deficit and debt.

OBSAH

Úvod	8
1 Vymezení základních pojmů	10
1.1 Veřejný sektor	12
1.2 Maastrichtská kritéria	15
2 Relativní velikost veřejných financí	16
2.1 Podíl veřejných výdajů na HDP	16
2.2 Podíl daní na HDP	18
2.3 Podíl půjček / výpůjček veřejného sektoru na HDP	19
2.4 Podíl veřejného dluhu na HDP	21
2.5 Důvody pro změny ve velikosti veřejných financí.....	23
3 Veřejné výdaje	25
3.1 Efektivita veřejných výdajů.....	27
3.2 Celkové veřejné výdaje v zemích EU.....	28
4 Veřejné příjmy	31
4.1 Celkové veřejné příjmy v zemích EU.....	33
4.2 Daně jako hlavní zdroj příjmů veřejných financí	37
4.2.1 Daně přímé a nepřímé v zemích EU.....	39
4.2.2 Daňové zatížení	40
5 Veřejný deficit a veřejný dluh	44
5.1 Veřejný deficit	45
5.1.1 Příčiny vzniku veřejného deficitu	46
5.1.2 Důsledky státního deficitu	47
5.1.3 Financování státního deficitu	48
5.2 Veřejný dluh	49
5.2.1 Příčiny vzniku veřejného dluhu a jeho ovlivňující faktory	51
5.2.2 Důsledky veřejného dluhu	52
5.2.3 Možnosti řešení problému veřejného dluhu	53
5.2.4 Veřejný deficit a veřejný dluh v zemích EU	55
6 Komparace veřejných financí České a Slovenské republiky	59
6.1 Hlavní reformy veřejných financí v CZ a SK od roku 2002	60
6.1.1 Reforma v CZ v letech 2003 - 2006	60
6.1.2 Reforma v CZ v letech 2007 – 2010.....	62
6.1.3 Reforma v SK od roku 2002.....	63
6.1.4 Dopad reforem veřejných financí v CZ a SK na daně.....	65
6.2 Komparace vývoje HDP v CZ a SK.....	67
6.3 Komparace celkových veřejných výdajů a příjmů CZ a SK	69
6.3.1 Celkové veřejné výdaje	69
6.3.2 Celkové veřejné příjmy	71
6.4 Komparace celkového veřejného deficitu a dluhu CZ a SK	73
6.4.1 Celkový veřejný deficit	73
6.4.2 Celkový veřejný dluh	76
Závěr	81
Použitá literatura	84
Seznam obrázků	90
Seznam tabulek	90
Seznam příloh	91

ÚVOD

Veřejné finance v zemích EU jsou v současné době velmi diskutovaným tématem nejčastěji v souvislosti s Maastrichtskými kritérii, u kterých je velkým problémem dodržení limitů státního schodku a veřejného dluhu. Mohlo by se zdát, že problémy v této oblasti mají pouze malé nebo nově přistoupivší členské země, ale v podstatě všechny členské země EU se potýkají každoročně se státními deficity, které „nabalují“ veřejný dluh, jenž je po roce 2007 ještě více zesílen světovou krizí. Proto se následující text zabývá oblastí veřejných financí všech zemí EU.

Pro lepší pochopení veřejných financí jako celku je na úvod tento pojem charakterizován spolu s dalšími pojmy nutnými pro znalost v dané oblasti. Mezi ně patří veřejný sektor, sektor vládních institucí, veřejná správa, finanční vztahy a operace a Maastrichtská kritéria. Protože v rámci EU je nejvíce využívána metodika ESA 95, tak některá vymezení, především ta, která jsou spojená s ukazateli veřejných financí, jsou určena pomocí této metodiky v příslušné kapitole zabývající se související problematikou.

V rámci posuzování veřejných financí je nutná znalost jejich velikosti, která se odvíjí od různých ukazatelů. Všechny ukazatele jsou vyjadřovány vzhledem k HDP, kdy za čitatele jsou považovány veřejné výdaje, daně, půjčky veřejného sektoru a veřejný dluh. Velikost veřejného sektoru a tím i privátního sektoru se dá určit pomocí podílu vládních výdajů na HDP. Velikost veřejných financí ale není stavovou veličinou, při sledování v čase proto nezůstává stále stejná. Důvody mohou být spatřovány v působení různých vlivů na jednotlivé komponenty veřejných financí. Tyto faktory jsou vymezeny na závěr druhé kapitoly.

Veřejné finance z hlediska bilance se skládají ze dvou hlavních částí a to veřejných výdajů a veřejných příjmů, které limitují první složku. Obě tyto složky jsou více rozebrány v samostatných kapitolách, kde jsou uvedeny i jejich komponenty a trendy v zemích EU. Za hlavní finanční zdroj veřejných financí jsou obecně považovány daně, které jsou proto více vymezeny. V zemích EU jsou finanční zdroje určeny na hrazení různých veřejných statků a služeb, kdy však žádný ve velkém měřítku nepřevyšuje ostatní, proto budou zmíněny komponenty veřejných výdajů v zemích EU jako celku.

Pro správné fungování veřejných financí je důležitá bilanční rovnováha jak v krátkém i dlouhém období. Pokud však veřejné výdaje převyšují veřejné příjmy v příslušném rozpočtovém roce, což je trendem ve všech zemích EU, pak vzniká v krátkém období veřejný deficit, který jako jedna ze složek zapříčiňuje vznik veřejného dluhu. Obě tyto složky jsou sledovány v rámci Maastrichtských kritérií a pro jejich důležitost jsou též vymezeny v této práci.

Na závěr práce jsou srovnávány dvě země z hlediska rozsahu veřejných financí a jejich vývoje v letech 2000 až 2008. Pro podobnost a společnou historii byly vybrány Česká a Slovenská republika. Pro komparaci byly použity údaje týkající se veřejných výdajů a příjmů a veřejného deficitu a dluhu především ze stránek příslušných ministerstev financí a EUROSTATU.

Cílem diplomové práce je porovnání jednotlivých členských zemí EU, především České a Slovenské republiky, z hlediska jejich rozsahu a vývoje veřejných financí v letech 2000 až 2008.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Téma této diplomové práce je zaměřeno na veřejné finance v jednotlivých zemích EU. Před tím než budou uvedeny konkrétní poznatky, je potřeba vymezit tento pojem a též pojem veřejného sektoru díky jeho spojitosti s veřejnými financemi. K veřejným financím se také vážou Maastrichtská kritéria, která budou níže rozebrána. Dle Vybíhala (1994, s. 5) jsou obecně **finance** brány jako peněžní vztahy, které souvisí s peněžním kapitálem, především jeho získáváním, rozdělováním, přerozdělováním a jeho užitím. Jedná se tedy o vztahy nikoli o pojem peníze, tudíž nelze tyto dva termíny nijak zaměňovat. Naopak finance v pojetí Brochiera a Tabatoniho jsou peněžními operacemi (nikoliv vztahy jako v předešlém případě) zajišťující minimalizaci ekonomických výkyvů v soukromém sektoru prostřednictvím příjmů a výdajů sektoru veřejného. Tím je docíleno dosažení požadované úrovně zaměstnanosti a důchodu (Vybíhal, 1994, s. 7).

Za samotný pojem veřejné finance by se mohl pokládat proces získávání finančních prostředků státem, zpravidla pomocí výběru daní, a jejich následné utrácení za veřejně prospěšné služby a statky. Toto vymezení však naráží na řadu překážek z následujících důvodů (Bailey, 2004, s. 3):

- zdaňování není pouze zdrojem veřejných financí a tudíž nejsou pouze státními finančními prostředky,
- veřejné finance nejsou utráceny jen za veřejné služby nebo sociální platby a
- pojem veřejně prospěšné služby a statky je nejasný a je založený na subjektivním vnímání.

Bailey (2004, s. 3), v reakci na výše vymezené překážky definice pojmu, **veřejné finance** označil za určité příjmy získávané z jakýchkoliv zdrojů a výdaje existující prostřednictvím státního rozpočtu. Podle něj jsou tedy veřejné finance charakterizované následovně:

- jedná se o finanční prostředky získané z velkého množství zdrojů státu a jeho orgánů,
- zahrnují v sobě daně, prodeje, poplatky, břemena, půjčky, loterie, dary a dědictví, platby a další,
- jsou využívány jak veřejným sektorem, ale i soukromým sektorem a sektorem domácností,
- zdroje jsou získávány prostřednictvím jednotlivců, rodin, společností a organizací zabývajících se službami,

- samotné finanční vztahy mohou existovat buď v zemi sledování veřejných financí nebo v zahraničí a
- jsou vydávány ve formě sociálních plateb, grantů, podpor, platů a odměn, důchodů, výdajů na pojištění, úhrady dluhů, humanitárních pomocí, výdajů na konstrukci projektů a výdajů na vybavení a jiné vstupy ze společností soukromého sektoru.

Veřejné finance ve Vybíhalově pojetí (1994) znamenají peněžní vztahy dle jeho vnímání financí, vznikající získáváním, rozdělováním, přerozdělováním a nakonec užitím peněz náležejícím občanům. Prostřednictvím občanů se peníze dostávají až k veřejnoprávním orgánům a organizacím, jež s nimi nakládají a spravují je s cílem naplnění veřejných zájmů a úkolů.

Dále podle Hamerníkové a Kubátové (1999) se veřejnými financemi rozumí finanční vztahy a operace, které probíhají především mezi dvěma a více subjekty. Důležité je, aby vždy na jedné straně byly orgány veřejné správy¹ a na straně druhé ostatní subjekty (například samotní občané, domácnosti, firmy, neziskové organizace a další). Za **finanční vztahy a operace** považují takové, které se týkají produkce a poskytování veřejných statků, dále pak profinancování různých transferů a v neposlední řadě též stimulací ekonomických subjektů k předem očekávanému chování (například k šetrnějšímu zacházení k životnímu prostředí prostřednictvím pokut, daní ale i dotací). Peněžní operace dle Vybíhala (1994) mohou být buď na straně příjmů nebo výdajů veřejných financí, ale může se jednat i o transferové peněžní platby.

¹ **Sektorem vládních institucí (S13)** jsou dle metodiky ESA 95 (EUROSTAT, online, 2010) tyto subsektory: centrální vládní instituce (S1311), národní vládní instituce (S1312), místní vládní instituce (S1313) a fondy sociálního zabezpečení (S1314) s vyloučením komerčních operací. Vyloučeny jsou tedy u institucionálních jednotek činnosti tržní povahy. V České republice jsou pak dle Pekové a Pilného (2002) vymezeny jako součet institucí které vykonávají veřejnou správu buď přímo nebo zprostředkovaně a jsou jimi:

- státní správa, která převládá a jejím nositelem je stát,
- samospráva- nositelem jsou veřejnoprávní korporace,
- územní samospráva hájící zájmy občanů na území menším než je stát a
- zájmová samospráva (např. profesní).

V demokratických státech jsou obecné zásady a organizace veřejné správy zakotveny v Ústavě a k ní navazujících zákonů.

Musgrave naopak definici veřejných financí velice zkrátil a označil je jako komplex, jehož nejdůležitější částí jsou procesy tvorby veřejných příjmů a realizace veřejných výdajů.

Schulz a Harriss dospěli k názoru, že veřejné finance představují principy, metody a operace důležité pro získávání peněžních fondů a zároveň pro hospodaření se státním dluhem vládními orgány (Vybíhal, 1994, s. 7).

V této diplomové práci jsou veřejné finance chápány jako finanční vztahy zabývající se především získáváním dostatečného množství veřejných příjmů nutných pro realizaci veřejných výdajů. Finanční vztahy souvisejí s přerozdělováním národního důchodu mezi obyvatelstvo.² Protože metodika ESA 95³ zahrnuje celý veřejný sektor, tak i veřejné finance v dalším textu se vztahují k jeho rozpočtům.

1.1 Veřejný sektor

Ze zmíněného vymezení pojmu veřejných financí vyplývá, že jejich finanční vztahy a operace probíhají většinou v rámci veřejného sektoru, přičemž veřejná rozpočtová soustava je u každého státu jinak veliká a rozmanitá v závislosti na faktorech ovlivňujících každou zemi různým způsobem: jako historické, geografické, kulturní, ale především ekonomické faktory (Hamerníková, Kubátová, 1999, s. 18-19).

Veřejný sektor (neboli vládní neziskový sektor) je tedy podle Hamerníkové a Kubátové (1999) významná část národního hospodářství založená na netržním principu a financovaná buď částečně nebo úplně z veřejných prostředků napojených na veřejnou rozpočtovou soustavu. Veřejný sektor je řízen veřejnou správou⁴, která rozhoduje o produkci veřejných statků prostřednictvím veřejné volby. Do tohoto sektoru řadíme instituce jejichž prioritou je produkce a poskytování určitých statků nebo redistribuce. Stejně tak jako v jiných částech národního hospodářství je velice důležitá kontrola zajišťovaná příslušnými kontrolními orgány a kontrolou ze strany občanů.

² Veřejné finance jsou nejčastěji popisovány v souvislosti se státním a obecním finančním hospodařením. U soukromých subjektů se mluví v tomto smyslu spíše o penězích.

³ ESA 95 je Evropským systémem účtů, jejíž název vychází ze zkratky European System of Accounts.

⁴ Metodika ESA 95 **veřejnou správu** definuje jako souhrn všech služeb poskytovaných organizacemi státní správy, územní samosprávy a dalšími veřejnoprávními institucemi (ČSÚ, online, 2010).

Zemánek (Ekonomický portál, online, 2010) veřejný sektor vymezuje ne jako část národního hospodářství, ale jako instituce poskytující veřejnosti specifické druhy služeb, které by neposkytovaly soukromé firmy či jednotlivci a to z důvodu neexistence přímého vztahu mezi plátcem služby a poskytovatelem. Z tohoto důvodu veřejný sektor využívá pro hrazení služeb daně a poplatky vybrané od domácností a firem. Jedná se především o služby jako je obrana (v podobě armády), bezpečnost (v podobě policie), soudnictví, zákonodárství, zdravotnictví, školství, veřejné osvětlení a další.

Potřeba existence veřejného sektoru je zmiňována i jinými autory jako Musgravem a Musgraveovou (1994, s.5). Ti přímo píší: „tržní mechanismus ve skutečnosti vykonávat všechny ekonomické funkce není schopen. Veřejná politika je tu proto, aby ho v jistém ohledu opravovala a doplňovala. Tuto skutečnost je důležité si uvědomit, protože z ní vyplývá, že správná velikost sektoru je do značné míry spíše technickou než ideologickou záležitostí.“

Existence veřejného sektoru má tyto důvody: tržní selhání, existence externalit (řešit se musí především negativní externality) a veřejných statků, nedostatek informací pro výrobce ale i pro koncové spotřebitele statků, nekomplexnost trhů, nezaměstnanost a vytváření přirozených monopolů.

Dle metodiky GFS 2001⁵ je veřejný sektor složen z kombinace sektoru vládních institucí a místní vlády, ovládaného subjektu známého jako veřejné společnosti, který se zabývá zapojením do tržních činností (International Monetary Fund, online, 2010). Sektor vládních institucí byl již charakterizován výše.

Vedle veřejného sektoru ve všech ekonomikách hospodářsky vyspělých států figuruje **sektor privátní** nebo též tržní či ziskový, který v těchto ekonomikách převyšuje sektor veřejný. Veřejný sektor tedy zajišťuje veřejné statky podle Pilného (1996, s.1), v dostatečné kvalitě a kvantitě:

- s nízkou ziskovostí, o které tudíž privátní sektor nemá zájem,

⁵ GFS 2001 je Finanční statistika veřejného sektoru (Government finance Statistics) vytvořená Mezinárodním Měnovým Fondem.

- o jejichž spotřebu má stát zájem jako třeba: veřejné zdravotnictví, statky týkající se vzdělávání, dále též obrany státu, bezpečnosti obyvatel a další,
- převážně určené pro osoby sociálně slabší.

Na veřejné finance má velký vliv **velikost veřejného sektoru**. Důvodem je nutnost získávání dostatečných finančních zdrojů, které jsou schopny pokrýt veřejné výdaje určené na veřejné statky. Velikost veřejného sektoru je dle Pekové a Pilného (2002, s.23) velmi často odvozována od produktivity práce, protože pokud se stát rozhodne zajišťovat veřejné statky prostřednictvím neziskových organizací, pak dochází k vytváření volných pracovních míst v těchto organizacích a díky tomu se snižuje nezaměstnanost v regionální i lokální ekonomice. O velikosti veřejného sektoru pojednává kapitola 2.1.

Velikost veřejného sektoru se dá určit pomocí (Pilný, 1996):

- podílu výdajů veřejného sektoru na velikosti hrubého domácího produktu (dále HDP) vyjádřeného v procentech,
- podílu výdajů jednotlivých resortů veřejného sektoru na velikosti HDP. Tento vzorec lze použít pro srovnávání jak v čase tak i v rámci jednotlivých zemí. Je vyjádřený v procentech.
- podílu počtu pracujících buď v celém sektoru nebo jen v jeho části na celkovém počtu pracujících v celém národním hospodářství nebo v určitém odvětví.

Pro porovnání zemí z hlediska pružnosti veřejných výdajů (VV) v různém časovém období se používá ukazatel elasticity veřejných výdajů, jenž vyjadřuje změny ve veřejných výdajích v závislosti na změnách HDP za různá sousedící období (označeno t pro počáteční období a t+1 pro období sousední). Tento vztah lze vyjádřit takto (Peková, Pilný, 2002, s. 24):

$$\frac{\frac{VV_{t+1} - VV_t}{VV_t}}{\frac{HDP_{t+1} - HDP_t}{HDP_t}}$$

1.2 Maastrichtská kritéria

Členské země Evropské Unie (EU) se již samotným vstupem do tohoto integračního celku zavázaly splněním všech nutných kritérií pro členství v eurozóně. Některé země si však domluvily výjimku z přijetí společné měny, jako tomu bylo např. u Spojeného království. Podmínkou pro vstup členské země do eurozóny je slučitelnost právních předpisů země s články 108 a 109 Smlouvy o založení Evropského společenství a Statutem Evropského systému centrálních bank a též dosažení udržitelné konvergence, která je dána tzv. **Maastrichtskými** neboli **Konvergenčními kritérii**. Čtyři Maastrichtská kritéria se zabývají jak fiskální tak monetární oblastí a to⁶:

- vysokým stupeň cenové stability určeného inflací,
- dlouhodobou udržitelností veřejných financí danou vývojem vládního deficitu a veřejného dluhu,
- stabilitou měnového kurzu hodnocenou změnami kurzu uvnitř normálního flukтуаčního rozpětí systému ERM II po dobu dvou let, kdy nesmí nastat devalvace a
- stálostí nominální konvergence určené dlouhodobými úrokovými měrami.

Konkrétní podmínky Maastrichtských kritérií uvádí tabulka 1.

Tabulka 1- Maastrichtská kritéria

Kritérium	Podmínka
Cenová stabilita	12ti měsíční průměr HICP inflace do 1,5 % nad referenční hodnotu, která je průměrem tří zemí s nejnižší inflací
Úrokové míry	10tileté vládní dluhopisy s úrokovou mírou do 20ti % nad průměrem vládních dluhopisů tří zemí s nejlepší cenovou stabilitou
Vládní deficit	do 3 % HDP
Veřejný dluh	do 60ti % HDP
Stabilita měnového kurzu	minimálně dvouletý pobyt v ERM II bez porušení ± 15 ti % flukтуаčního pásma a devalvace centrální parity

Pramen: Zavedení eura v České republice, online, 2010

⁶ Česká republika (dále v textu CZ) je též zavázána plnit Maastrichtská kritéria. Ke konci roku 2009 CZ splnila pouze dvě kritéria: cenové stability a dlouhodobých úrokových sazeb. Kritérium udržitelnosti veřejných financí v současné době neplní a ve střednědobém horizontu se ani neočekává, že plnit bude. Avšak to není problémem pouze CZ, ale i všech zemí EU. S tím, že CZ není součástí kurzového mechanismu ERM II, tak ani toto poslední kritérium není splněno (Ministerstvo financí CZ, online, 2010).

2 RELATIVNÍ VELIKOST VEŘEJNÝCH FINANČÍ

Tato kapitola pojednává o ukazatelích velikosti veřejného sektoru se zaměřením na veřejné finance v jednotlivých zemích EU. Mezi tyto ukazatele podle Baileyho (2004) patří:

- podíl veřejných výdajů na HDP,
- podíl daní na HDP,
- podíl půjček / výpůjček (deficitu) veřejného sektoru na HDP a
- podíl veřejného dluhu na HDP.

Každý z výše uvedených ukazatelů souvisí s HDP a to díky tomu, že je přesným měřítkem určení velikosti veřejných financí na rozdíl například od hrubého národního produktu (dále HNP). HNP se oproti HDP liší o čistý příjem majetku ze zahraničí jako jsou příjmy se zahraničních investic společností a občanů, který není vždy jednoduché určit. Čistý příjem majetku ze zahraničí může být kladný nebo záporný, což je dáno vztahem mezi HDP a HNP⁷. Obě veličiny se mění v čase v souvislosti se změnami v jednání zahraničních investorů, kteří reagují na vývoj měnového kurzu země, v níž mají své investice (Bailey, 2004).

Dle metodiky ESA- 95 (EUROSTAT, online, 2010) je **HDP, hrubý domácí produkt**, měřítkem ekonomické činnosti a definován jako hodnota všech zboží a služeb vyprodukovaných v rámci určitého období na daném území. Výpočet roční míry růstu HDP umožňuje srovnat dynamiku hospodářského rozvoje v čase, ale i mezi jednotlivými ekonomikami různé velikosti. HDP se měří v cenách předchozího roku a tím počítá se změnami ve sledovaném roce. A **HNP, hrubý národní produkt**, je součtem všech prvotních příjmů z důchodů domácích subjektů příslušného státu.

2.1 Podíl veřejných výdajů na HDP

Vztah veřejných výdajů k HDP vyjadřuje rovnováhu mezi podílem veřejného a soukromého sektoru. Předpokládejme, že výsledný podíl by činil 40 %. Tato hodnota by signalizovala propojenost složek národního hospodářství následovně: asi 2/5 z národního výstupu by byly určeny pro veřejný sektor a zbylé 3/5 pro sektor soukromý. Na základě předpokladu je možné vyvodit, že by stupeň vládních intervencí do ekonomiky nebyl až tak markantní. S vládními

⁷ V České republice hrubý domácí produkt převyšuje hrubý národní produkt (HDP > HNP), na rozdíl například od Spojeného království, kde je situace opačná (HDP < HNP).

intervencemi je spojená snaha dostatečně zajistit dostupné veřejně prospěšné služby např. související se vzděláním a zdravotní péčí (Bailey, 2004, s. 54).

V tabulce 2 jsou zachyceny hodnoty podílu celkových veřejných výdajů na HDP jednotlivých zemí EU v letech 2000 až 2008. Hodnoty se pohybují v rozpětí od 31,3 % (nejmenší hodnotu za sledované období mělo Irsko v roce 2000) až po 57 % (hodnota ve Švédsku za rok 2003). Ve Švédsku a v jiných zemích EU přesahující 50 % tohoto podílu převažuje veřejný sektor nad sektorem soukromým. Hranici 50ti % přesáhly tyto země ve všech letech: Dánsko, Francie, Švédsko a Rakousko až do roku 2005, dále pak Belgie (v letech 2003, 2005 a 2008) a Maďarsko (léta 2005 a 2006). Do opačné situace se dostaly země, které měly hodnoty mezi 30-40 %, zde tedy převažuje soukromý sektor nad sektorem veřejným. Nejvíce se to projevovalo v následujících zemích: v Estonsku, Irsku (dosáhlo v roce 2008 hodnoty 42 %), Litvě, Lotyšsku, Rumunsku a Španělsku. Největší změnu zaznamenala Slovenská Republika, která v roce 2000 dosahovala hodnoty přes 50 % (přesně 52,2 %) a v roce 2007 to bylo pouze okolo 34,4 %. Průměrné hodnoty podílu vládních výdajů na HDP ve všech zemích EU (EU 27) byly o 0,8 % nižší za sledované období než u průměrných hodnot zemí eurozóny (EU 16).

Tabulka 2- podíl celkových veřejných výdajů na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %)

Země EU/Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belgie	49,1	49,2	49,8	51,1	49,4	52,2	48,6	48,4	50,0
Bulharsko	42,6	40,3	40,3	40,3	39,7	39,3	36,5	41,5	37,3
Česká Republika	41,8	44,4	46,3	47,3	45,1	45,0	43,7	42,5	42,9
Dánsko	53,6	54,2	54,6	55,1	54,6	52,8	51,6	51,0	51,9
Německo	45,1	47,6	48,1	48,5	47,1	46,8	45,4	43,7	43,7
Estonsko	36,1	34,8	35,8	34,8	34,0	33,6	34,0	34,8	39,9
Irsko	31,3	33,2	33,5	33,2	33,5	33,7	34,2	36,2	42,0
Řecko	46,7	45,3	45,1	44,7	45,4	43,8	42,9	44,4	48,3
Španělsko	39,1	38,6	38,9	38,4	38,9	38,4	38,4	39,2	41,1
Francie	51,6	51,6	52,6	53,3	53,2	53,4	52,7	52,3	52,7
Itálie	46,2	48,0	47,4	48,3	47,7	48,2	48,7	47,9	48,7
Kypr	37,0	38,2	40,2	45,0	42,8	43,6	43,4	42,2	42,6
Lotyšsko	37,3	34,6	35,6	34,8	35,8	35,6	38,2	35,9	38,8
Litva	39,1	36,8	34,7	33,2	33,3	33,3	33,6	34,8	37,4
Lucembursko	37,6	38,1	41,5	41,8	42,6	41,5	38,3	36,2	37,7
Maďarsko	46,9	47,3	51,2	49,4	48,7	50,1	52,0	49,8	49,2
Malta	41,0	43,1	43,2	47,8	45,7	44,9	43,7	42,5	45,0
Nizozemí	44,2	45,4	46,2	47,1	46,1	44,8	45,5	45,5	45,9

Rakousko	52,1	51,6	51,0	51,5	54,0	50,1	49,7	48,8	48,9
Polsko	41,1	43,8	44,2	44,6	42,6	43,4	43,9	42,2	43,3
Portugalsko	43,1	44,4	44,3	45,5	46,5	47,6	46,3	45,8	46,0
Rumunsko	38,5	36,0	35,0	33,5	33,5	33,5	35,3	36,0	38,4
Slovinsko	46,7	47,6	46,3	46,4	45,8	45,2	44,5	42,4	44,2
Slovensko	52,2	44,5	45,0	40,1	37,6	38,0	36,9	34,4	34,8
Finsko	48,3	47,8	48,8	50,1	50,1	50,3	48,7	47,3	49,0
Švédsko	55,6	55,5	56,7	57,0	55,6	55,2	54,1	52,5	53,1
Spojené království	39,1	40,1	41,0	42,1	42,9	44,0	44,0	44,1	47,3
EU-27	45,2	46,2	46,7	47,3	46,8	46,9	46,3	45,7	46,8
EU-16	46,3	47,3	47,6	48,1	47,5	47,4	46,7	46,0	46,8

Pramen: EUROSTAT, online, 2009

2.2 Podíl daní na HDP

Podíl daní na HDP vyjadřuje velikost zdanění příjmů občanů buď přímo ze zaměstnání, z úroků, dividend, kapitálových zisků a z bohatství nebo nepřímo z budoucích daňových výdajů a jejich podíl na HDP.

V tabulce 3 jsou zaznamenány hodnoty podílu daňových příjmů na HDP za léta 2000 až 2007 (v době psaní této práce nebyly hodnoty za rok 2008 Evropskou komisí zaznamenány). Podíl se pohybuje od 27,7 % (v Rumunsku za rok 2004) do 52,4 % (ve Švédsku za rok 2000). Nejvyšší hodnoty byly registrovány v Dánsku a Švédsku, což je v průměru okolo poloviny HDP, zatímco nejnižších hodnot asi třetiny HDP dosahovaly země, které vstoupily do EU po roce 2004, především Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Rumunsko, Slovensko a též Irsko (to vstoupilo do EU již před rokem 2004). Největší skok v tomto ukazateli zaznamenal Kypr a to z 30,0 % na 41,6 %, což je rozdíl 11,6 %. Nejnižší změny byly sledovány ve Francii a dosahovaly pouhých 1,2 %. Rozdíl průměrných hodnot ukazatele ve sledovaném období mezi zeměmi eurozóny a všemi členskými zeměmi EU byl 0,6 %.

Sledované hodnoty vykazují rozdíly v jednotlivých letech. V každé zemi jsou pro to dle Lupiho (2009, s. 2) důvody různé, zpravidla se jedná o změny v ekonomické aktivitě (s dopadem na stupeň zaměstnanosti, objem prodeje zboží a služeb) a v daňové legislativě (jako změny daňových sazeb, prahových hodnot, osvobození, atd.).

Tabulka 3- podíl daňových příjmů na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2007 (v %)

Země EU/Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belgie	47,3	47,4	47,5	47,1	47,2	47,1	46,6	46,1
Bulharsko	32,5	30,9	29,6	32,2	33,1	34,0	33,2	34,2
Česká Republika	33,9	34,0	34,8	35,8	37,5	37,2	36,8	36,9
Dánsko	50,2	49,3	48,7	48,9	49,9	51,7	50,5	49,5
Německo	43,3	41,4	41,0	41,1	40,2	40,1	40,6	40,8
Estonsko	31,3	30,5	31,2	30,9	30,8	31,0	31,4	33,2
Irsko	32,8	31,0	29,8	30,4	31,6	32,1	33,5	32,5
Řecko	36,6	35,2	35,7	34,3	33,3	33,6	33,4	34,4
Španělsko	34,8	34,3	34,7	34,7	35,3	36,4	37,3	37,9
Francie	45,9	45,6	44,9	44,7	45,0	45,4	45,6	45,0
Itálie	42,1	41,8	41,2	41,7	40,9	40,7	42,2	43,3
Kypr	30,0	30,9	31,2	33,0	33,4	35,5	36,5	41,6
Lotyšsko	29,7	28,7	28,5	28,7	28,7	29,2	30,7	30,7
Litva	30,1	28,7	28,4	28,1	28,6	28,8	29,7	30,2
Lucembursko	40,0	40,6	40,2	39,0	38,1	38,4	36,7	37,6
Maďarsko	38,6	38,3	38,0	37,8	37,7	37,6	37,3	39,9
Malta	29,3	31,9	33,0	32,8	34,3	35,3	35,1	36,1
Nizozemí	40,9	39,4	38,7	38,4	38,5	38,6	39,9	39,7
Rakousko	45,3	47,1	45,7	45,5	44,9	43,8	43,3	43,6
Polsko	32,6	32,2	32,7	32,2	31,5	32,8	33,8	34,6
Portugalsko	35,2	34,8	35,6	36,0	35,2	36,3	37,0	37,8
Rumunsko	30,6	28,9	28,5	28,1	27,7	28,5	29,2	30,1
Slovinsko	37,7	37,9	38,2	38,4	38,6	39,0	38,6	38,4
Slovensko	34,2	33,2	33,3	33,2	31,8	31,6	29,6	29,7
Finsko	47,4	44,8	44,8	44,2	43,7	44,2	43,6	43,1
Švédsko	52,4	50,5	48,6	49,0	49,4	50,3	49,7	48,9
Spojené království	38,1	37,9	36,5	36,2	36,8	37,7	38,5	37,9
EU-27	41,8	40,9	40,3	40,3	40,1	40,4	40,9	40,9
EU-16	42,5	41,5	41,1	41,0	40,7	40,8	41,4	41,6

Pramen: LUPI, A., Tax Revenues in the European Union, 2009, s. 5

2.3 Podíl půjček / výpůjček veřejného sektoru na HDP

Rozsah v jakém veřejné příjmy převyšují veřejné výdaje v sektoru vládních institucí určuje, zda-li se jedná o půjčky, či výpůjčky, které přispívají jako jeden z činitelů ke zvětšujícímu se veřejnému dluhu. Bailey (2004, s. 55) uvádí následující důvody pro převis veřejných výdajů nad veřejnými příjmy:

- investováním do fyzických infrastruktur jako jsou silnice, školy a nemocnice vzniká *mezigenerační spravedlnost*, která je vysvětlována využíváním a splácením těchto infrastruktur nejen současnou ale i budoucí generací, či generacemi.

- financováním veřejných statků a služeb prostřednictvím výpůjček než-li daněmi a poplatky vzniká *mezigenerační nespravedlnost*, kdy veřejné statky a služby jsou využívány pouze současnou generací, ale spláceny jsou i generací, či generacemi budoucími.

Podíl půjček veřejného sektoru na HDP je v současné době v zemích EU velký a proto jsou zde uvedeny dvě možnosti, jak lze tento ukazatel snížit (Bailey, 2004):

- zvětšením růstu benefitů z investic než nákladů na jejich poskytování. Aby k této situaci došlo, musí nejdříve dojít k růstu podstatného produktivního potenciálu ekonomiky (jako např. zlepšením dopravní infrastruktury).
- souladem mezi současnými příjmy a výdaji v rámci ekonomického cyklu, tím by nedocházelo k nežádoucím vlivům na budoucí generace, jak bylo uvedeno v předešlém textu.

Další možností snížení podílu půjček veřejného sektoru na HDP je využití strategie předzásobení se větším objemem finančních prostředků v době konjunktury (např. zvýšením sazby daní), které budou hradit zvětšené výdaje v době recese. I přes teoretické vymezení možnosti snižování půjček veřejného sektoru pomocí zmíněné strategie se v praxi nevyužívá zeměmi EU.

Tabulka 4 zobrazuje veřejné deficity nebo veřejné přebytky v letech 2000 až 2008. Převaha veřejných příjmů nad veřejnými výdaji je zachycena kladnými hodnotami (přebytek), kdežto opačná situace neboli převažující veřejné výdaje nad veřejnými příjmy se záporným znaménkem. Nejvyšší kladné hodnoty bylo dosaženo ve Finsku v roce 2000 a to 6,9 %, naopak nejnižší záporná hodnota byla zaznamenána na Slovensku též v roce 2000 a to -12,3 %. Nejlepších hodnot, myslí se tím kladných hodnot po celé sledované období, dosáhly severské země- Dánsko a Finsko, ale dobře si vedly také další země (měly více než polovinu kladných hodnot za sledované období): Bulharsko, Estonsko, Irsko, Lucembursko a Švédsko. Naopak nejnižších hodnot (po celé sledované období hodnot záporných) dosáhly tyto země: ČR, Francie, Itálie, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko a Slovensko. Průměrné hodnoty zmíněného ukazatele byly lepší v EU 27 než v EU 16 od roku 2000 až do roku 2005, od něho dochází k opačné situaci. Jediné průměrné kladné hodnoty byly zaznamenány jak ve všech členských zemích EU tak v zemích eurozóny v roce 2000.

Tabulka 4- podíl celkového veřejného deficitu (přebytku) na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %)

Země EU/Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belgie	0,0	0,5	0,0	-0,1	-0,3	-2,7	0,3	-0,2	-1,2
Bulharsko	-0,3	0,6	-0,8	-0,3	1,6	1,9	3,0	0,1	1,8
Česká Republika	-3,7	-5,6	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,1
Dánsko	2,4	1,5	0,3	0,1	2,0	5,2	5,2	4,5	3,4
Německo	1,3	-2,8	-3,7	-4,0	-3,8	-3,3	-1,6	0,2	0,0
Estonsko	-0,2	-0,1	0,3	1,7	1,7	1,6	2,3	2,6	-2,7
Irsko	4,8	0,9	-0,4	0,4	1,4	1,7	3,0	0,3	-7,2
Řecko	-3,7	-4,5	-4,8	-5,7	-7,5	-5,2	-2,9	-3,7	-7,7
Španělsko	-1,0	-0,6	-0,5	-0,2	-0,3	1,0	2,0	1,9	-4,1
Francie	-1,5	-1,5	-3,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7	-3,4
Itálie	-0,8	-3,1	-2,9	-3,5	-3,5	-4,3	-3,3	-1,5	-2,7
Kypr	-2,3	-2,2	-4,4	-6,5	-4,1	-2,4	-1,2	3,4	0,9
Lotyšsko	-2,8	-2,1	-2,3	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1
Litva	-3,2	-3,6	-1,9	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,2
Lucembursko	6,0	6,1	2,1	0,5	-1,1	0,0	1,3	3,7	2,5
Maďarsko	-2,9	-4,0	-9,0	-7,2	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,8
Malta	-6,2	-6,4	-5,5	-9,9	-4,7	-2,9	-2,6	-2,2	-4,7
Nizozemí	2,0	-0,2	-2,1	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,7
Rakousko	-1,7	0,0	-0,7	-1,4	-4,4	-1,6	-1,6	-0,6	-0,4
Polsko	-3,0	-5,1	-5,0	-6,3	-5,7	-4,1	-3,6	-1,9	-3,6
Portugalsko	-2,9	-4,3	-2,8	-2,9	-3,4	-6,1	-3,9	-2,6	-2,7
Rumunsko	-4,7	-3,5	-2,0	-1,5	-1,2	-1,2	-2,2	-2,5	-5,5
Slovinsko	-3,7	-4,0	-2,5	-2,7	-2,2	-1,4	-1,3	0,0	-1,8
Slovensko	-12,3	-6,5	-8,2	-2,8	-2,4	-2,8	-3,5	-1,9	-2,3
Finsko	6,9	5,0	4,1	2,6	2,4	2,8	4,0	5,2	4,5
Švédsko	3,7	1,6	-1,2	-0,9	0,8	2,3	2,5	3,8	2,5
Spojené království	3,6	0,5	-2,0	-3,3	-3,4	-3,4	-2,7	-2,7	-5,0
EU-27	0,6	-1,4	-2,5	-3,1	-2,9	-2,4	-1,4	-0,8	-2,3
EU-16	0,0	-1,9	-2,6	-3,1	-2,9	-2,5	-1,3	-0,6	-2,0

Pramen: EUROSTAT, online, 2009

2.4 Podíl veřejného dluhu na HDP

Jak již bylo řečeno v úvodní kapitole, členské země v rámci plnění Maastrichtský kritérii musí splnit mimo jiné i kritérium veřejného dluhu a deficitu důležitého pro stabilitu jednotné měnové unie. Tu by země EMU mohly narušit, pokud by ztratily kontrolu nad svými veřejnými financemi. O veřejném deficitu a dluhu pojednává samotná kapitola.

Tabulka 5 ilustruje hodnoty podílu veřejného dluhu na HDP v zemích EU za roky 2000 až 2008. Nejmenšího dluhu dosahovalo Estonsko v roce 2007 (hodnoty 3,8 %) a největšího Itálie v roce 2000 (hodnoty 109,2 %). Trvale nejvyšších hodnot okolo 100 % ve sledovaném období dosahovaly Belgie, Řecko a Itálie, Naopak nejnižších hodnot okolo 20 % byly zaznamenány v Estonsku, Lotyšsku, Litvě, Lucembursku a Rumunsku. Zbylé země, které zde nebyly jmenovány měly hodnoty okolo 50ti %. I v tomto ukazateli průměrné hodnoty zemí eurozóny převyšovaly o 7,3 % členské země EU.

Tabulka 5- podíl veřejného dluhu na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %)

Země EU/Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belgie	107,9	106,6	103,5	98,5	94,2	92,1	88,1	84,2	89,8
Bulharsko	74,3	67,3	53,6	45,9	37,9	29,2	22,7	18,2	14,1
Česká Rep.	18,5	24,9	28,2	29,8	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0
Dánsko	51,5	48,7	48,3	45,8	44,5	37,1	31,3	26,8	33,5
Německo	59,7	58,8	60,4	63,9	65,7	68,0	67,6	65,0	65,9
Estonsko	5,1	4,8	5,7	5,6	5,0	4,6	4,5	3,8	4,6
Irsko	37,8	35,6	32,2	31,0	29,7	27,6	25,0	25,1	44,1
Řecko	103,4	103,7	101,7	97,4	98,6	100,0	97,1	95,6	99,2
Španělsko	59,3	55,5	52,5	48,7	46,2	43,0	39,6	36,1	39,7
Francie	57,3	56,9	58,8	62,9	64,9	66,4	63,7	63,8	67,4
Itálie	109,2	108,8	105,7	104,4	103,8	105,8	106,5	103,5	105,8
Kypr	48,7	52,1	64,6	68,9	70,2	69,1	64,6	58,3	48,4
Lotyšsko	12,3	14,0	13,5	14,6	14,9	12,4	10,7	9,0	19,5
Litva	23,7	23,1	22,3	21,1	19,4	18,4	18,0	16,9	15,6
Lucembursko	6,2	6,3	6,3	6,1	6,3	6,1	6,6	6,6	13,5
Maďarsko	55,0	52,0	55,6	58,4	59,1	61,8	65,6	65,9	72,9
Malta	55,9	62,1	60,1	69,3	72,1	70,2	63,6	62,0	63,8
Nizozemí	53,8	50,7	50,5	52,0	52,4	51,8	47,4	45,5	58,2
Rakousko	66,5	67,1	66,5	65,5	64,8	63,9	62,2	59,5	62,6
Polsko	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,2
Portugalsko	50,5	52,9	55,6	56,9	58,3	63,6	64,7	63,6	66,3
Rumunsko	22,5	25,7	24,9	21,5	18,7	15,8	12,4	12,6	13,6
Slovinsko	:	26,8	28,0	27,5	27,2	27,0	26,7	23,3	22,5
Slovensko	50,3	48,9	43,4	42,4	41,5	34,2	30,5	29,3	27,7
Finsko	43,8	42,3	41,4	44,4	44,4	41,8	39,3	35,2	34,1
Švédsko	53,6	54,4	52,6	52,3	51,3	51,0	45,9	40,5	38,0
Spojené království	41,0	37,7	37,5	38,7	40,6	42,2	43,2	44,2	52,0
EU-27	61,9	61,0	60,4	61,8	62,2	62,7	61,3	58,7	61,5
EU-16	69,2	68,2	68,0	69,1	69,5	70,1	68,3	66,0	69,3

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

2.5 Důvody pro změny ve velikosti veřejných financí

V průběhu let se velikost veřejných financí v zemích EU mění dle požadavků jednotlivých vlád v rámci jejich volebních období, které souvisí též s velikostí veřejného sektoru. Vlády reagují na aktuální ekonomické události, především na ty související s plněním Maastrichtských kritérií, hlavně s kritériem veřejného dluhu a deficitu. Počínání vlád z hlediska veřejných výdajů pak ovlivňuje budoucí generace. Z tohoto důvodu by měly mít vlády velký zájem na snížení stavu veřejných výdajů. Je potřeba pravidelně monitorovat jaké statky a služby mají být poskytovány. V praxi však mnoho zemí nedokáže přesně specifikovat všechny cíle týkající se produkce veřejných statků a služeb, jichž chtějí dosáhnout. Cíle jsou formulovány velice stručně a nepřesně. Na základě takto definovaných cílů je těžké určit, které služby jsou využívány, kdo je poskytuje a pro koho jsou primárně určeny (Bailey, 2004, s. 104-106).

Většina změn velikosti veřejných financí souvisí převážně se změnami v rámci hospodářského cyklu a ekonomickými šoky nesouvisící s hospodářským cyklem. Hospodářský cyklus lze popsat posloupností čtyř fází: konjunkturou (dobou rozvoje výhodnou pro nabídku i poptávku), vrcholem (nabídka je větší než poptávka), recesí (dobou krize s poklesem nabídky i poptávky) a sedlem (dnem, od kterého by mělo dojít k oživení nabídky i poptávky).

Změny v rámci hospodářského cyklu ovlivňují negativně velikost veřejných financí zvláště v době poklesů ekonomiky nebo recese, která se dá řešit podporou zaměstnanosti. Jak již bylo řečeno, země by pak následně v době konjunktury měly hospodařit s vyrovnaným, ale lépe přebytkovým rozpočtem. Tzn., že veřejné příjmy by měly přesahovat veřejné výdaje například vlivem růstu exportu mezi tradičními obchodními partnery, jež by vedl ke zvyšování zaměstnanosti v odvětvích zabývajících se výrobou produktů a tím též ke snižování vládních půjček a zároveň i veřejného dluhu. Změny v hospodářském cyklu mají tedy největší vliv na ukazatel podílu veřejných výdajů na HDP a podílu vládních půjček na HDP (Bailey, 2004).

Ekonomické dění ve společnosti se stále mění v rámci cyklického vývoje hospodářství. Tato cykličnost se nedotýká pouze národních ekonomik členských států EU, ale i světové ekonomiky jako celku. Příkladem může být hospodářská krize, která propukla na amerických

tržích na začátku roku 2007 a rozšířila se do všech ostatních zemí včetně zemí EU na konci roku 2007. Hospodářský cyklus úzce souvisí se státními pokusy o dosažení rovnováhy v ekonomice ve všech fázích hospodářského cyklu a to manipulováním s veřejnými výdaji, půjčkami a daněmi. Všechny zmíněné ukazatele zůstávají nezměněny pokud nedojde ke změně hospodářského cyklu a vládních zásahů (Bailey, 2004).

Podle Pekové (2005) se dají faktory, s dopadem na velikost veřejných financí, především na veřejné výdaje, vymežit následovně:

- **úroveň státu jak po stránce hospodářské, kulturní i sociální.** Tím, že roste životní úroveň v jednotlivých státech EU, neboli rostou důchody umožňující vyšší výběr daní, tak dochází také ke zvyšujícím požadavkům na poskytování veřejných statků.
- **demografický vývoj** související se změnami ve věkové struktuře populace, s porodností, strukturou obyvatel podle pohlaví, úmrtností a jinými demografickými faktory, na které musí veřejné finance reagovat především v souvislosti s poskytováním veřejných služeb. Příkladem může být v současné době nejvíce diskutovaný problém v ČR spjatý s daným faktorem a to demografické stárnutí, které ve velké míře ovlivňuje zvyšování veřejných výdajů především na důchody a poskytování zdravotnické péče.
- **změny na trhu práce,** především nezaměstnanost
- **urbanizace** související s trendem přesunu lidí z vesnic do měst a s tím související vytvoření potřebné infrastruktury v municipalitách a rozšíření správního aparátu v dané lokalitě.
- **inflace** ovlivňující růst nákladů veřejného sektoru
- **politické vlivy** většinou v rámci politického populismu
- **vědeckotechnický pokrok** týkající se jak samotného změn výrobních technologií, ale též změn v postupech při produkci veřejných statků.
- **změny v podílu veřejného a soukromého sektoru.** Čím bude větší veřejný sektor, tak tím bude celková výkonnost národního hospodářství nižší. V zemích EU je velikost veřejného sektoru za období 2000 - 2008 v rozmezí od 30% do 60%, kdy největší podíl mají zpravidla severské země (viz kapitola 2.1.).

3 VEŘEJNÉ VÝDAJE

Pro lepší pochopení veřejných financí jako celku je vhodné uvést dvě jejich důležité součásti: a to veřejné výdaje a veřejné příjmy. Za **výdaje** jsou považovány všechny nenávratné platby a též poskytované návratné půjčky určené na nákup zboží a služeb spolu s platy a úhradami za práci vlastních zaměstnanců (definice dle Pilného, 1996). **Veřejné výdaje** jsou pak jednou z důležitých částí HDP a též nástrojem určujícím podíl veřejného a soukromého sektoru. Dle Pekové (2005) jsou chápány jako vztahy důležité při rozdělování a užívání veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů s cílem financování veřejných statků (neboli netržní činnosti státu a územní samosprávy). Aby mohla moderní společnost dobře fungovat je potřeba, aby veřejné výdaje byly efektivně řízeny a brány za nástroj hospodářské a veřejné politiky státu. Toho lze podle Medvedě (2005, s. 189) docílit vhodnými odpověďmi na otázky: Co se má udělat (jde tedy o rozpočtovou politiku) a jak se to má udělat (jde o management výdajů).

Veřejné prostředky nejsou spotřebovávány pouze v rámci veřejného sektoru, ale lze je též použít na dotování výstupů soukromého sektoru jako například na zemědělskou produkci. Na hrazení služeb veřejného sektoru se kromě veřejných prostředků využívá i prostředků soukromého sektoru v rámci tzv. „public-private partnership“ neboli spolupráce mezi soukromým a veřejným sektorem prostřednictvím veřejných zakázek. Zabezpečování veřejných potřeb veřejnými institucemi, ale i soukromými institucemi, vyžaduje vytvoření vhodných cílených veřejných projektů, ale i veřejných výdajových projektů. Tyto projekty musí být plánovány z delšího časového hlediska, většinou na základě střednědobých či dlouhodobých prognóz (Peková, 2005, s. 198).

Veřejné výdaje však nemusí být nutně brány jako nejefektivnější způsob utrácení veřejných peněz. Jsou všeobecně chápány jako nejlepší, avšak pouze doplňující varianta hrazení služeb veřejného sektoru, která by měla zabránit zbytečnému plýtvání veřejných prostředků. Podobné požadavky v sobě odráží následující faktory (Bailey, 2004, s. 86):

- veřejné příjmy jsou *omezené* z hlediska možnosti získání jen určitých finančních zdrojů od občanů za příslušné služby.
- veřejné výdaje *mohou nahrazovat* soukromé prostředky. Rostoucí částka veřejných výdajů by mohla vést k tomu, že by došlo ke snížení využívání soukromých financí za jinak stejné služby či aktivity.

- pokud by veřejné výdaje byly pouze jediným zdrojem pro hrazení veřejných služeb a aktivit, bez použití doplňujících prostředků, pak by docházelo ke snižování sociální pomoci.

Z následujících faktorů je zřejmé, že **veřejné výdaje** musí být brány jako veřejné prostředky zabezpečující prospěšné služby s minimálními náklady. Jsou tedy pouze určitým doplňujícím zdrojem zajišťující veřejné statky a služby. S tímto faktem souvisí pojem **doplňkovost** (neboli adicionalita) a v kontextu s EU je nejvíce používán u získávání finančních prostředků z fondů EU jen jako posilujícího zdroje ale v žádném případě ne zdroje zcela nahrazujícího národní výdaje (Bailey, 2004).

Veřejné výdaje je možné klasifikovat na základě různých hledisek podle Nahodila a kol. (2009) dle:

- rozpočtové skladby v rámci dílčího členění na ekonomické a funkční členění⁸
- funkcí veřejných financí a jejich plnění na výdaje:
 - o **alokační** jde o přímé financování veřejných statků
 - o **redistribuční** určeny do rozpočtu nižších vládních úrovní prostřednictvím peněžních transferů
 - o **stabilizační** jsou především spotřebovávány v rámci státního rozpočtu. Ovlivňují agregátní poptávku a ta má vliv na hospodářský růst.
- časového hlediska na výdaje běžné a kapitálové⁹
- rozpočtu jako bilance na výdaje
 - o **plánované** jako mandatorní (dány zákonem nebo smlouvami) a ostatní výdaje
 - o **nahodilé** jako sankční, vynucené a nevynucené výdaje

⁸ **Funkční členění** rozděluje výdaje do jednotlivých odvětví národního hospodářství a umožňuje sledovat jejich mezinárodní srovnávání i jejich časový vývoj. **Ekonomické členění** výdaje dělí dle transakcí vlády, díky nimž plní své funkce (Nahodil a kol, 2009).

⁹ Dle Pekové (2005) jsou **běžné výdaje** určeny na hrazení potřeb, které se opakují každý rozpočtový rok na jednotlivých vládních úrovních. Za **kapitálové výdaje** pak považuje všechny výdaje, které nespádají do jednoho rozpočtového roku a jsou určeny k financování dlouhodobých potřeb.

3.1 Efektivita veřejných výdajů

Existují různé strategie jak budou veřejné prostředky vynakládány, tzn. jaké služby a aktivity budou státem podporovány a jak budou hrazeny. Tímto problémem se zabývá strategie 3E: hospodárnost (economy), účelnost (eficiency) a efektivita (effectivity) (Baileyho, 2004). 3E mohou být též rozšířeny na tzv. 4E doplněním nového prvku a to spravedlnosti (equity). Následující text se zabývá jednotlivými prvky 4E.

1. Hospodárnost je definována jako získávání určitých zdrojů předem dané kvality a kvantity za co nejnižší cenu (Výkladový slovník, online, 2009). Na hospodárnost se podle Baileyho (2004, s. 87) dá nazírat ze dvou rovin a to z roviny strategické nebo provozní. *Strategické hospodárnosti* je dosahováno pouze tehdy, pokud jsou cíle jasně určené a transparentní. Naopak *provozní hospodárnost* je vnímána jako minimalizace nákladů vstupů a procesů, které nám určují rozsah a stupeň služeb. *Hospodárnost ve výdajích* (též na vstupu) je dána co nejnižšími náklady z důvodu omezenosti zdrojů (Peková, 2005).

2. Účelnost označuje velikost poměru všech výstupů ke všem vstupům. Tento poměr lze slovně definovat jako dosažení maximálního výsledku získaného z finančních prostředků vynaložených na předem dané činnosti nebo jako dosažení žádoucího výstupu s minimem spotřebovaných vstupů. Příkladem využití ve veřejném sektoru může být zjištění, zda opatření na snížení dopadu na životní prostředí bylo účinné či nikoliv (Výkladový slovník, online, 2009). Podle Baileyho (2004, s. 87) nemusí být nutně dosaženo účelnosti, pokud je docíleno hospodárnosti, jak provozní tak i strategické a to z toho důvodu, že může stále docházet k plýtvání veřejných zdrojů na nepotřebné, nežádoucí a nevyužité služby. V ideálním případě by veřejné finance měly pouze doplnit soukromé finance a vytvořit síť doplňujících ekonomických prospěchů. *Účelnost výdajů* dle Pekové (2005) znamená vydávat prostředky veřejných rozpočtů na předem vytyčené cíle.

3. Efektivita je vlastně účelnost vnímaná z ekonomického hlediska (dle nákladů), tzn. zjištění určitých výsledků při použití minimálních zdrojů. Efektivita značně záleží na subjektivním hodnocení pozorovatele, může se tedy jednat o zhodnocení únosnosti určitého opatření z pohledu provozovatele (Výkladový slovník, online, 2009). Podle Pekové (2005) je *efektivita výdajů* kombinací hospodárnosti a účelnosti, kdy obě tyto stránky se nedají vždy kvalitně respektovat najednou a dochází ke kompromisům. Veřejné výdaje mají tendenci

k neefektivnosti, která pravděpodobně vzniká neovlivňováním veřejných výdajů trhem. Dalšími důvody mohou být neobjektivnost při výběru a realizaci veřejných projektů, neznalost preference voličů, závislost efektivity spotřebovávání finančních prostředků na projekty na místě jejich realizace a neefektivnost při samotné produkci veřejných statků¹⁰ (Pilný, 1996, s. 93).

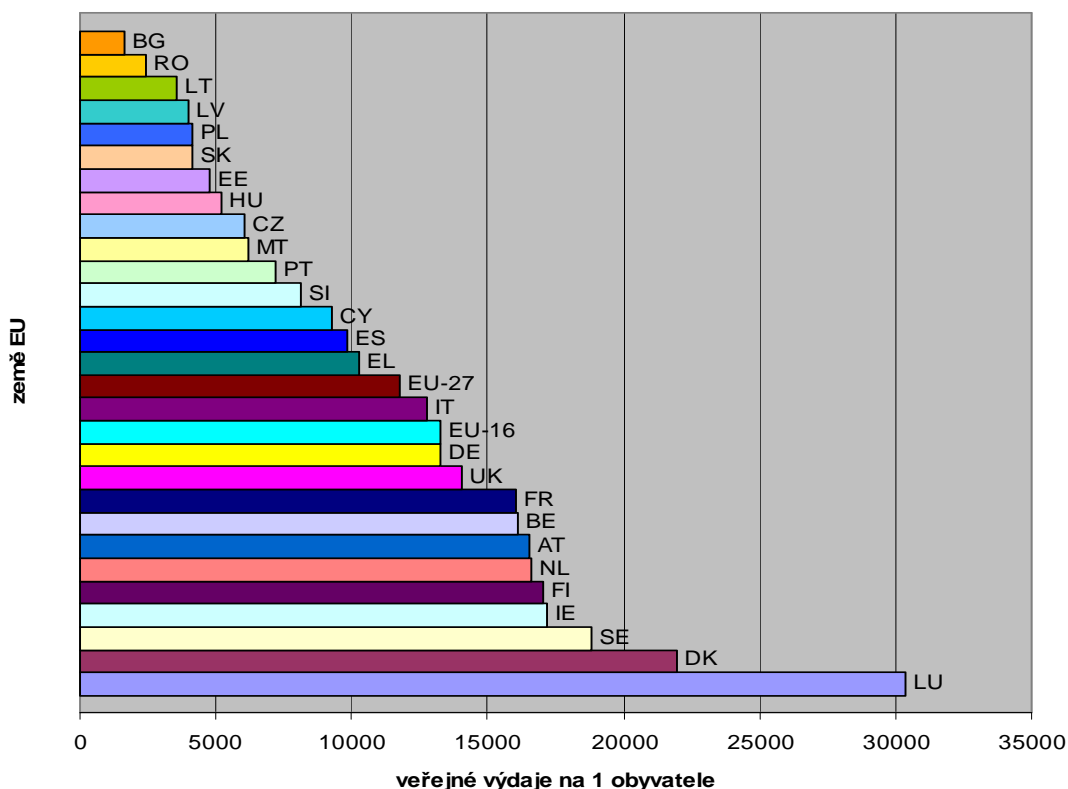
(4.) Spravedlnost se často odráží v právech poskytovatelů veřejných financí a v povinnostech těch, kdo je obdrží (Baileyho, 2004).

3.2 Celkové veřejné výdaje v zemích EU

Do celkových veřejných výdajů metodika ESA 95 řadí všechny následující kategorie: mezispotřebu, dotace, splatné výdaje z vlastnictví, běžné daně z příjmu, jmění a jiné, sociální dávky jiné než sociální naturální transfery, některé sociální naturální transfery, ostatní běžné transfery, některé regulace, převody kapitálu a transakce na nevyprodukovaná aktiva (EUROSTAT, online, 2009). Více o podílu celkových veřejných výdajů na HDP v zemích EU bylo pojednáno v kapitole 2.1.

Dalším ukazatelem veřejných výdajů je jejich přiřazení k jednomu obyvateli konkrétní země EU. Jen pro ilustraci jsou uvedeny hodnoty ukazatele v jednotlivých zemích za rok 2008. Průměr celkových veřejných výdajů v zemích EU na jednoho obyvatele byl 11744,2 eur. Země patřící do eurozóny vykazovaly tento podíl větší a to o 1481,4 eur. Trvale nejnižší hodnoty (pod 10000 eur/obyv.) byly v zemích, které nově přistoupily v roce 2004, z nichž úplně nejmenší hodnotu vykazovalo Bulharsko (1661,8 eur/obyv.) a hned po něm Rumunsko (2446,2 eur/obyv.). Nejvyšší hodnoty v roce 2008 dosahovalo Lucembursko, které velmi převyšovalo průměr EU a to o 18633,7 eur/obyv. Ve čtyřech nejlidnatějších členských státech EU (v Německu, Francii, Itálii a Spojeném království) bylo v průměru vynaloženo 14027,78 eur na jednoho obyvatele, přičemž jediná Itálie z těchto zemí nedosahovala průměru EU 16, ale jen o pouhých 433,1 eur/obyv. Dané skutečnosti jsou zobrazeny na obrázku 1.

¹⁰ V tomto případě se pak jedná o tzv. **produkční neefektivnost** (Pilný, 1996).

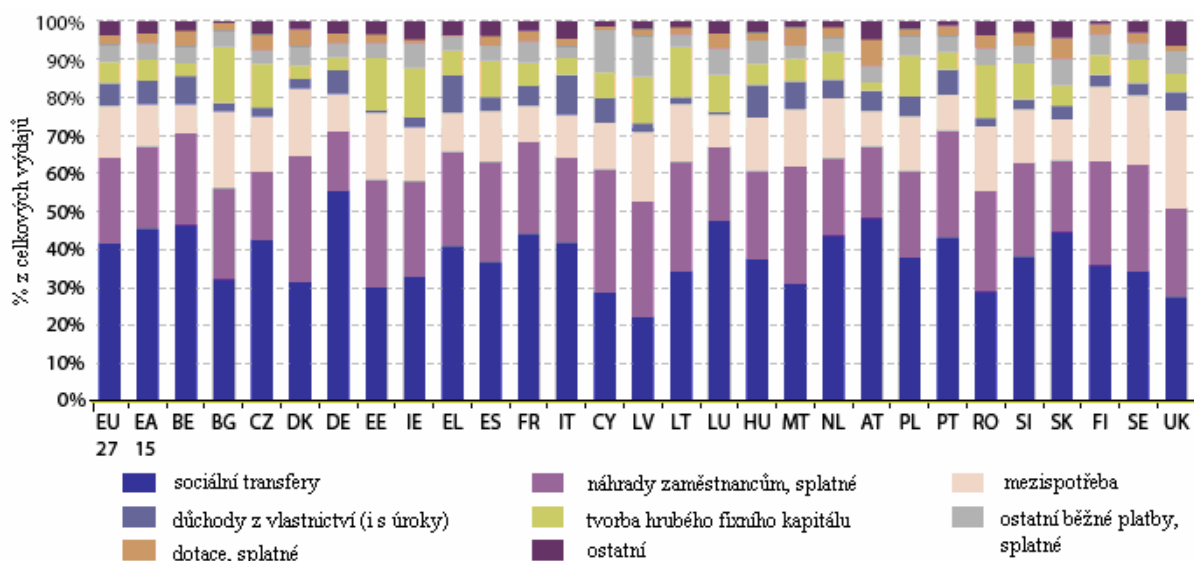

Obrázek 1- celkové veřejné výdaje na jednoho obyvatele v zemích EU v roce 2008 (v eurech)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Pro analýzu veřejných výdajů je též velmi důležité znát jejich skladbu, která je znázorněna na obrázku 2. Na základě grafu lze říci, že průměrné výdaje na **sociální transfery** za rok 2008 dosahovaly v zemích EU 41,7 %. Nad tuto hodnotu se dostaly pouze země jako Belgie, Česká republika, Německo, Francie, Lucembursko, Nizozemí, Rakousko, Portugalsko a Slovensko. Největší hodnotu mělo Německo a to 55,5 % zatímco nejmenší hodnoty bylo dosaženo v Lotyšsku (22,3 %). **Podíl náhrad zaměstnancům vlády** bylo největší v Dánsku (33,1 %) a na Kypru (32,5 %). 30ti % hranici se též podařilo dosáhnout Lotyšsku a Maltě. Pod 20 % se dostaly země jako Česká republika, Německo, Lucembursko Rakousko a Slovensko. **Mezispotřeba** (tvořená nákupy nekapitálových statků a služeb) byla velmi nízkou položkou ve veřejných výdajích (pod 10 %) v Belgii, Německu, Francii, Lucembursku, Rakousku a Portugalsku. Tato hodnota byla největší v Bulharsku (20 %) a Finsku (necelých 20 %). **Úrokové platby** (zahrnující zaplacené důchody z vlastnictví, včetně úroků) tvořily největší podíl z veřejných výdajů v zemích s vysokým veřejným dluhem jako jsou Itálie (10,5 %), Řecko (9,7 %) a Maďarsko (8,5 %). Opačná situace byla v Estonsku, Litvě a Lotyšsku, kde podíl na celkových vládních výdajích nepřesahuje 2 %. Nejvíce v roce 2008 **investovaly**

vlády zemí Bulharska, Rumunska, Estonska, Litvy a Irska, kde jejich podíl na celkových vládních výdajích přesahoval 13 %. Průměrné hodnoty členských zemí EU byly 5,7 %. Tohoto průměru nedosáhly Belgie, Dánsko, Německo, Itálie, Maďarsko, Rakousko, Portugalsko, Slovensko, Finsko a Spojené království. Podíl poslední skupiny a to **ostatních transferů** byl poměrně vysoký (nad 10 %) na Kypru a v Lotyšsku. **Dotace a kapitálové převody** byly nejdůležitější v České republice, Irsku, Rakousku, Slovensku a Spojeném království (European Economics Statistics, 2009, s. 42-47).

Obrázek 2- skladba veřejných výdajů v zemích EU v roce 2008

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 46

4 VEŘEJNÉ PŘÍJMY

Druhou stranu rozpočtové bilance představují veřejné příjmy. Politici a byrokracie hrají významnou roli ve veřejných financích. Hlavním důvodem je jejich zájem o to, zda-li existuje dostatečné množství peněz, které by pokrylo veřejné výdaje. Důležité však je, aby se jejich pozornost přesunula zároveň na obě složky veřejných financí- příjmů a výdajů (Bailey, 2004, s. 131). Tato kapitola tedy navazuje na kapitolu předešlou a tím tvoří důležitý celek nutný pro posuzování veřejných financí.

Příjmy jsou vnímány jako zdroj krytí výdajů, ale **veřejné příjmy** jsou (podobně jako u veřejných výdajů) už chápány jako vztah nezbytný pro tvorbu veřejných rozpočtů nebo i mimorozpočtových fondů v rámci rozpočtové soustavy určené pro zajištění veřejných statků jednotlivými vládními úrovněmi¹¹ (Peková, 2005, s. 268). Tyto příjmy může stát získávat z různých sfér na základě přerozdělování zdrojů: od podniků soukromých ale i státních, obyvatelstva, ze zahraničí, z rozpočtových a příspěvkových organizací a další.

Pokud hospodaříme s veřejnými rozpočty, tak je nutnost dodržovat v souvislosti s veřejnými příjmy dvě zásady a to **zásadu vyrovnanosti rozpočtu a zásadu samofinancování** (Pilný, 1996). Neboli je potřeba aby byla rovnováha mezi veřejnými příjmy a veřejnými výdaji a aby příslušná vládní úroveň byla schopná si své výdaje hradit sama ze svých příjmů. Veřejné příjmy tedy hrají důležitou roli v podobě rozpočtového omezení a to tím, že omezují utrácení veřejných výdajů.

Veřejné příjmy se dají klasifikovat na základě odborné literatury podle různých hledisek dle:

- návratnosti
 - o **návratné** (úvěrové)- souvisí s potřebou vyrovnávání státního rozpočtu na základě půjček, které je potřeba v předem určené době vrátit (mohou být krátkodobé, střednědobé, ale i dlouhodobé)¹²
 - o **nenávratné**- převažující zdroje veřejných rozpočtů, které se nemusí vracet a zůstávají tudíž v rozpočtech jednotlivých vládních úrovní, např. daně, poplatky

¹¹ V ČR máme tři základní rozpočty a to obcí, krajů a státu.

¹² Ke střednědobým a dlouhodobým návratným finančním zdrojům se přistupuje zpravidla při financování veřejných investic. Je totiž potřeba brát v úvahu omezenost takovýchto zdrojů z důvodu jejich tvorby zadlužování příslušné vládní úrovně (Peková, 2005).

- rozpočtu jako bilance
 - o **pravidelné**- zdroj finančních výdajů, se kterým se dá počítat
 - o **nepravidelné**- zdroj finančních příjmů, který je zpravidla jednorázový nebo mimořádný (výjimečně určený pro úhradu větších výdajů než bylo plánováno například prostřednictvím státních půjček)
- časového hlediska
 - o **běžné**- krátkodobé zdroje stále se opakující v rámci každého roku, ale nemají vždy stejnou výši, jejich nejdůležitější částí jsou daně
 - o **kapitálové**- dlouhodobé investiční zdroje většinou jednorázového charakteru, které se neopakují každý rok
- ekonomického hlediska
 - o **daňové**- nenávratné veřejné příjmy
 - o **nedaňové**- návratné (např. krátkodobé úvěry) i nenávratné příjmy (např. dary)
- závaznosti
 - o **obligatorní**- povinné ze zákona
 - o **fakultativní**- dobrovolné a závislé na rozhodnutí příslušného orgánu veřejné správy
- fondu rozpočtové soustavy, kam příjmy plynou
 - o **fiskální**- plynou do veřejných rozpočtů (státních, územních samospráv)
 - o **parafiskální**- plynou do mimorozpočtových fondů a jsou paralelní k příjmům fiskálním

Veřejné příjmy jsou tvořeny z různých zdrojů veřejných financí. Mezi základní Bailey (2004, s. 132) řadí následujících osm zdrojů:

- **daně** v členění na osobní přímé, spotřební daně, korporátní přímé, kapitálové, dále pak daně z bohatství, majetkové, z výplatních listin, environmentální, daně na hlavu a ostatní daně (jako například kolkovné, licence)
- **poplatky** třeba uživatelské, administrativní, renty
- **privatizace/ prodeje**
- **půjčky** s cizími a domácími zdroji
- **státní loterie** používané na centrální, regionální a místní úrovni
- **dary/ dědictví** ve formě finančních zdrojů nebo aktiv
- **platby v naturálních** používané místo uživatelských poplatků a mající formu fyzických aktiv

- **speciální daně** jako dobrovolné platby speciálních daní na rekonstrukci a zkvalitnění majetku

Medved' (2005) za nejdůležitější zdroje veřejných rozpočtů považuje daně, poplatky, dotace, úvěry a půjčky, přičemž daně obsahují až 90 % těchto příjmů ve vyspělých zemích.

Podle Baileyho (2004) je optimální kombinace zdrojů veřejných financí taková, která minimalizuje přímé a nepřímé náklady spojené s jejich výběrem. *Přímé náklady* shromažďují příjmy a souvisejí s půjčkami a dluhem. Příkladem může být větší nákladnost administrace daní z bohatství díky jejich obtížnější identifikaci a měření než osobních či korporátních daní. Oproti tomu *nepřímé náklady* mají formu redukováných příjmových výnosů a je lepší aby byly větší než první skupina nákladových zdrojů, protože vysoká míra příjmů a zisku daní významně působí jako překážka práce a investic. V praxi je však velice těžké přesně odhalit správnou kombinaci zdrojů. Velikost nepřímých nákladů se nedá totiž přesně určit.

4.1 Celkové veřejné příjmy v zemích EU

Celkové veřejné příjmy zahrnují několik kategorií podle metodiky ESA 95. Mezi hlavní části tedy patří: tržní produkce, produkce pro vlastní užití, platby za ostatní netržní produkci, daně z výroby a dovozu, ostatní dotace na výrobu, důchody z vlastnictví, běžné daně z příjmu, jmění a jiné, sociální příspěvky, ostatní běžné transfery a kapitálové transfery (EUROSTAT, online, 2010).

Tabulka 6- podíl celkových veřejných příjmů na HDP v zemích EU za rok 2000 – 2008 (v %)

Země EU/Roky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belgie	49,1	49,5	49,7	50,9	49,0	49,4	48,7	48,2	48,8
Bulharsko	42,2	40,9	39,5	40,0	41,3	41,2	39,5	41,5	39,1
Česká Republika	38,1	38,7	39,5	40,7	42,2	41,4	41,1	41,9	40,9
Dánsko	55,8	55,4	54,8	55,0	56,4	57,8	56,7	55,8	55,4
Německo	46,4	44,7	44,4	44,5	43,3	43,5	43,7	43,9	43,7
Estonsko	35,9	34,7	36,0	36,5	35,6	35,2	36,3	37,4	37,1
Irsko	36,1	34,2	33,2	33,6	34,9	35,4	37,2	36,5	34,9
Řecko	43,0	40,9	40,3	39,0	38,0	38,5	39,7	40,4	40,6
Španělsko	38,1	38,0	38,4	38,2	38,5	39,4	40,4	41,1	37,0
Francie	50,2	50,0	49,5	49,2	49,6	50,4	50,4	49,6	49,3
Itálie	45,3	44,9	44,4	44,8	44,2	43,8	45,4	46,4	46,0

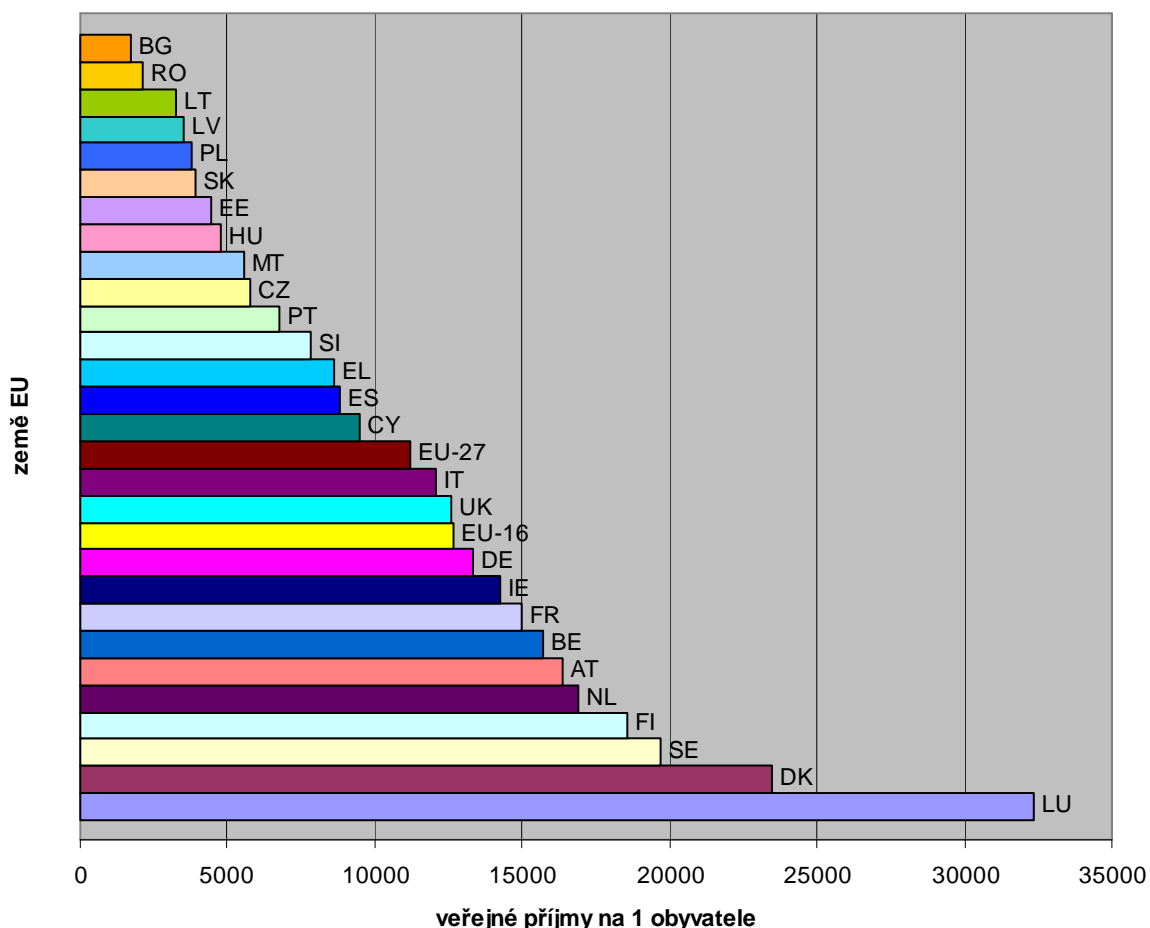
Kypr	34,7	35,9	35,8	38,5	38,7	41,2	42,2	45,5	43,5
Lotyšsko	34,6	32,5	33,4	33,2	34,7	35,1	37,7	35,5	34,6
Litva	35,9	33,2	32,9	31,9	31,8	32,8	33,1	33,8	34,2
Lucembursko	43,6	44,2	43,6	42,2	41,5	41,5	39,7	39,9	40,2
Maďarsko	43,8	43,2	42,3	42,2	42,3	42,2	42,6	44,8	45,5
Malta	34,8	36,6	37,7	37,9	40,8	41,9	41,2	40,4	40,3
Nizozemí	46,1	45,1	44,1	43,9	44,3	44,5	46,1	45,7	46,6
Rakousko	50,3	51,4	50,1	49,9	49,5	48,4	47,9	48,1	48,4
Polsko	38,1	38,6	39,2	38,4	36,9	39,4	40,2	40,3	39,6
Portugalsko	40,2	40,1	41,4	42,5	43,1	41,6	42,3	43,2	43,2
Rumunsko	33,8	32,5	33,0	32,0	32,3	32,3	33,1	33,5	32,8
Slovinsko	43,0	43,6	43,9	43,7	43,6	43,8	43,2	42,4	42,4
Slovensko	39,9	38,0	36,8	37,4	35,3	35,2	33,5	32,5	32,5
Finsko	55,2	52,7	52,9	52,5	52,3	52,9	52,6	52,5	53,4
Švédsko	59,3	57,2	55,3	55,8	56,1	57,2	56,5	56,3	55,5
Spojené království	40,4	40,7	39,1	38,8	39,6	40,8	41,4	41,4	42,4
EU-27	45,4	44,8	44,2	44,1	44,0	44,4	44,9	44,9	44,6
EU-16	46,2	45,4	45,0	45,0	44,6	44,8	45,3	45,4	44,8

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Podle tabulky 6 průměrný podíl veřejných příjmů na HDP v EU 27 ve sledovaném období klesal až do roku 2004, od roku 2005 došlo k jeho růstu až po rok 2007, přičemž nejvyšší hodnoty v období růstu byly v roce 2006 a 2007, ale nedosáhly takového podílu jako na počátku sledovaného období (45,4 %). Stejný trend lze vypočítat i u zemí eurozóny, které však dosahují hodnot o něco vyšších než tomu je u průměru všech zemí EU. Pokud se porovnávají jednotlivé země z hlediska daného ukazatele, tak největší hodnoty a to nad 50 % dosahovaly severské země (Švédsko, Finsko a Dánsko). Další země dosahující v celém sledovaném období hodnoty větší než byl průměr EU byly Rakousko, Nizozemí, Francie a Belgie (Itálie průměru hodnot zemí EU nedosahovala jen v roce 2000 a 2005). Podíl veřejných příjmů na HDP pod hranici 40ti % měly Estonsko, Irsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko a Slovensko (Španělsko a Portugalsko též až na roky 2006 a 2007). Hodnoty ukazatele se nezměnily z roku 2007 na rok 2008 u Slovinska a Slovenska. Česká republika stejně tak jako tomu je i u výdajů, dosahovala hodnoty veřejných příjmů na HDP pod průměrem zemí EU.

Stejně jako tomu bylo u veřejných výdajů, tak i veřejné příjmy lze přiřadit k jednomu obyvatele v příslušné zemi dle obrázku 3. Země po seřazení veřejných příjmů na 1 obyvatele měly podobné pořadí jako veřejné výdaje na 1 obyvatele, takže i zde Lucembursko

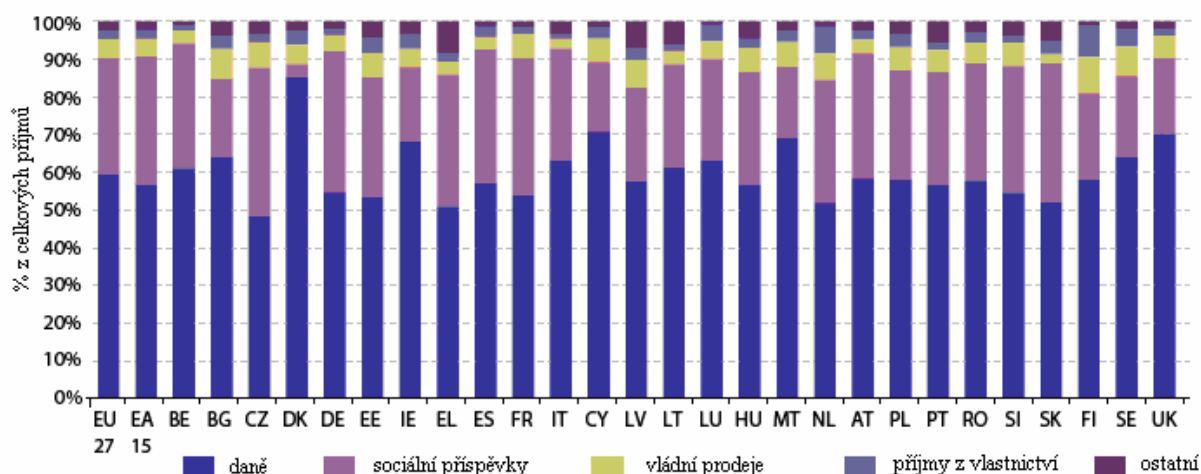
(32 353,3 eur) spolu s Dánskem dosahují největších hodnot nad 23 000 eur/obyv. Nejmenších hodnot dosahuje opět Bulharsko s 1743,5 eur/obyv. Průměr zemí EU je nad hranicí 10 000 eur, které nedosahují země přistoupivší po roce 2004 a též Řecko, Španělsko a Portugalsko. Z původních zemí nedosahuje průměru eurozóny jen Spojené království a Itálie. Čtyři nejlidnatější země EU (Německo, Francie, Itálie a Spojené království) dosahují průměrných hodnot 13 232,48 eur/obyv.

Obrázek 3- celkové veřejné příjmy na jednoho obyvatele v zemích EU v roce 2008 (v eurech)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Při porovnání vládních příjmů a vládních výdajů u zemích EU v roce 2008 dochází většinou k zápornému rozdílu. Pouze u Belgie, Kypru, Německa, Dánska, Finska, Lucemburska, Nizozemí a Švédska příjmy převyšují výdaje, přičemž největšího rozdílu dosahuje Lucembursko o 1975,4 eur a nejmenšího Německo o 12,3 eur. V druhé skupině zemí, kde jsou příjmy nižší než výdaje má největší rozdíl hodnot Irsko o 2927,5 eur a nejnižší Rakousko o 174,5 eury.

Obrázek 4- skladba veřejných příjmů v zemích EU v roce 2008

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 49

Na vývoj veřejných příjmů v roce 2008 měly největší vliv daně a sociální příspěvky jak je patrné z obrázku 4. Z hlediska procentuálního vyjádření na celkových příjmech dosahovaly daně necelých 60ti %¹³ ve všech členských zemích EU a u sociálních příspěvků tomu bylo z 30,8 %. Zbylé příjmy byly procentuálně zahrnuty takto: 5 % bylo získáno z podílu tržeb a z prodeje vlastních výrobků, 2,4 % zahrnovaly příjmy z pronájmu a z úroků a zbývající část asi 2 % pocházela z běžných a kapitálových transferů. Pouze u Bulharska, Lotyšska, Nizozemí a Finska zbývající příjmy dosahovaly více než 15ti % z celkového objemu v roce 2008 a to díky překročení průměru zemí EU o 2 % ve vládních prodejích. V Lotyšsku došlo k výrazným příjmům z ostatních běžných a kapitálových transferů ve výši 7 %. Ve Finsku (8,5 %) a Nizozemí (7 %) byly podstatně důležité příjmy z vlastnictví, jako jsou například příjmy z nájemného, úroků atd. Další odklon mezi sledovanými zeměmi byl u Dánska, jehož příjmy z daní velmi převyšovaly tyto příjmy u ostatních členských zemí z důvodu, že jsou v nich zahrnuty i příjmy ze sociálního pojištění (European Economic Statistics, 2009, s. 49).

Jak již bylo řečeno mezi nejdůležitější zdroje příjmů patří daně a proto je na místě, je více rozebrat v dalším textu.

¹³ Největší část z daní (asi 59 %) v zemích EU za rok 2008 zabírají daně z výroby a dovozu a daně z příjmu a majetku, další skupinou pak jsou kapitálové daně, které jsou obsaženy ve zbývající části příjmů z daní (méně než 1 %).

4.2 Daně jako hlavní zdroj příjmů veřejných financí

Daň je tedy jedním z hlavních zdrojů veřejných financí, ale i nástrojem hospodářské politiky určeného k ovlivňování makroekonomických ukazatelů, především prostřednictvím zvyšování zaměstnanosti a ekonomického růstu. Pojmem **daň** vyjadřuje povinnou, nenávratnou, neúčelovou a neekvivalentní platbu, která se pravidelně opakuje a je dána zákonem. Odvádějí jí daňové subjekty prostřednictvím daňového správce do veřejného rozpočtu v předem stanoveném termínu a částce (Medved', 2005, s. 121). Pod pojmem *povinná* je určeno zcizení soukromého majetku, které je dáno zákonem. Každý musí přesně vědět jakou daň odvádí a v jaké částce. Charakter *nenávratnosti* především umožňuje odlišení daně od půjčky. *Neúčelovost* vyjadřuje získání veřejných prostředků od jednotlivců, kdy není nikdy předem dáno, co bude tento zdroj financovat. Ten, kdo platí daně nemá předem určeno, že v té samé výši bude moci využívat veřejné statky a služby. Naopak někdy mohou mít daně i charakter zmírňující rozdíly v důchodech obyvatel země. Tuto poslední vlastnost daně v sobě zahrnuje pojem *neekvivalence*.

V rámci evropské integrace je velmi podstatná harmonizace či koordinace daní, která souvisí s otevřením trhů a zajištěním fungování jednotného trhu, v rámci něhož probíhá výměna informací mezi členskými státy v příslušné oblasti. Díky této myšlence dochází k harmonizaci především nepřímých daní, protože přímo ovlivňují právě fungování trhu. Ostatní daně jsou v kompetencích jednotlivých členských států, jež by se měly snažit nediskriminovat obyvatele států EU a pomáhat vyvářet zdravou konkurenci. Země EU používají metodiku OECD umožňující srovnávání daňových systémů jednotlivých zemí. Jen, to co je uvedeno v této klasifikaci se dá považovat za daň (Široký, 2007).

Daně mají obdobné funkce jako veřejné finance a to: alokační, redistribuční a stabilizační. V rámci **alokační** funkce daně napomáhají správnému umístění vládních výdajů tam, kde by jinak docházelo k tržnímu selhání¹⁴. **Redistribuční** funkce daní snižuje rozdíly mezi obyvatelstvem z hlediska důchodů a bohatství, které by jinak byly velmi markantní. Jedním z nástrojů je progresivní daň z příjmu. Poslední funkcí daní je **stabilizační**, která pomáhá, jak již je z názvu patrné, stabilizovat ekonomiku pomocí zmírňování jejích cyklických výkyvů tím, že v době konjunktury, kdy lidem rostou důchody, se odčerpá více

¹⁴ Jako je: existence veřejných statků a statků pod ochranou, možnost vzniku externalit a nedokonalá konkurence.

peněžních prostředků do veřejných rozpočtů v podobě daní, a tím se „předzásobí“ těmito prostředky na období recese. Tato filozofie však v současné době velmi pokulháva za skutečností, kdy i přesto, že v době konjunktury je možné vybrat více peněžních prostředků než v době recese, tak vlády hospodaří tak, že dochází k vytváření deficitů v daném roce a není tedy možné se předzásobit. V literatuře se ještě uvádí v souvislosti s daněmi i funkce **fiskální**, neboli získávání veřejných příjmů, kterými se zajišťují veřejné výdaje. Tato funkce se však nedá brát samostatně, protože je obsažena ve všech již zmiňovaných funkcích (Kubátová, 2005).

Daně se dají klasifikovat podle různých hledisek, mezi nejčastější patří následující.
Klasifikace daní dle (Široký, 2003):

- vazby na důchod patří mezi základní třídění daní
 - o **přímé daně** jsou přímo určeny poplatníkovi daně z jeho důchodu a není možné tuto povinnost převést na někoho jiného. Výhodou přímých daní je jejich adresnost a zohlednění majetkové či důchodové situace poplatníka, jako tomu je například u daní osobních.
 - o **nepřímé daně** jsou placeny subjektem, který daň sice odvádí, ale ve výsledku ji přenesse na někoho jiného. Jde především o daně z přidané hodnoty, ze spotřeby a z obrátu.
- subjektu daně- pro koho jsou daně určeny
 - o **fyzičká osoba** charakterizována konkrétním jednotlivcem. Jedná se o individuální daně.
 - o **právnícká osoba** charakterizována konkrétní firmou může odvádět například daň korporátní
 - o **všichni členové domácnosti** (tzv. splitting) zdaňují celkovou zprůměřovanou sumu celé domácnosti (nebo jen výdělečně činných členů například manželů).
- objektu daně je v současné době nejvíce používané třídění
 - o **důchodové** určeny z důchodů poplatníka (ze mzdy, úroků, zisku atd.)
 - o **spotřební** zdaňují buď veškerou spotřebu (univerzální daně jako DPH) nebo jen určité druhy zboží (specifické daně)
 - o **majetkové** uvaleny na nemovitý ale i movitý majetek
 - o **z hlavy a výnosové**, které se již skoro nepoužívají

- vztahu k poplatníkovi
 - o **osobní** jsou daně přímo určeny konkrétnímu poplatníkovi díky respektování jeho důchodové situace
 - o **in rem** jsou placeny bez ohledu na důchodovou situaci poplatníka
- vztahu sazby k daňovému základu
 - o **jednotkové** jsou stanoveny na základě množství jednotek daňového základu nebo množství jednotek zdaňované vlastnosti v daňovém základu (představitelem jsou spotřební daně)
 - o **ad valorem** se vztahují k hodnotě, neboli základ daně je odvozován z ceny předmětu daně (představitel jsou DPH, prodejní daně a další)
 - o **bez vztahu**- poplatník platí daň jen na základě své existence (představitelem je paušální daň na hlavu)
- použité sazby daně
 - o **daně s pevnou sazbou**
 - o **daně s procentní sazbou** mohou být proporcionální (též lineární znamenají, že zdanění je stále stejné i pokud se mění množství důchodu), progresivní (pokud roste důchod, tak roste i zdanění a tím dochází k daňové spravedlnosti) a regresivní (pokud důchod roste, pak zdanění klesá)

4.2.1 Daně přímé a nepřímé v zemích EU

Výnosy z daní přímých jsou vyšší než z daní nepřímých, ale v současné době dochází k trendu v zemích EU ke snižování výnosů z daní přímých na úkor zvyšování výnosů z daní nepřímých. Důvodem je snaha o snížení distorzního¹⁵ dopadu u přímých daní na ekonomickou aktivitu. Z hlediska **přímých daní** je obtížný proces harmonizace v zemích EU a to díky různorodosti účetních systémů a neochotě ze strany členských států k tomuto procesu přistoupit. Ale i přesto v této oblasti dochází ke spolupráci mezi členskými zeměmi především týkající se zveřejňování daňových informací, ochoty přispět k zamezování dvojímu zdanění a boji proti daňovým rájům. EU klasifikuje přímé daně shodně s daňovou teorií na důchodové a majetkové. Mezi důchodové daně jsou pak řazeny osobní důchodová daň a daň ze zisku firem a mezi majetkové daně patří daň z nemovitosti a převodové majetkové

¹⁵ **Distorzí daně** „nejenom snižují disponibilní důchod poplatníka, ale ovlivňují i jednání poplatníků- poplatníci daní se snaží při co nejnižším daňovém zatížení docílit co nejvyššího užítku ze zdanění, snaží se hledat výhodnější alokaci svých zdrojů směrem k méně zdaněným faktorům.“ (Peková, 2005, s. 340)

daně. Pro lepší pochopení daňového zatížení jednotlivců se k přímým daním dá ještě přidat platba sociálního pojištění. U **nepřímých daní** dochází k harmonizaci již od začátku fungování integrace. Jejich důležitost je podtržena v primárním právu, konkrétně Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství, kde se tomuto problému přímo věnují tři články. EU používá členění nepřímých daní stejné jako daňová teorie a to na všeobecné (jsou stanoveny procentem) a selektivní (též spotřební jsou stanoveny jednotkově) (Široký, 2007).

Výnosy z přímých daní jsou vyšší v těch zemích, které mají přesně určené cíle daňové redistribuce a tím u nich dochází k zvětšování sazby u osobních důchodových daní. Příspěvky na sociální zabezpečení jsou poměrně rozdílné mezi členskými státy a je to dáno značnou volností výpočtu příspěvků a dávek. Obecně platí, že nové členské státy mají odlišný daňový mix než staré členské státy. Zatímco většina starých členských států má zhruba stejné podíly přímých, nepřímých daní, ale i sociálních příspěvků na celkových daních, tak noví členové mají podstatně nižší podíl přímých daní na celkových daních. Důvodem je používání mírných sazeb u tohoto typu daní, většinou se jedná o paušální systém daní. Nejnižší podíl přímých daní na celkových bylo zaznamenáno na Slovensku (20,8 %), dále v Bulharsku (20,9 %) a Rumunsku (23,0 %). Původní členské státy však nevykazují všechny shodné rysy v oblasti přímých a nepřímých daní. Zpravidla vysoký podíl přímých daní na celkových daňových příjmech je v severských zemích, Velké Británii a v Irsku. V Dánsku, a v menší míře i v Irsku a velké Británii je podíl sociálních příspěvků na celkových daňových příjmech nízký. Důvodem je, že většina sociálních výdajů je placena z daní, a díky tomu je v těchto státech zvýšený podíl přímých daní. Naopak v Německu je nejvyšší podíl sociálních příspěvků na celkových daňových příjmech, zatímco jeho podíl příjmů z přímých daní na celkových patří mezi nejnižší z EU-15¹⁶ (Taxation trends in the European Union, 2009, s. 6-7).

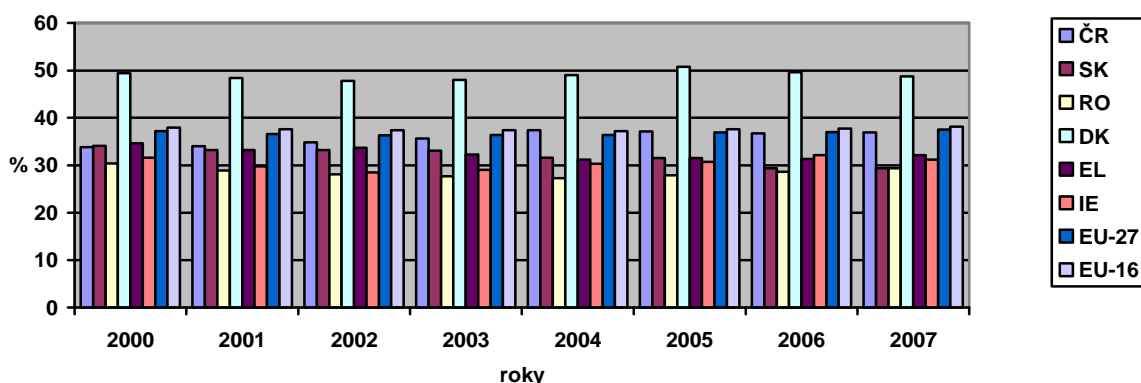
4.2.2 Daňové zatížení

Mezi nejznámější a nejpoužívanější ukazatele daňového zatížení dle Pekové (2005) patří **daňová kvóta**, která vyjadřuje poměr daňového výnosu k hrubému domácímu produktu. Tak lze srovnávat daňové zatížení v jednotlivých členských státech EU v čase. Pomocí daňové kvóty lze určit kolik každé koruny nově vytvořené hodnoty je možné použít na daň. Pokud se k tomuto ukazateli přičte ještě povinný příspěvek na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní

¹⁶ Do EU 15 jsou zařazovány země, které byly součástí EU před rokem 2004. V příloze 1 je jejich výčet.

pojištění, dále cla a místní a regionální daně, pak lze vytvořit **souhrnnou daňovou kvótu** (anglicky overall tax ratio).

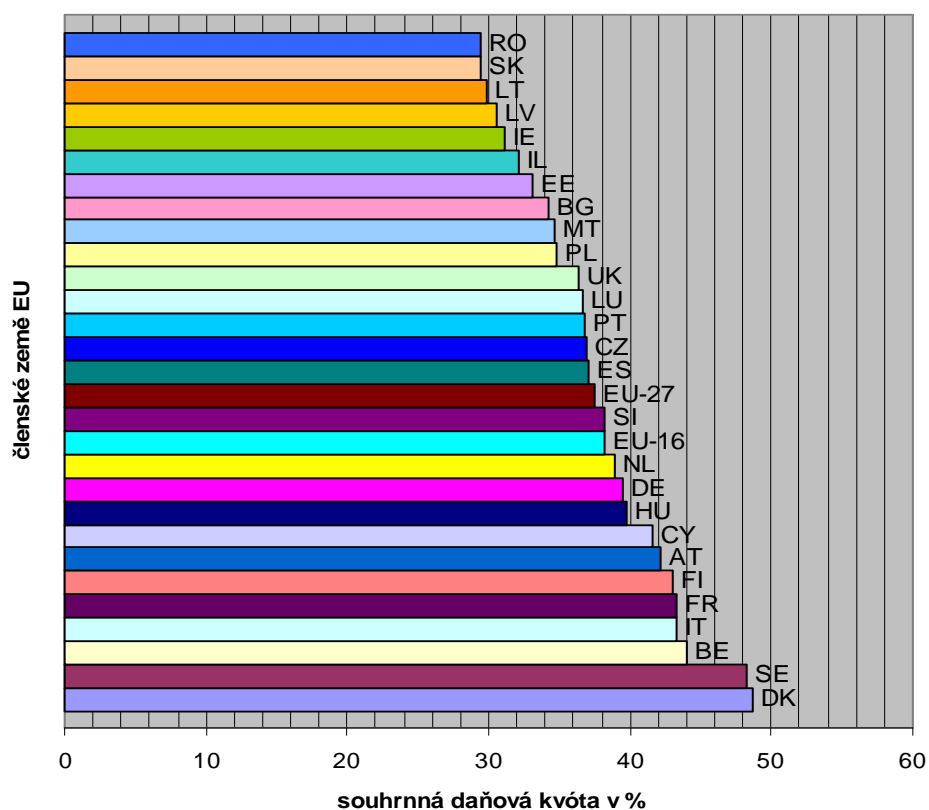
V zemích EU 27 v roce 2007 byla souhrnná daňová kvóta okolo 40ti %, která je oproti jiným vyspělým zemím poměrně vysoká.¹⁷ V roce 2000 byl trend snížit celkové daňové zatížení, což se povedlo pouze na pár let (do roku 2004) vlivem příznivých cyklických faktorů. Od roku 2005 docházelo opět k růstu daňového zatížení a to především díky snaze snížit schodek veřejných financí prostřednictvím vyššího výběru daní. Všechny členské státy EU však nevykazují stejné hodnoty tohoto ukazatele, naopak jsou mezi nimi i velké rozdíly. Nejmarkantnější rozdíl je mezi Rumunskem (48,7 % v roce 2007) a Dánskem (29,4 % v roce 2007), který dosahuje téměř dvaceti procentních bodů. Tyto rozdíly nejsou dány pouze volbou sociální politiky týkající se poskytování služeb (starobní důchody, zdravotní pojištění) v rámci buď veřejného nebo soukromého sektoru, ale i technickými faktory. To znamená, že některé členské státy poskytují sociální nebo hospodářskou pomoc prostřednictvím snižování daní nikoliv zvyšováním vládních výdajů. Dalším faktorem ovlivňujícím souhrnnou daňovou kvótu je též HDP, jenž se vyskytuje ve jmenovateli ukazatele. Ten mimo jiné zahrnuje i odhady produkce v rámci tzv. šedé a černé ekonomiky, díky tomu tedy nižší velikost ukazatele může znamenat i vysoké daňové úniky. Nejvyšší daňové zatížení je v zemích EU 15 s výjimkou Řecka a Irska a stejně tomu je i u zemí patřící do eurozóny, což je celkem logické, protože sem patří většina zemí z EU 15. Výše uvedené skutečnosti popisuje obrázek 5 a příloha 3 (Taxation trends in the European Union, 2009). Pro lepší přehlednost a možnost srovnání souhrnné daňové kvóty členských zemích EU za rok 2007 je uveden obrázek 6.

Obrázek 5- souhrnná daňová kvóta vybraných zemí EU v letech 2000 – 2007

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

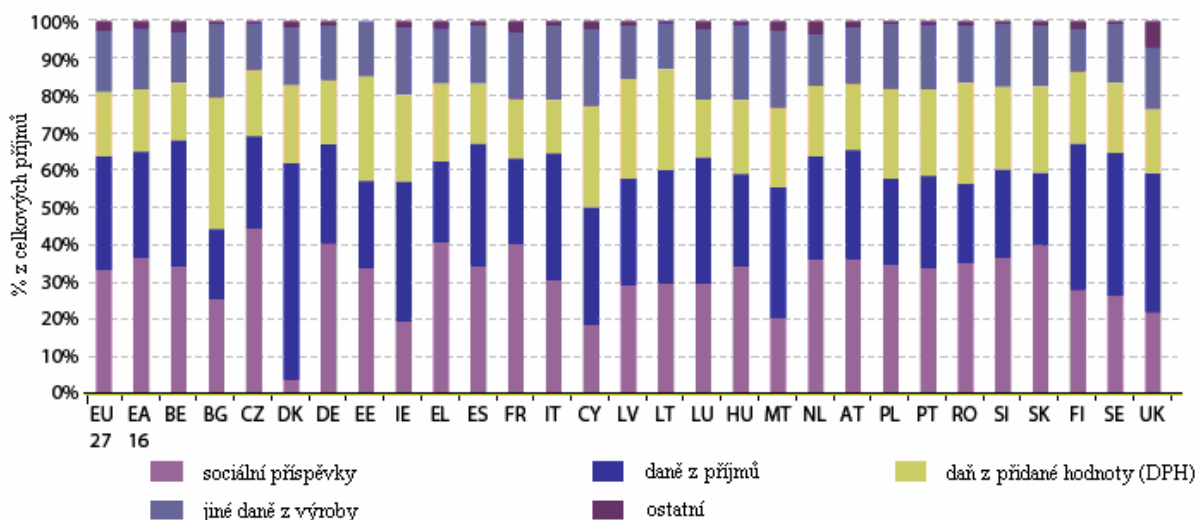
¹⁷ Oproti USA a Japonsku je asi o 12 % větší. Jen Nový Zéland dosahuje hodnoty podobné, asi 35 %.

Obrázek 6- souhrnná daňová kvóta v jednotlivých zemích EU v roce 2007

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Daňová kvóta je mimo jiné závislá i na složení daňových příjmů, jedná se o tzv. daňový mix. V rámci EU mezi základní komponenty daňové skladby patří daně přímé, nepřímé a příspěvky na sociální zabezpečení. Významnými změnami ve skladbě daňového mixu za období 2000 – 2007 prošlo Bulharsko, kde došlo k přesunu daňového zatížení od příspěvků na sociální zabezpečení k nepřímým daním, dále v Lotyšsku a Slovinsku, kde růst podílu přímých daní nebyl dostatečně kompenzován snížením příspěvků sociálního zabezpečení a nepřímých daní, a v Řecku, kde došlo k velkému snížení jak přímých a nepřímých daní částečně kompenzovaných zvýšením příspěvků na sociální zabezpečení. Není jisté do jaké míry byly posuny v daňovém mixu záměrným výsledkem samostatných politických rozhodnutí. Příkladem záměrného výsledku byla reforma v Německu z roku 2007, kdy došlo ke zvýšení DPH, která zároveň znamenala snížení příspěvků na sociální zabezpečení. V České republice došlo ve sledovaném období k téměř dvouprocentnímu snížení příspěvků na sociální zabezpečení kompenzované především zvýšením nepřímých daní a částečně i zvýšením přímých daní (Taxation trends in the European Union, online, 2009).

Obrázek 7- skladba jednotlivých daní v zemích EU v roce 2007

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 53

Pro ilustraci skladby jednotlivých daní z celkových daňových příjmů je uveden obrázek 7, podle něhož byly hlavní daně v roce 2007 v jednotlivých členských zemích EU rozděleny do skupin: sociálních příspěvků, daní z příjmu, daní z přidané hodnoty, jiných daní z výroby a ostatních daní. Jak již bylo řečeno největší částí z příjmů jsou sociální příspěvky a daně z příjmu. Průměrné hodnoty ze **sociálních příspěvků** v zemích EU byly 33,1 %. Největších hodnot v tomto ukazateli dosahovala ČR (44,3 %) spolu s ní přesáhlo hraniční hodnotu 40ti % i Slovensko, Německo, Řecko a Francie. Nejmenší hodnota byla jak již bylo mnohokrát zmíněno v Dánsku (pod 4 %) a hned poté na Kypru (přes 18 %). Hodnot pod 22 % dosáhlo Irsko, Malta a Spojené království. Se související nízkou hodnotou sociálních příspěvků v Dánsku souvisí i vysoká hodnota v této zemi u **daně z příjmu** (přes 58 %). Vysoké hodnoty přes 37 % byly zaznamenány u Finska, Švédska, Irska a Spojeného království a naopak nejmenší hodnoty pod 20 % u Slovenska a Bulharska. Největší **DPH** bylo v Bulharsku (nad 35 %) a nejmenší mírně přes 15 % v Itálii, Lucembursku a Belgii. V rámci předposlední skupiny- **jiné daně z výroby** bylo přes 5 % HDP u Bulharska, Dánska, Maďarska, Malty a Portugalska určeno na spotřební daně, daně z prodeje, kolkovné kapitálové a finanční transakce. 3 % HDP zahrnovaly daně z pozemků a nemovitostí a ostatních daní placených podniky, kde jsou daně nezávislé na množství nebo hodnotě zboží a služeb, u Itálie, Francie, Švédska a Rakouska. U Estonska, Irska a Lucemburska bylo okolo 2 % HDP určeno na daně a poplatky na dovoz nezahrnující DPH. **Ostatní daně** byly nejvyšší u Spojeného království (2,3 % HDP) a zbylé členské země měly tyto daně menší než 1 % (*European Economic Statistics*, 2009, s. 52-54).

5 VEŘEJNÝ DEFICIT A VEŘEJNÝ DLUH

Pro analyzování finanční pozice zemí EU je mimo již zmiňované příjmy a výdaje též nutné zhodnotit jejich rozdíl, který se projeví v krátkém období buď rovnováhou (příjmy = výdajům), přebytkem (příjmy > výdaje) a nebo deficitem (příjmy < výdaje). V současné době většina zemí EU každoročně vykazuje deficity, více je o tendencích deficitů pojednáno v kapitole 5.1. Nyní byla řeč pouze o krátkém období, v dlouhém období dochází k veřejným dluhům z hlediska fiskální nerovnováhy (viz kapitola 5.2).

Pro země EU je velice důležité sledovat veřejný deficit i dluh a to z důvodu dodržení potřebných limitů v rámci Maastrichtských kritérií. Veřejný deficit nesmí být větší než 3 % HDP a veřejný dluh než 60 % HDP. Z důvodu srovnatelnosti těchto ukazatelů mezi členskými státy EU, EU využívá metodiku ESA 95 a hodnoty jsou měřeny na základě dvou ekonomických kategorií: čistých půjček (+) nebo čistých výpůjček vládních institucí (-) a závazků sektoru vládních institucí. Tyto údaje jsou země EU povinny dodat Evropské komisi ve dvou termínech a to do 1. dubna a 1. října každý rok. Po těchto termínech EUROSTAT vytvoří publikaci ze získaných údajů (European Economic Statistics, 2009, s. 58).

Veřejný deficit i veřejný dluh se v zemích EU mohou vykazovat mimo již zmíněnou metodiku ESA 95 i pomocí metodiky GFS 1986 (resp. 2001). Charakteristika metodik podle Nahodila a kol. (2009) je následující:

- **ESA 95** byla přímo zřízená EUROSTATEM. Pro zachycování jednotlivých operací (okamžik vzniku ekonomické jednotky nebo změnu pohledávek bez ohledu na dobu hrazení) využívá *akruálního principu*. Důvodem je eliminace opožděných dopadů závažných fiskálních rozhodnutí. Pomocí této metodiky se sleduje plnění Maastrichtských kritérií. Za její dodržování je odpovědný statistický úřad příslušné země.
- Naproti tomu druhá metodika **GFS 1986** (resp. 2001) byla vytvořena Mezinárodním Měnovým fondem. Příslušná data vykazuje podle *cash principu* k realizaci operace (výdajové, příjmové) a bezprostředně se váže k veřejným rozpočtům, takže data je možné získat rychleji než u předešlé metodiky. Za její dodržování je odpovědné Ministerstvo financí příslušné země.

→ Hlavní rozdíly mezi nimi jsou především ve vymezení veřejného sektoru, kdy ESA 95 do něho zahrnuje i mimorozpočtové fondy.¹⁸

5.1 Veřejný deficit

Z hlediska bilance veřejných rozpočtů, může docházet, v současné době velice často, k nesouladu mezi příjmy a výdaji v daném rozpočtovém období. Díky tomu vzniká veřejný schodek (deficit), který není velkým problémem v krátkém období, protože cílem rozpočtové politiky je vyrovnanost rozpočtu z dlouhodobého hlediska. Jeho existence však zapříčiňuje vznik a nárůst veřejného dluhu a ten naopak ovlivňuje veřejný schodek díky nutnosti každoročního splácení úroků z dluhu.

Vlády v rámci svých záměrů a s přihlédnutím na předpokládaný ekonomický vývoj sestavují a schvalují rozpočet na začátku rozpočtového období. Jejich schválený rozpočet se však ne vždy vyvíjí podle jejich plánů díky vnějším vlivům. Je tedy velice obtížné mít soulad mezi schvalovaným a skutečným rozpočtem. Pokud během roku na rozpočet působí více negativních vlivů a dochází k převyšování příjmů výdaji, pak vzniká rozpočtový deficit (Dvořák, 2008). Většina zemí hospodaří v rámci roku s rozpočtovým deficitem jak ve státním rozpočtu, tak i na úrovni municipalit.

Veřejný deficit je podle Nahodila a kol. (2009) složen z krátkodobé fiskální nerovnováhy vládních institucí (primárního schodku) a z úroků z veřejného dluhu. Díky těmto složkám je možné určit viníky ze současné vlády, která zodpovídá za primární deficit, a z minulé vlády, často spíše k množství minulých vlád, jež zapříčinily svými rozhodnutími vznik dluhových úroků. Veřejný deficit v pojetí Dvořáka (1997): „Deficit není ničím více než označením rozdílu (mezi rozpočtovými příjmy a výdaji v rámci rozpočtového období). O jeho makroekonomických důsledcích nejde nic přesnějšího říci, pokud není podrobněji analyzován: způsob, kterým tento rozdíl vzniká, a způsob, jakým je tento rozdíl kryt.“ Mezi makroekonomické důsledky především řadí vliv na agregátní poptávku a další vlivy na úrokovou míru, na úspory v soukromém i veřejném sektoru, na agregátní cenovou hladinu a další.

¹⁸ Příklad rozdílů mezi metodikou ESA 95 a GFS 1986 v České republice je v příloze 4.

Maastrichtská smlouva vymezuje **veřejný deficit** souhrnem čistých půjček celého sektoru vládních institucí, který je vypočten v souladu s vnitrostátními účetními koncepty a s metodikou ESA 95 (EUROSTAT, online, 2010).

Veřejný deficit je možné klasifikovat podle Pilného (1996) dle:

- časového hlediska
 - o **před začátkem rozpočtového období**- vláda schvaluje předpokládaný rozpočet na příslušný rok, který musí být vyrovnaný
 - o **v průběhu rozpočtového roku** (v rámci periodického sledování vývoje státního rozpočtu během měsíců a čtvrtletně) může vznikat záporné saldo, které je potřeba řešit určitými omezeními výdajů
 - o **na konci rozpočtového roku** vzniká dvěma způsoby: neplánovanými výdaji nebo nesplněnými plánovanými příjmy
- fiskální nerovnováhy¹⁹
 - o **strukturální (aktivní)**- subjektivní, vzniká rozhodnutím vlád
 - o **cyklický (pasivní)**- objektivní, vzniká působením vnějších faktorů jako je změna v hospodářském cyklu, přírodní katastrofy, atd. Je dán rozdílem skutečného a strukturálního rozpočtu.
- podstaty vzniku (viz charakteristika veřejného deficitu dle Nahodila a kol.)
 - o **primární** je dán rozdílem mezi celkovými výdaji a příjmy na konci rozpočtového období
 - o **sekundární** je dán příslušnými úrokovými platbami z dluhu

5.1.1 Příčiny vzniku veřejného deficitu

Samotný deficit je především výsledkem špatné rozpočtové politiky příslušných vlád, který může mít za následek růst dluhu, pokud by se opakoval každoročně, a tím by negativně ovlivňoval budoucí generace. Z tohoto důvodu je potřeba znát příčiny vzniku veřejného deficitu a díky tomu mít možnost se jim vyvarovat. Hlavní příčiny je potřeba rozdělovat podle toho, zda vzniká strukturální nebo cyklický deficit.

¹⁹ Rozpočtová politika je dána primárně ve většině členských zemí EU vědomými rozhodnutími, cyklická složka je spíše druhotným faktorem veřejného deficitu (Hamerníko, Maaytová a kol., 2007, s. 259).

Příčiny vzniku strukturálního deficitu dle Pekové (2005) souvisí s již zmiňovanými vládními rozhodnutími. Vlády se snaží časově rozložit nákladné *investiční projekty* a tím rozmělnit daňovou zátěž na více generací. Významnými kroky vedoucí k nárůstu deficitu jsou též předvolební *populistické sliby* vlád vedoucí k nárůstu veřejných výdajů a poklesu daní. Dalším příkladem je snaha vyrovnat se s *výdajovými šoky* způsobenými vnějšími okolnostmi rozložením výdajů do několika let. Poslední uváděnou příčinou je *expanzivní fiskální politika* s cílem podpory hospodářského růstu prostřednictvím zvětšené vládní poptávky a snížením daní obyvatel, aby měli více prostředků na spotřebu a investice.

Příčiny vzniku cyklického deficitu jsou dány vnějšími vlivy mezi, které se dají především zařadit *hospodářský pokles* jak sledované země, tak i zemí na kterých je ekonomika země závislá, znamenající snížení výkonnosti národní ekonomiky, a další *mimořádné události* (vznik válečného konfliktu, zvýšení cen základních surovin na světových trzích, zvýšení úrokových sazeb, přírodní katastrofy aj.). Všechny exogenní příčiny působí náhodně nebo cyklicky a nedá se jejich vliv očekávat a vyvozovat stálé působení (Pilný, 1996).

5.1.2 Důsledky státního deficitu

Protože největší součástí veřejného deficitu je deficit státní, tak budou zmíněny pouze důsledky na státní rozpočet, které mohou být posuzovány dle Dvořáka (2008) z krátkodobého nebo dlouhodobého hlediska. **V krátkém období** je státní deficit všeobecně přijímán pozitivně v případech působení exogenních vlivů a financováním efektivních výdajových programů. Při eliminaci exogenních vlivů nemusí docházet k nepopulárnímu nadměrnému zvyšování příjmů většinou prostřednictvím daní, které je možné až změnou zákona a tudíž se nedá okamžitě reagovat na nastalou situaci. Financování výdajových programů je efektivní pouze tehdy, pokud výnosy z investice převyšují dluhové úroky.

V dlouhém období je na státní deficit nazíráno z negativního pohledu a to vlivem jeho zvyšování veřejného dluhu v příslušném období a následného růstu splácení úroků z dluhu v budoucnu.

5.1.3 *Financování státního deficitu*

Deficit státního rozpočtu je potřeba financovat z určitých zdrojů, možnosti jsou různé: krytí dluhem, dále tvorbou peněz, prodejem státních aktiv, krytím z vytvořené rezervy a z výnosu zvýšených daní.

1. **Dluhové financování** souvisí s emitováním cenných papírů vládou a jejich následným prodejem domácím nebo zahraničním subjektům, kdy vznikají jak administrativní náklady, tak náklady spojené se splácením pravidelných úroků. Pokud je tedy deficit krytý koupí cenných papírů (v případě státu státních dluhopisů) domácími subjekty²⁰, pak u nich dochází k snižování disponibilního množství peněz, které by jinak mohlo být použito na investice, import atd. Je třeba si uvědomit, že tento zdroj je omezený. Z koupí státních dluhopisů zahraničními subjekty dochází ke vzniku zahraničního (vnějšího) dluhu (Peková, 2005, s. 435).²¹
2. Dalším možným typem, nepoužívaným v zemích EMU, kde je legislativně vyloučen, je krytí státního deficitu **tvorbou peněz**, jenž funguje na principu buď přímého úvěru od centrální banky nebo jejího nákupu státních dluhopisů. Dochází tedy ke zvyšování nominální peněžní zásoby, která je známa jako monetizace dluhu. Její výhodou je, že nedochází ke vzniku úrokové zátěže, ale na druhé straně mezi její hlavní nevýhodu patří její možný dopad na zvyšování inflace (Dvořák, 2008, s.71). Inflace vznikne pouze tehdy, pokud stále poroste peněžní zásoba, tzn., že vláda bude po delší časové období hospodařit s deficitem a bude ho kryt emisí peněz (Vybíhal, 1995).
3. Státní deficit je možné financovat **z výnosů z privatizace a z prodeje státních aktiv** jako cenných papírů, hmotného majetku a státního kapitálu. Nejjednodušší je prodej státní půdy, jejíž množství je však omezené (Pilný, 1996).
4. Prostřednictvím **zvýšení daní** je státní deficit možné kryt až v delším časovém horizontu, protože tento problém je potřeba řešit odborně a především změnou zákona.

²⁰ Vzniká domácí, neboli vnitřní dluh.

²¹ Zahraniční a domácí dluh je obsažen v kapitole následující- 5.2.

5.2 Veřejný dluh

Pokud mluvíme o veřejném dluhu, tak se můžeme setkat s jeho jinými názvy- státní dluh, ale i vládní dluh. Poslední název však není relevantní používat, protože se vlády střídají a tudíž je lepší používat spíše předchozí dva názvy. Odborná literatura se shoduje na tom, že pod pojmem **veřejný dluh** lze spatřovat součet všech závazků státu, složek územní samosprávy a jejich vytvořených podniků a institucí, mimorozpočtových fondů, státních veřejnoprávních institucí a veřejných podniků vůči ostatním ekonomickým subjektům. V rámci opačného pohledu se dá též říci, že veřejný dluh je součtem všech pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu a jeho částem.

V odborné literatuře věnující se problematice fiskální nerovnováhy je veřejný dluh často určován součtem všech minulých rozpočtových deficitů, avšak toto vymezení je zcela nepřesné z důvodu, že se k němu připočítávají i jiné části jako například převzetí závazku za jiné ekonomické subjekty, které mohou unikat kontrole parlamentu. Opačným případem je situace, kdy součet rozpočtových deficitů je větší než veřejný dluh a to vlivem jejich krytí nikoliv dluhem, ale například privatizací, monetizací (hlavně v Itálii) atd. Na veřejný dluh se tedy musí nazírat jako na stavovou veličinu ovlivněnou řadou dalších faktorů než pouze rozpočtovým deficitem. Mezi hlavní faktory patří: inflace, kurzové změny a změny úrokových sazeb (Dvořák, 2008).

Veřejný dluhu v nominální hodnotě **dle ESA 95** se určuje podílem na HDP vyjádřeném v běžných cenách. Jeho výše je určena v eurech s použitím přepočtu směnných kurzů Evropské centrální banky na konci roku. Národní údaje jsou konsolidovány mezi subsektory (EUROSTAT, online, 2010). Vývoj podílu veřejného dluhu na HDP v jednotlivých zemích EU lze nalézt v kapitole 2.4.

Veřejný dluh je možné klasifikovat dle (Peková, 2005):

- metodického hlediska na
 - o **čistý** je dán součtem všech závazků státu a jeho částí po odečtení jejich pohledávek vůči jiným subjektům
 - o **hrubý** je dán pouhým součtem všech závazků bez ohledu na pohledávky

- lokalizace na²²
 - o **vnitřní** (též domácí) je umístěn v určitém státě ve vnitřní měně a jde o závazek vůči svým občanům, různým organizacím a podnikům a peněžním ústavům
 - o **vnější** (též zahraniční) je umístěn v cizím státě v cizí měně a jde o závazek vůči zahraničním ekonomickým subjektům, kdy stát získá finanční prostředky poměrně v krátkém čase
- doby splatnosti na²³
 - o **krátkodobý** s dobou splatnosti do 1 roku
 - o **střednědobý** s dobou splatnosti nad 1 rok do 10ti let
 - o **dlouhodobý** s dobou splatnosti nad 10 let
- metody vykazování na
 - o **oficiální** je dluh, který se vykazuje a je tedy znám
 - o **skrytý** je dluh, který je potenciální a znám přesně není. Jedná se o různé druhy záruk státu a jeho částí za dluhy jiných subjektů, kteří pokud nesplatí své závazky, tak se přesouvají na stát.

Nejčastější vykazování veřejného dluhu dle předešlých klasifikací je ve formě **hrubého veřejného dluhu**. Důvodem je, že pokud by se používalo vykazování ve formě čistého veřejného dluhu, tak je velice obtížné kvantifikovat a ocenit všechny pohledávky (aktiva), která se dají od hrubého dluhu odečíst. Díky tomu by komparace zemí EU z hlediska tohoto ukazatele nebyla přesná a výsledky by se velmi lišily. Mezi částmi, které lze od hrubého dluhu odečíst se řadí půjčky soukromému sektoru, dále podíl státu na akciovém majetku soukromých společností, hotovost, a devizové rezervy (Dvořák, 1997).²⁴

²² Země EU využívají oba dva typy veřejného dluhu. Pro jednotlivé domácí ekonomické subjekty je velice výhodné pomoci hradit dluh, protože obligace mají výhodný úrok s nízkou mírou rizika nesplacení a navíc mohou mít i daňové úlevy.

²³ V zemích EU se nejvíce využívala v roce 2007 splatnost dluhu nad 1 rok, což zahrnuje asi 85 % průměru EU ze všech splatností dluhu. Pouze Irsko, Itálie, Portugalsko a Švédsko měly podíl krátkodobé splatnosti dluhu na celkovém dluhu přes 20 %. V Bulharsku, Dánsku, Estonsku, Řecku, Španělsku, Litvě, Rakousku, Polsku a Slovensku tato hodnota nedosahovala ani 5ti % (Economy and finance, online, 2010).

²⁴ Mezi odečítané pohledávky z hrubého veřejného dluhu mohou patřit záruky, které v roce 2007 ve většině členských zemí nepřesahovaly hodnotu 20ti % z celkového dluhu. Výjimkou byly pouze Česká republika, Dánsko, Finsko a Rakousko (dosáhlo největší hodnoty okolo 55ti %). Důvod vysoké hodnoty záruk u Rakouska byl dán pojišťovacími riziky vývozních transakcí a záruk týkajících se refinančních operací na finančních trzích v rámci oficiálního Rakouského kreditního systému (Economy and finance, online, 2010).

5.2.1 Příčiny vzniku veřejného dluhu a jeho ovlivňující faktory

Podle Dvořáka (2008) je vznik dluhu závislý na dvou základních příčinách a to buď ekonomických nebo politických. Obě tyto příčiny se vzájemně vylučují. **Ekonomické příčiny** vzniku dluhu jsou spjaté s krytím nesouladu příjmů a výdajů v rozpočtovém roce investičními výdaji. Tento krok je více výhodný než krytí zvyšováním daní. Růst sazeb daní je totiž obyvateli státu všeobecně hůře přijímáno z důvodu jejich zřejmé povinnosti je platit a tím snižovat svůj disponibilní důchod. Dle Buchanana by se k možnosti krytí „dluhem“ nemělo přistupovat za všech okolností, ale pouze v situaci plné zaměstnanosti v příslušné zemi, kdy by mohlo dojít ke vzniku inflačního nebezpečí, které by veřejný dluh snižoval. Oproti tomu **politické příčiny** vzniku veřejného dluhu jsou dány skupinovým rozhodováním v rámci volební strategie. Politické strany se snaží ovlivňovat obyvatelstvo pomocí populárních slibů snižováním daní na úkor zvyšování veřejného dluhu. Jde tedy o přesun daňového zatížení obyvatelstva současné generace na generaci následující. Politické příčiny vzniku dluhu nejsou závislé jen na jedné politické straně, ale i na celkovém složení politického spektra. Pokud by nastala situace převahy jedné strany nad ostatními, tak by byla schopná přesunout daňové břemeno na menšinu, v opačném případě by došlo k použití dluhu.

Po charakterizování příčin vzniku dluhu je též potřeba věnovat pozornost faktorům zvyšující veřejný dluh, pokud je vyjádřený jako podíl na HDP (Dvořák, 1997, s. 140-141):

- zděděná dluhová zátěž (D^0) závislejší na úrokové míře- čím je větší, tím bude i větší dluh,
- velikostí primárního deficitu (PD) daného obdobím závislejší na vládní fiskální politice a vnějších faktorech,
- mírou monetizace deficitu (MD) případně dluhu promítnutou v přírůstku peněžní zásoby a
- poměru změn v HDP a úrokové míře (R^0), se kterými souvisí tzv. **dluhová past**, která vyjadřuje růst ukazatele dluhu na HDP i v době vyrovnaného primárního rozpočtu díky vlivu převyšujícího tempa reálné úrokové míry nad tempem reálného HDP. Jak je vidět právě úroková míra může nejvíce ovlivnit zhoršující pozici veřejného dluhu.

Popsané vztahy se dají vyjádřit následující rovnicí:

$$\frac{dluh^1}{HDP^1} = \frac{D^0}{HDP^0} \times R^0 + \frac{PD}{HDP^1} - \frac{MD}{HDP^1} ; R = \frac{1+r}{1+q} ,$$

kde horní a dolní indexy u ukazatelů znamenají: 1 je sledovaný rok a 0 je rok předešlý, r je reálná úroková míra a q je tempo růstu reálného HDP.

5.2.2 *Důsledky veřejného dluhu*

Podíl veřejného dluhu na HDP se u zemí EU stále zvyšuje. Tyto země by měly dosahovat na základě Maastrichtských kritérií maximálně 60ti % ukazatele dluhu. Ale i přesto tomu tak u některých zemí EU není- jako u Belgie, Německa, Řecka, Itálie, Malty a Rakouska. Z tohoto důvodu je velmi důležité nejen sledování již zmíněných okolností vzniku veřejného dluhu a jeho faktorů, ale i jeho důsledků. Veřejný dluh má především vliv na fiskální a rozpočtový proces, ale též na reálnou ekonomiku.

- 1. Rozpočtové důsledky** veřejného dluhu souvisejí především s jeho obsluhou²⁵. Největší finanční položkou obsluhy je splácení úroků, které zvyšují veřejné výdaje v rozpočtovém roce. Díky tomu vzniká vzájemná propojenost jak dluhu s deficitem, tak i v opačném pořadí deficitu s dluhem. Pokud tedy existuje veřejný dluh, tak se z něho musí každý rok splácet úroky, které se odráží v rozpočtovém deficitu a naopak rozpočtový deficit se svým růstem ovlivňuje i růst veřejného dluhu. Úrokové náklady není možné ovlivnit vládou a tudíž se jedná o exogenní faktor veřejného dluhu. Z hlediska primárního deficitu vláda může dosáhnout krátkodobé fiskální rovnováhy, ale v dlouhodobém horizontu dochází k prohlubování fiskální nerovnováhy.
- 2. Fiskální neboli destabilizační důsledky** vznikají snížením uplatňování fiskální politiky vládou díky již zmiňované úrokové míře a jiným exogenním faktorům. Neblaze se tyto důsledky projeví na ovlivňování ekonomiky státu v době recese, kdy vláda potřebuje aktivně používat fiskální politiku při zvýšení veřejných výdajů, snížením daní a zároveň růstu rozpočtového deficitu. Jednou z oblastí nutné podpory

²⁵ Obsluha veřejného dluhu v sobě zahrnuje: evidování dlužných částek, systém postupného umořování a systém jakým se platí úroky z dlužných částek (Pilný, 1996).

vládou je politika zaměstnanosti, která je závislá na využívání vládních efektivních opatření. Tento stav může nastat pouze v situaci snížení podílu veřejného dluhu a tedy zvýšení možnosti aktivní vládní politiky.

3. Redistribuční důsledky ovlivňují přesuny důchodů mezi subjekty pokud se jedná o *vnitřní dluh*. V tomto případě jde o posuzování vlivu veřejného dluhu na jedné straně na držitele vládních obligací a na straně druhé na zbylé daňové poplatníky. Důvodem je zvýšení daní na splácení úrokových plateb, kdy daňový poplatník bez vládních obligací nesou čistou ztrátu, kdežto ti co vlastní vládní obligace získají pouze zpět to, čeho se v minulosti vzdali a tudíž nejsou ani ve ztrátě ani v zisku. Pokud mluvíme o *vnějším dluhu*, tak dochází k odlivu peněz ze země vlivem splácení úroků do zahraničí a též ke snížení čisté investiční pozice země, která se u splácení vnitřního dluhu nemění.

4. Makroekonomické důsledky dle Dvořáka (2008) lze očekávat se zvýšením úrokových sazeb u zemí, kde je veřejný dluh hlavním faktorem. K tomu může dojít tehdy, pokud vláda zvýší poptávku po úvěrech. Vztah inflace a dluhu není zcela zřetelný, protože na něj jsou různé názory. Na jedné straně odborná literatura tvrdí, že dluh přímo neovlivňuje inflaci, neboť ji ovlivňují již samotné rozpočtové deficity, ale na straně druhé dle Buchananova tvrzení, dluh působí protiinflačně díky jeho schopnosti odčerpávat finanční prostředky z ekonomiky, ale s nutností je uložit na účtech centrální banky.

5.2.3 Možnosti řešení problému veřejného dluhu

Veřejný dluh, jak již bylo řečeno výše, umožňuje krátkodobou fiskální rovnováhu, ale z dlouhodobého hlediska naopak vytváří fiskální nerovnováhu, proto je nutné najít vhodná řešení pro jeho snižování. Lze toho dosáhnout použitím buď pasivního nebo aktivního řešení.

Pasivní řešení dluhového problému dle Pekové (2005) je založeno na pozitivním vlivu exogenních faktorů na veřejný dluh bez použití cílené strategie. Mezi hlavní *exogenní faktory* lze zařadit větší tempo ekonomického růstu než tempo růstu úrokových měr, inflace a zahraniční pomoc. Z výše vyjmenovaných faktorů se nejúčinnějším jeví **ekonomický růst s poklesem úrokových měr**, i když se na tento jev nedá spoléhat, protože je spíše výjimečný.

Častěji nastává jev opačný. Nejvíce se projevuje v ekonomicky rozvinutých zemích. Druhým zmiňovaným faktorem je **inflace**, která redukuje hodnotu veřejného dluhu (nikoliv jeho podíl na HDP), ale vlády ji nemohou nějak aktivně využívat. Důvodem je existence nezávislé centrální banky. Posledním exogenním faktorem je **zahraniční pomoc** v podobě grantů, darů, ale též možnosti snížení nebo prominutí veřejného dluhu samotnými zahraničními věřiteli.

Aktivní řešení dluhového problému dle Dvořáka (1997) musí nastat tehdy, pokud selže pasivní řešení nebo pokud tempo růstu veřejného dluhu je nadměrné vzhledem k tempu HDP. Druhý případ nutnosti řešení je dán buď růstem veřejných výdajů nebo velkým tempem růstu relativní váhy veřejného dluhu nebo jejím překročením určité hranice. Veřejný dluh je potřeba řešit, ale někteří teoretici se shodují na tom, že je lepší ho úplně nevyhladit, ale naopak zanechat na fiskálně únosné hranice z důvodu jeho i pozitivních výše zmíněných důsledků. Vláda k aktivnímu řešení přistupuje se značnou neochotou z důvodu nepopulárnosti potřebných opatření u občanů a díky tomu také nechce řešit problémy minulých vlád a zaměřuje se pouze na své volební období. Nezhledňuje dlouhodobý horizont. Mezi nejčastější typy aktivního řešení patří: rozpočtové řešení, řešení mimořádnou veřejnou dávkou, privatizace, monetizace dluhu, politicko – administrativní řešení a emise nových obligací.

Rozpočtové řešení se snaží získat finanční prostředky na snižování veřejného dluhu i hrazení úroků prostřednictvím přebytku státního rozpočtu. Tento přístup není možné dlouhodobě udržet a z hlediska jeho vhodnosti se dá říci, že by v budoucnu mohl mít vliv na recesi. Dalším typem řešení je **veřejná dávka**, neboli jednorázová paušální daň z majetku, z které se sníží veřejný dluh. Její výhodou je nedistorznost, ale nevýhodou jsou obavy z budoucího dalšího majetkového zdanění s dopadem na úspory a investice, dále ztráta důvěry ve státní dluhopisy, pokud jsou předmětem zdanění, a odliv kapitálu ze země. Proto je dané řešení politicky neoblíbené. Pomocí výnosů z **privatizace** je též možné snížit veřejný dluh, ale většinou se jedná o záležitost jednorázovou s krátkodobým horizontem účinku. Nejvíce preferovaným řešením Buchanana je řešení **monetizace dluhu**, kdy dojde k záměrnému vyvolání inflace a tím snížení hodnoty dluhu. Inflace má však negativní důsledky na ekonomické prostředí a další nevýhodou je opět nevynutitelnost takového opatření z důvodu nezávislosti centrálních bank. Dalším využívaným řešením je **politicko - administrativní řešení**, kterým vláda vyhlásí jednorázové snížení dluhu nebo jeho úplné zrušení. To by mohlo vést ke snížení důvěryhodnosti země, která přistoupila

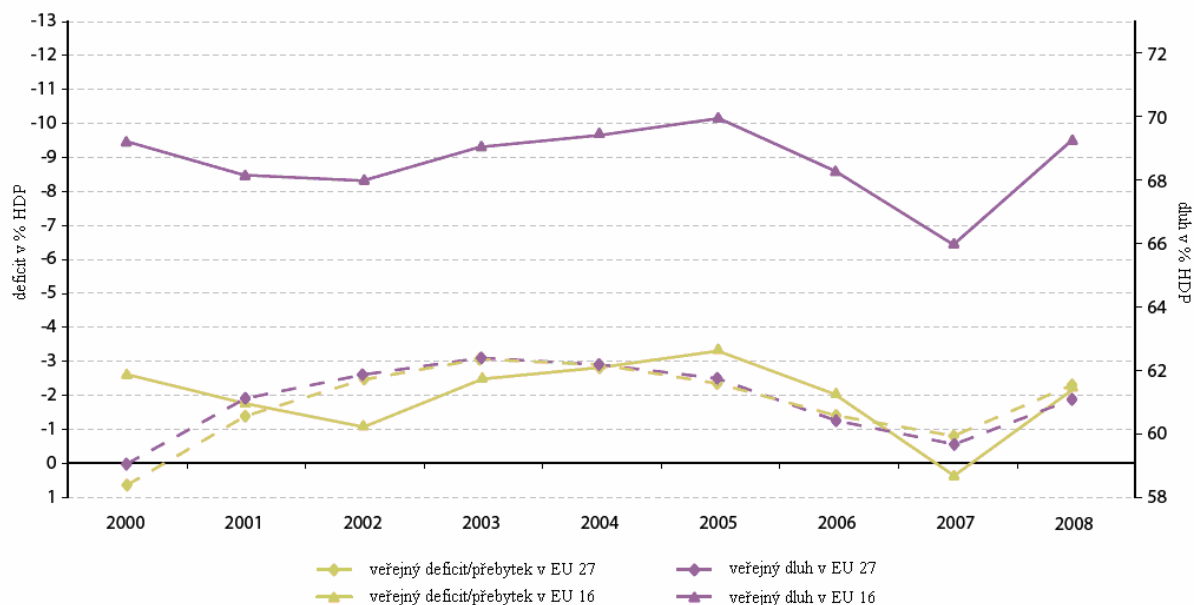
k takovému kroku, a k jejímu budoucímu problému se získáváním půjček. Posledním řešením je využití **nové emise obligací** pro uhrazení splatných obligací. Při stálém využívání tohoto typu řešení by mohlo dojít k situaci, že by se snížila poptávka po nových obligacích a poté by docházelo k růstu veřejného dluhu.

5.2.4 Veřejný deficit a veřejný dluh v zemích EU

Jak již bylo řečeno na úvod této kapitoly, finanční pozice jednotlivých členských zemí EU je dána sledováním jejich fiskální nerovnováhy jak v dlouhém, tak i v krátkém období. V následujícím textu je zobrazen vývoj veřejného deficitu i dluhu v jednotlivých členských zemích EU.

Souhrnný vývoj veřejného schodku i dluhu v letech 2000 až 2008 v zemích eurozóny, ale i ve všech členských zemích, ilustruje obrázek 8. Pouze v roce 2000 nastal veřejný přebytek u zemí EU 27 a v roce 2007 u zemí patřící do eurozóny (jedná se o průměrné hodnoty EU 16), v ostatních letech již vlády zemí EU hospodařily se schodkem, kdy nejmarkantnější byl v roce 2005 v zemích eurozóny a to nad 3 % HDP a naopak nejmenší v roce 2007, pod 1 % HDP v členských zemích EU 27. Dle tendencí EU 27 došlo v období od roku 2000 do roku 2003 k růstu veřejného schodku, poté začal postupně klesat až do roku 2007 a v roce 2008 již opět stoupl. Naopak tendence u zemí eurozóny ve veřejném schodku byla odlišná, do roku 2002 došlo k poklesu a poté k růstu až do roku 2005. Rok 2007 byl též rokem s nejnižším deficitem pro země EU 16 jako pro celou EU. Maastrichtské kritérium deficitu (hodnoty pod 3%) bylo splněno skoro ve všech obdobích, až na rok 2003 pro EU 27 a 2005 pro EU 16.

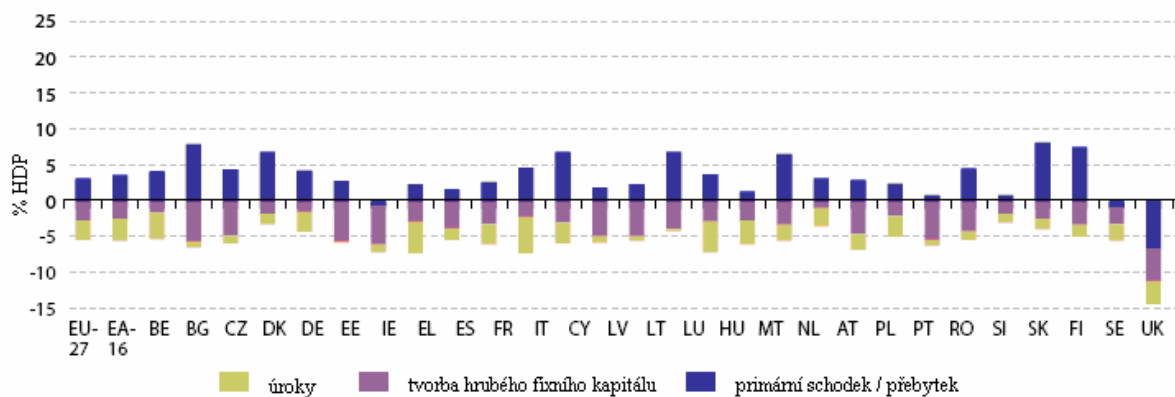
Veřejný dluh v zemích eurozóny a i v celé EU kopíruje tendence příslušných křivek deficitů. Tato veličina byla však mnohonásobně větší u zemí eurozóny než u zemí EU 27 a to nejvíce v roce 2000 o téměř 10 %. Maastrichtské kritérium dluhu (hodnoty pod 60 %) se vyvíjelo odlišně než tomu bylo u deficitu. Téměř ve všech sledovaných obdobích došlo k jeho překročení až na roky 2000 a 2007 zemí EU 27, země eurozóny toto kritérium nesplnily ani v jednom roce.

Obrázek 8- vývoj veřejné rovnováhy a veřejného dluhu v zemích EU 27 a EU 16 v letech 2000 až 2008

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 57

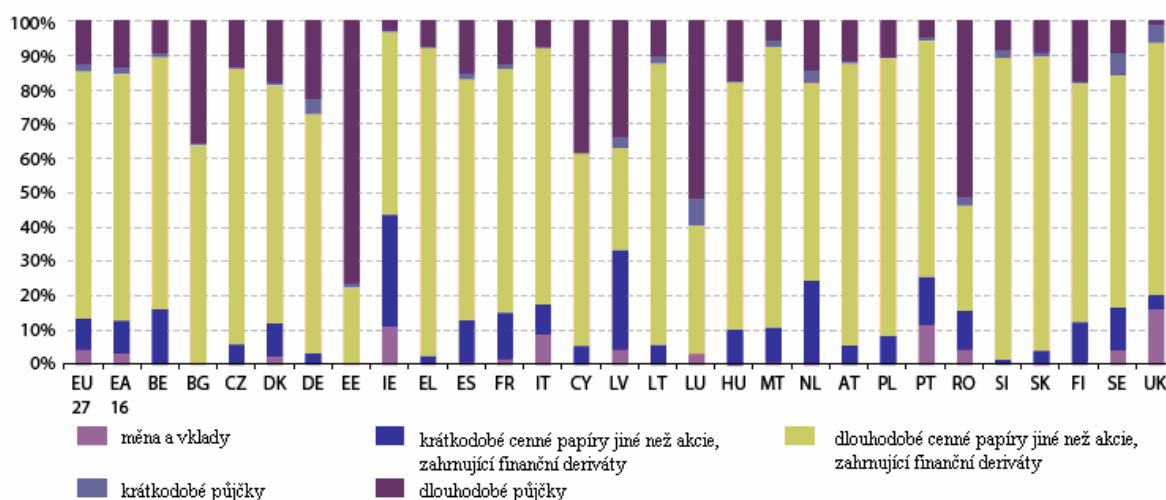
Veřejný schodek a veřejný dluh je potřeba sledovat podle jejich jednotlivých složek. Skladba bilance veřejných financí zemí EU v roce 2008 je znázorněna na obrázku 9 pomocí třech složek: úrokových plateb, tvorby hrubého kapitálu a primárního schodku nebo přebytku. V roce 2008 byly všechny země EU, kromě Velké Británie, Irska a Švédska, schopny pokrýt své veřejné výdaje s výjimkou úroků z veřejného dluhu a tvorby hrubého fixního kapitálu z jejich příjmů. Primární přebytek byl větší o 6 % HDP než tvorba hrubého fixního kapitálu u Bulharska, Dánska, Kypru, Lucemburska, Nizozemí, Finska a Švédska. Největší byl však u Švédska a to něco přes 8 % HDP (European Economic Statistics, 2009, s. 58).

Obrázek 9- skladba bilance veřejných financí v zemích EU v roce 2008

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 59

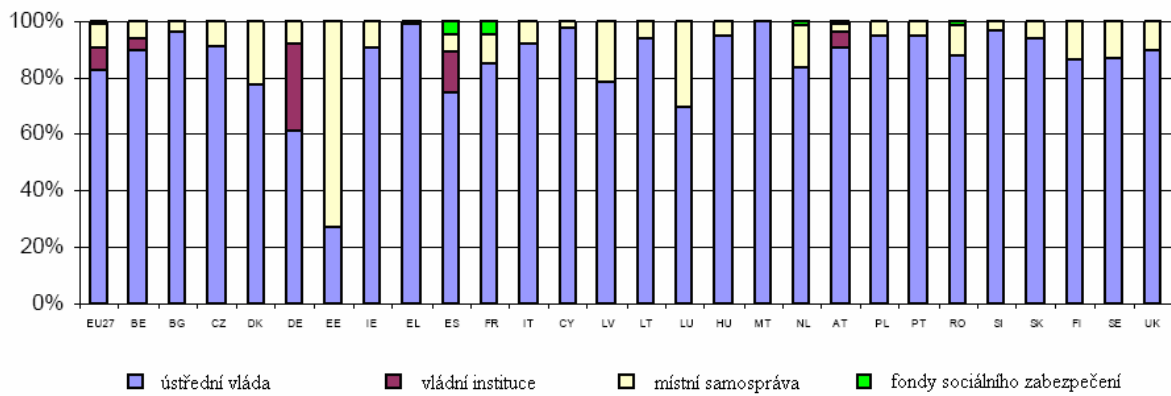
Z hlediska veřejného dluhu je jeho skladba v roce 2008 zaznamenána na obrázku 10. Většina členských zemí svůj veřejný dluh hradí spíše emisí cenných papírů (ale ne akcií), jako třeba státními dluhopisy, pokladničními poukázkami a jinými, než přímými úvěry. Objem cenných papírů se přibližoval skoro 90ti % všech složek dluhu a z toho úvěry představovaly asi jen 15 %. Z tohoto trendu vybočují pouze Estonsko, Lucembursko a Rumunsko, které dávají přednost hrazení dluhu pomocí půjček a Bulharsko, Německo a Kypr mají podíl úvěru ve veřejném dluhu poměrně vysoký- přes 25 %. Vlády členských zemí se většinou spoléhají na dlouhodobé financování dluhu než na krátkodobé. Bulharsko, Estonsko a Lucembursko nepoužily k hrazení dluhu v roce 2008 žádné krátkodobé cenné papíry jiné než akcie. Složka měna a vklady zabírala pouze okolo 5ti % v zemích EU, jen Irsko, Portugalsko a Spojené království překračovaly tuto hranice alespoň o 6 % (European Economic Statistics, 2009, s. 61).

Obrázek 10- skladba konsolidovaného veřejného dluhu v zemích EU v roce 2008

Pramen: European Economic Statistics, 2009, s. 60

Z hlediska veřejného dluhu je i podstatné vědět, jaká úroveň vlády dluh vytvořila. Dle obrázku 11 je patrné, že největší podíl dluhu je ve většině zemí držen v ústřední vládě, kde zpravidla přesahuje přes 80 % ze všech možných držitelů dluhu. Tuto hranici nedosahují pouze Dánsko, Německo, Estonsko, Španělsko, Lotyšsko a Litva. Nejmenší podíl má Estonsko a to pouhých asi 28 %, protože nejvíce dluhu drží místní samospráva. Držení dluhu u vládních institucí je patrné pouze u Belgie, Německa (nejvíce nad 30 %), Španělska a Rakouska, kde hodnota je nad 9 %. Dluh v sub-sektoru fondů sociálního zabezpečení je vidět nejvíce u Španělska a Francie (okolo 5 %).

Obrázek 11- veřejný dluh rozdělený podle sub-sektorů v zemích EU v roce 2007

Pramen: Structure of government debt in Europe, 2008, s. 2

6 KOMPARACE VEŘEJNÝCH FINANČÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Poslední částí diplomové práce je komparace dvou vybraných zemí z hlediska problematiky veřejných financí a to České a Slovenské republiky. Důvodů pro výběr právě těchto zemí je mnoho, ale mezi hlavní se dá zařadit jejich společná historie, kultura, tradice a též členství v EU²⁶.

V roce 2010 tomu je už 17 let, co se Česká (dále CZ) a Slovenská republika (SK) staly samostatnými státy z původního federativního celku. Od té doby se česká, ale hlavně slovenská ekonomika rozvíjely rychlým tempem. Na začátku samostatnosti Slováci dosahovali pouze 70ti % výkonnosti českého hospodářství, zatímco k roku 2008 to již bylo něco přes 80 % HDP. Nejdůležitější zvrát v ekonomice SK nastal v roce 2001 po nástupu nového politického vedení, které se zasloužilo o příliv zahraničních investorů především z automobilového průmyslu. Zahraniční automobilky zvýšily zaměstnanost na Slovensku a přispěly ke vzniku celého okruhu dodavatelských odvětví. Podle statistik tak SK předběhlo v současné době CZ v počtu vyrobených automobilů na hlavu tak, že na 1 slovenského obyvatele připadá 1 vůz, kdežto v Česku to je 11 obyvatel na každý vyrobený vůz ročně. Avšak opačný rozdíl je v počtu držených vozů, kdy Česká republika má vyšší koupěschopnost (Ekonom, 2008, č.1, s. 38-40).

Z hlediska veřejných financí však Slovenská republika předběhla Českou i v jejich schopnosti trvale udržet potřebné limity nutné pro vstup do eurozóny, který nastal k 1.1.2009. Česká republika v rámci svého Konvergenčního programu²⁷ z května roku 2004 předpokládala vstup do eurozóny v horizontu let 2009 až 2010. Nyní je však jasné, že tento záměr nebyl splněn

²⁶ Česká republika vstoupila do Evropské Unie stejně jako Slovenská republika v rámci tzv. pátého rozšíření 1. května 2004.

²⁷ **Konvergenční program** je střednědobým výhledem udržitelnosti veřejných financí, který je každoročně předkládán členskou zemí EU orgánům EU. Slovenská republika od svého přijetí do EMU přestala používat Konvergenční program, ale místo toho ho nahradila Programem stability Slovenska, jenž je součástí Paktu stability. Hlavní cíle Konvergenčních programů vycházejí vždy z aktuálních ekonomických, politických (zejména na preferencích politických stran) a jiných vlivů působících na danou zemi. Ve většině cílů CZ a SK figurovalo snížení deficitů a zvýšení kvality veřejných financí související se vstupem do EU a následnou tendencí splnit Maastrichtská kritéria.

vlivem globální hospodářské krize a následné recese, díky které došlo k celkovému zpomalení hospodářského růstu. Dalším možným rokem by mohl být rok 2014, pokud se podaří udržet veřejné finance na potřebných limitech. Nejvíce však byly veřejné finance u obou zemí ovlivněny snahami vlád o provedení komplexní reformy veřejných financí, které proběhly s menším či větším úspěchem v minulých letech. Jednotlivé reformy jsou pro jejich důležitost rozebrány v následujícím textu.

6.1 Hlavní reformy veřejných financí v CZ a SK od roku 2002

Tato kapitola pojednává o hlavních reformách veřejnými financemi, kterými prošly Česká a Slovenská republika od roku 2002.

6.1.1 Reforma v CZ v letech 2003 - 2006

V červnu roku 2003 byla v CZ přijata koncepce reformy veřejných financí na základě usnesení vlády č. 624/2003 z důvodu stále se zvyšujícího veřejného dluhu způsobeného nesouladem mezi příjmy a výdaji v jednotlivých letech, především díky snižování souhrnné daňové kvóty a dočasnosti jednorázových příjmů²⁸ a zároveň zvyšováním veřejných výdajů související mimo jiné i s postupným demografickým stárnutím. Deficity veřejných rozpočtů se nedařilo snižovat ani v době hospodářského růstu, proto bylo potřeba přijmout fiskální reformu, která měla pomoci i vytvoření moderního sociálního státu.²⁹ **Cílem** fiskální reformy bylo snížení podílu veřejného schodku na HDP pod 3 % nejpozději do roku 2008 spolu se zachováním sociální soudržnosti a kvality veřejných služeb (Rozpočtový výhled 2003 – 2006: Koncepce reformy veřejných financí, červen 2003).

Dalšími důvody pro reformu veřejných financí byl i plánovaný vstup do EU v roce 2004, díky kterému bylo potřeba ukázat, že CZ je dostatečně samostatná a kvalifikovaná přijmout opatření měnící nepříznivé tendence fiskální politiky v době, kdy ještě nejsou Maastrichtská kritéria pro CZ závazná.

²⁸ **Jednorázové příjmy** souviseli s procesem privatizace započatým od roku 2003, dále též s postupným splácením dluhu Ruskem a prodejem hlasovacích práv obcí.

²⁹ Sociálně nejslabší vrstvy nemají dostatek úspor a pokud by nastaly ekonomické potíže státu, tak by právě tyto skupiny obyvatel byly nejvíce postiženy. Reforma byla pojata z dlouhodobého hlediska jako pro-sociální.

Koncepce fiskální reformy představovala jen první etapu v celém konsolidačním celku. Reforma veřejných financí se měla skládat ze souboru opatření na příjmové, ale především výdajové straně prostřednictvím úspor. Poměr opatření z příjmových ku výdajovým přínosům byl plánován na 1:2 nebo 2:3. **Byl vytvořen závazný střednědobí výdajový rámec** určený pro státní rozpočet a státní fondy. Vláda, na základě tohoto rámce, začala mít povinnost si přesně definovat své cíle, což se stalo hlavním pilířem reformy veřejných rozpočtů v CZ. Střednědobí výdajový rámec se též stal důležitým nástrojem zajišťujícím snížení deficitu. Nově se na úrovni jednotlivých resortů členové zabývali dopady svých rozhodnutí na celkové zdraví veřejných financí a díky střednědobému plánu mohli lépe projektovat své činnosti a projekty. Změna v resortech nastala dále v oblasti hospodaření, kdy bylo umožněno převést nadbytečné rozpočtové prostředky na další rok (Nahodil a kol. 2009).

Změny reforem v tomto období se především týkaly harmonizace legislativy s EU a dají se hodnotit na příjmové a výdajové straně. Z pohledu výdajů došlo především k úsporám a ke zvýšení pracovní síly především díky důchodové reformě přispívající k pozdějšímu odchodu do důchodu a díky snížení štedrosti v rámci systému nemocenského pojištění (omezením výše nemocenských dávek, redukcí vyměřovacího základu v době nemoci, atd.) a systému státní sociální podpory (zrušením příspěvku na dopravu, snížení částek životního minima, atd.). V rámci snižování výdajů se též počítalo s poklesem zaměstnanců centrální vlády, se snížením dotací do systému stavebního spoření a dotací určených podnikatelským subjektům a s omezením provozních výdajů ministerstev. Na straně příjmů došlo k výraznému odklonu od přímých daní k daním nepřímým s cílem posílení daňových příjmů. Daňové změny se především týkaly DPH, spotřebních daní, daně z příjmů, daně z převodu nemovitosti a pojistného na sociální zabezpečení. Opatření na straně příjmů si též kladly za cíl snížit daňové úniky (Konvergenční program CZ, listopad 2004).

Reforma veřejných financí dle hodnocení Ministerstva financí CZ byla úspěšná. Deficit veřejných financí byl nad očekávání nižší v letech 2004 a 2005, důvodem byly vyšší příjmy na straně daní, změny v účetnictví (díky reklasifikaci záruky státu ve prospěch ČNB) a změně rozpočtových pravidel související s možností převodu nevyčerpaných finančních prostředků organizačních složek státu do rezervních fondů (*Zpráva o realizaci reformy veřejných financí*, červen 2006). Avšak i přes toto hodnocení hlavní pilíř reformy- závazné střednědobé rámce byly porušovány v průběhu let a měněny sněmovnou Parlamentu CZ na návrh vlády.

6.1.2 Reforma v CZ v letech 2007 – 2010

I přes uvedené snahy v předešlém reformním balíku se nepodařilo vše, jak se předpokládalo, především nedocházelo k respektování výdajových rámců. Z tohoto důvodu se v roce 2007 přistoupilo k druhé reformě veřejných financí. Stav veřejných financí byl velmi ovlivňován každoročním nárůstem deficitu v důsledku neudržitelných tendencí výdajů, i přesto, že na něj mohly působit pozitivní vlivy (jako např. ekonomický růst, krátkodobé úspory a jejich převody do rezervních fondů, použití mimořádných příjmů, atd.). Podle této tendence by bez reformy došlo k tomu, že by v roce 2013 byly výdaje naplněny pouze mandatorními výdaji a též by nadále rostlo veřejné zadlužení. Posledním problémem dlouhodobé neudržitelnosti veřejných financí bylo a stále i je demografické stárnutí obyvatelstva, které zatěžuje veřejné rozpočty a do budoucna je tedy potřeba změna v oblasti důchodového zabezpečení a zdravotnictví. Reforma veřejných financí byla tedy díky výše zmiňovaným problémům zaměřena na tři základní části- změny v daňových, důchodových a sociálních systémech (MF CZ, reforma veřejných financí 2007-2010, online, 2010).

Cíle reformy veřejných financí v letech 2007 až 2010 byly následující (MF CZ, Reforma veřejných financí v kontextu vstupu CZ do měnové unie online, 2010):

- snížení vládního deficitu a tím též zastavení nárůstu vládního dluhu,
- zlepšení tendencí veřejných výdajů a posílení jejich efektivity,
- zjednodušení daňového systému z důvodu snížení distorze a zjednodušení administrativních operací,
- změna důchodového systému a zdravotnictví,
- úspěch ekonomického rozvoje prostřednictvím ozdravení veřejných financí,
- podpora rodin s dětmi a
- dodržování závazků vyplývajících z členství v EU spolu s efektivním využíváním prostředků fondů EU.

Předpokládané dopady reformy měly způsobit růst hospodářství, zvýšení cen a zároveň snížení poptávky českých domácností díky změně daňové úpravy. Dopad na HDP měl mít v roce 2008 záporný efekt, v roce 2009 nulový a v současném roce pozitivní efekt (Ekonom, 2007, č.50, s. 35).

Pro zlepšení situace ve veřejných financích byla potřeba změna jak na straně výdajů, tak i příjmů. Na straně výdajů docházelo k úsporám především díky uplatnění reforem v sociální a zdravotní oblasti (např. změnou v nemocenském pojištění, platbou regulačních poplatků ve zdravotnictví, vytvořením tří rychlostního systému u rodičovských příspěvků, zvyšováním důchodového věku, atd.) a umírněného zvyšování vládní spotřeby. Z hlediska příjmů došlo ke změnám ve zdanění daně z příjmu fyzických osob (použitím superhrubé mzdy), právnických osob (poklesem sazby daně) a majetkových daních (rozšířením osvobození u daně dědické a darovací) a dále ke zvýšení daně z přidané hodnoty a spotřebních daní (z cigaret, tabáku, elektřiny, zemní plyn a pevná paliva) (MF CZ, Konvergenční program-listopad 2008, online, 2010).

Reforma veřejných financí v České republice byla nedostatečná, jak se v současné době ukazuje. Nebyly ani provedeny změny v důchodovém a sociálním systému, jak se předpokládalo. Stav veřejných financí se i nadále zhoršuje a proto je nutností přejít k radikálnějším krokům reforem, jejichž cíle by bylo možné splňovat a nemanipulovat s nimi různými vítěznými povolebními stranami. **CZ se tedy nedaří dosahovat takových výsledků, jakých bylo dosaženo u jejího souseda- Slovenské republiky v rámci jejich reformy.**

6.1.3 Reforma v SK od roku 2002

Reforma veřejných financí Slovenské republiky byla započata vytvořením systému řízení veřejných financí, který měl přispět k jejich udržitelnému stavu. Stejně jako tomu bylo v CZ, tak i SK k reformě přikročila z důvodu velkých dopadů hospodářské a sociální politiky na veřejné finance a vytvoření předpokladů pro plnění Maastrichtských kritérií, díky kterým mělo být Slovensko schopné přijmout euro ve střednědobém časovém horizontu. Reforma řízení veřejných financí byla zahájena programovým vyhlášením vlády dne 4. října 2002 a **byla zaměřena** na posílení transparentnosti veřejných financí, dále na zlepšení úlohy strategického plánování při alokaci zdrojů a přechod k rozpočtování orientovaného na výsledky a v poslední řadě též na tvorbu systému pro vznik **stabilního střednědobého rámce** veřejných financí (MF SK, Závěrečná správa prípravnej fázy Projektu reformy riadenia verejných financí, online, 2010).

Pro lepší sledování veřejného dluhu vláda schválila v květnu 2004 **Komplexní analýzu zadluženosti sektoru veřejné správy**, která se zabývá analýzou velikosti a strukturou dluhu

a zlepšením bilanční situace veřejných financí. Z hlediska dluhu došlo též k zavedení tvrdého rozpočtového omezení (např. přijímání úvěrů, ručení veřejné správy za jiné subjekty), díky kterému nastalo zastavení zadlužování různých institucí veřejného sektoru.³⁰ Zákon o rozpočtových pravidlech veřejné správy znamenal zvrát ve veřejných výdajích a to z toho důvodu, že veškeré změny v zákonných normách musely být podloženy dopadem na veřejný rozpočet daného roku, ale i dalších třech následujících roků. Muselo být též přesně určeno, kde se získají finanční prostředky při růstu výdajů nebo poklesu příjmů. Transparentnosti a efektivnosti využívání zdrojů mělo být mimo jiné docíleno pomocí jasně definovaných vazeb mezi cíly jednotlivých programů a jejich náklady (MF SK, Ekonomická politika, online, 2010).

Stejně jako v CZ i u SK v rámci reformy veřejných financí docházelo k přesunu daňového zatížení z daní přímých na daně nepřímé. Tím byl pokles zdaňovaných příjmů nahrazen vyšším zdaněním spotřeby vlivem sjednocení sazeb DPH s EU a větším zdaněním spotřebních daní (z minerálních olejů, z alkoholu, piva, vína a z tabákových výrobků) bez snížení spotřeby domácností. Jedním z hlavních opatření daňové reformy bylo sjednocení sazby daně z příjmů jak u fyzických, tak právnických osob díky rovné dani (MF SK, Ekonomická politika, online, 2010).

Reformy v oblasti zdravotnictví a důchodového systému byly velmi důležité, protože přinášely úspory ve střednědobém a dlouhodobém horizontu díky zefektivnění systému a snížení vládního dluhu. Reforma sociálních dávek a pomoci a nemocenských dávek a dávek pro nezaměstnané byla založena na principu zabránění zneužívání systému aniž došlo ke snížení zabezpečení základních životních podmínek (MF SK, Konvergenční program pro roky 2004-2010, online, 2010).

Reforma veřejných financí Slovenské republiky je široce vnímána jako jedna z nejúspěšnějších oblastí v ekonomické transformaci Slovenska. Díky ní došlo k vysokému ekonomickému růstu na Slovensku přílivem zahraničních investorů a následnému vstupu do Evropské měnové unie (Ekonom, 2008, č. 10, s. 49).

³⁰ Zdravotní pojišťovny zřízené za účelem vykonávání veřejného zdravotního pojištění se staly v rámci reformy akciovými společnostmi k 1.1.2005. Tím došlo k tvrdým rozpočtovým omezením a na jejich činnost se začal vztahovat Obchodní zákoník (MF SK, Ekonomická politika, online, 2010).

6.1.4 Dopad reformy veřejných financí v CZ a SK na daně

Reforma veřejných financí měla velké množství dopadů do různých oblastí veřejných financí, ale nyní bude pro ilustraci uvedena pouze oblast daňová v České a Slovenské republice. Největší změny byly především zavedeny u DPH, spotřebních daní a daní z příjmu právnických a fyzických osob (DPPO a DPFO). Vývoj těchto daní demonstrují tabulky 7 (pro CZ) a 8 (pro SK). Jedním z cílů reformy byla i změna v poklesu přímých daní a naopak růstu daní nepřímých (viz obrázek 12).

Tabulka 7- vývoj hlavních daní ovlivněných reformou veřejných financí v CZ za léta 2000 až 2008

Mil.eur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
DPH	3970,4	4381,6	5036,2	5157,6	6336,2	7071,7	7368,3	8167,8	10212,6
Spotřební daně	1335,9	1438,9	1792,1	2004,5	2301,9	2760,1	3176,3	3756,9	3676,5
DPPO	2139,9	2826,1	3432,6	3698,4	4131,2	4481,5	5461,1	6356,8	6565,7
DPFO	2799,8	3116,3	3730,2	3942,2	4234,1	4579,6	4820,4	5523,7	5965,0
Celkem z toho:	10246	11762,9	13991,1	14802,7	17003,4	18892,9	20826,1	23805,2	26419,8
- nepřímé	5306,3	5820,5	6828,3	7162,1	8638,1	9831,8	10544,6	11924,7	13889,1
- přímé	4939,7	5942,4	7162,8	7640,6	8365,3	9061,1	10281,5	11880,5	12530,7

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

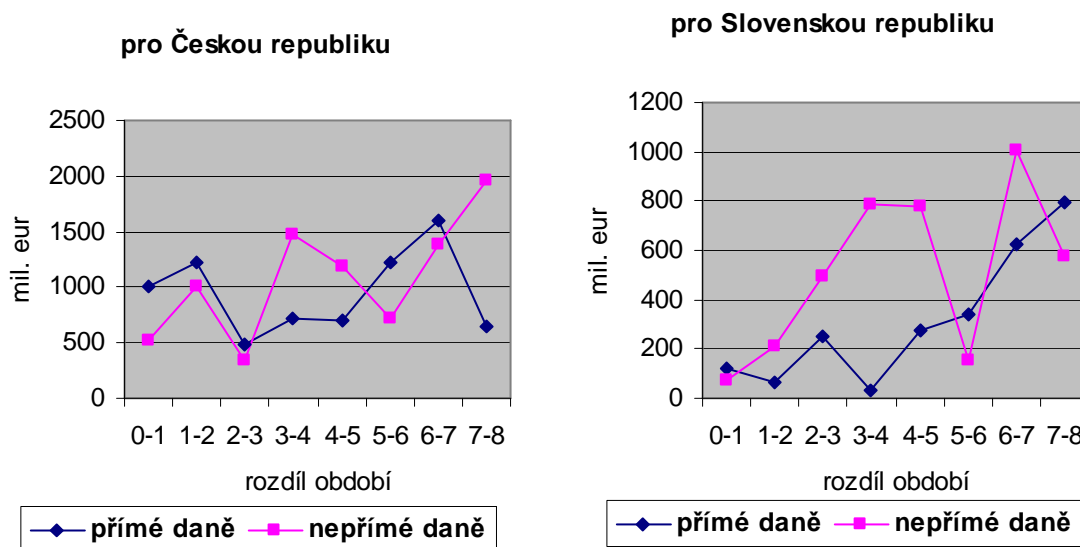
V CZ se daňové výnosy ze sledovaných daní zvýšily hned po daňové reformě v roce 2003 o 2 200,7 mil. eur. Tento růst byl do té doby největším skokem v daňových výnosech a přispěly k němu především změny ve spotřebních daních a DPH. I reforma v letech 2007 až 2010 měla pozitivní vliv na výnosy z daní. V roce 2008 došlo k nárůstu výběru o 2 614,6 mil eur oproti roku 2007. Tabulka 7 jako další ilustruje trend přímých a nepřímých daní. Mezi přímé daně jsou řazeny daň z příjmu právnických osob a z fyzických osob a daně nepřímé jsou složeny z DPH a spotřebních daní. Zatímco přímé daně do roku 2003 převažovaly daně nepřímé, tak ihned po daňové reformě v roce 2004 došlo k opačné situaci (žádanému efektu), neboli převisu daní nepřímých nad daněmi přímými.

Tabulka 8- vývoj hlavních daní ovlivněných reformou veřejných financí v SK za léta 2000 až 2008

Mil.eur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
DPH	1532,8	1707,6	1821,8	2201,1	2610,5	2982,4	3261,3	3613,7	4378,6
Spotřební daně	504,7	401,3	501,2	615,2	994,2	1401,6	1280,0	1930,5	1739,7
DPPO	574,9	611,3	653,5	812,0	882,2	1049,4	1293,8	1637,2	2031,3
DPFO	745,7	830,1	850,0	946,8	909,3	1015,5	1114,9	1397,9	1795,8
Celkem z toho:	3358,1	3550,3	3826,5	4575,1	5396,2	6448,9	6950,0	8579,3	9945,4
- nepřímé	2037,5	2108,9	2323,0	2816,3	3604,7	4384,0	4541,3	5544,2	6118,3
- přímé	1320,6	1441,4	1503,5	1758,8	1791,5	2064,9	3408,7	3035,1	3827,1

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Slovenská republika má v průměru ze sledovaných let oproti České republice skoro o 77 % nižší výnosy z daní ovlivněných reformou veřejných financí. Daňové výnosy byly bez výjimky rostoucí v letech 2000 až 2008. Ihned po reformě veřejných financí v roce 2003 došlo k nárůstu daňového výnosu o 748,6 mil. eur, který byl stejně jako v CZ největším skokem v porovnání s předešlými obdobími. Přímé daně byly vždy menší než daně nepřímé, avšak vliv daňové reformy se projevil snížením poměru přímých daní na nepřímých v roce 2003 to bylo o pouhé 2 % v porovnání s předešlým rokem, ale v roce 2004 již o 15 % oproti roku 2003.

Obrázek 12- přímé a nepřímé daně ovlivněné reformami v CZ a SK jako rozdíl jednotlivých let sledovaného období (v mil. eur)

Pramen: zpracováno autorkou

Obrázek 12 ilustruje vývoj daňových výnosů z přímých a nepřímých daní v České a Slovenské republice jako jejich rozdíl současného období od období předešlého. Stejně jako u celkových daňových výnosů obou zemí, i výnosy z přímých a nepřímých daní každým rokem rostly, tudíž rozdíly byly ve sledovaných období kladné. Tempo růstu přímých i nepřímých daní se po daňových reformách zvýšilo u CZ (v roce 2004 a 2008) i SK (v roce 2003). Jen u CZ se nezvýšily výnosy z daní přímých v roce 2008. Pravděpodobným důvodem byla přijatá opatření směřující ke snížení vysokého zdanění práce a právnických osob.

6.2 Komparace vývoje HDP v CZ a SK

Pro srovnávání ukazatelů veřejných financí České a Slovenské republiky je nutné jejich vyjádření vzhledem ke společné jednotce, kterou je HDP. Z výše uvedeného důvodu je ještě před samotným porovnáváním zemí z hlediska veřejných financí potřeba stručně charakterizovat vývoj HDP v CZ a SK za roky 2000 až 2008 (sledované roky).

Tabulka 9- HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	61495,2	69044,7	80003,6	80924,1	88262,0	100190,1	113695,9	127330,5	147879,2
SK	22029,0	23554,8	25953,1	29467,8	33969,6	38462,4	44537,3	54897,6	64778,4

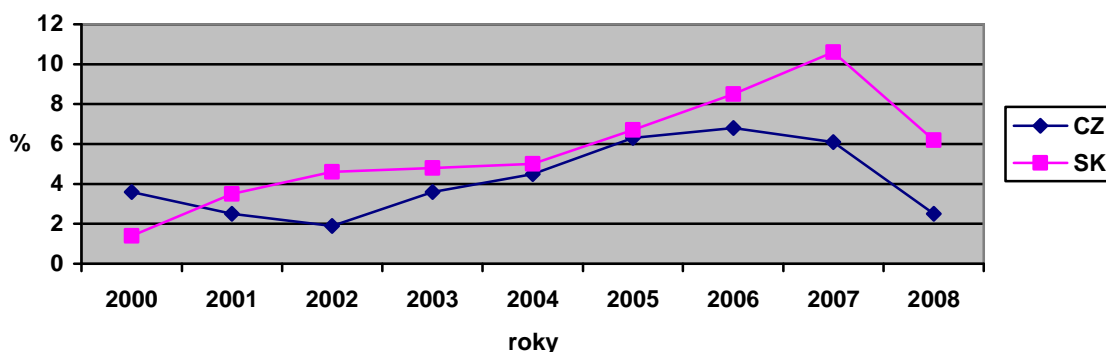
Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Tabulka 9 ilustruje vývoj HDP v milionech eurech ve sledovaném období v České a Slovenské republice. U obou zemí byla hodnota HDP rok od roku větší. CZ převyšovala velikostí HDP ve sledovaném období SK, což se dá demonstrovat i na její průměrné hodnotě HDP za léta 2000 až 2008, která dosahovala výše 10 798 mil. eur, kdežto u SK jen 5 343,7 mil. eur.

Tabulka 10- roční růst objemu HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5
SK	1,4	3,5	4,6	4,8	5,0	6,7	8,5	10,6	6,2

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 13- roční růst objemu HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v %)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Z obrázku 13 a též tabulky 10 je patrné jak se vyvíjel roční růst objemu HDP v komparaci CZ a SK, vyjádřený jako procento změny předchozího roku. Slovenská republika v tomto ukazateli předčila Českou republiku ve všech sledovaných letech až na rok 2000, kde CZ převyšovala SK o 2,2 %. Z toho se dá usuzovat, že dynamika ekonomického rozvoje v letech 2001 až 2008 na Slovensku byla větší než v Česku. Objem růstu HDP v CZ byl v letech 2000 - 2002 klesající, poté až do roku 2006 rostoucí a v posledních dvou letech opět klesající. Průměrný růst objemu HDP ve sledovaném období byl v CZ 4,2 % a SK 5,7 % a největší rozdíl o 3,6 % v ukazateli byl zaznamenán mezi roky 2007 a 2008 v CZ. Vývoj růstu objemu HDP u Slovenské republiky byl stále rostoucí až do roku 2007, kdy růst dosáhl svého vrcholu ve výši 10,6 % a od roku 2008 došlo k poklesu na hodnotu 4,4 %.

Jak již bylo řečeno v předešlém textu v CZ byl rok 2002 rokem s nejnižším růstem objemu HDP za sledované období. Příčinou bylo snižování přílivu zahraničních investic v důsledku stagnace ekonomik zemí EU. Od roku 2003 již došlo k růstu objemu HDP vlivem zrychlení výkonu dynamiky CZ díky zvyšování produkčního potenciálu, konce stagnace ekonomiky zahraničních obchodních partnerů a dokonce i díky zvýšení poptávky po odstraňování škod povodní. V roce 2007 stejně tak jako v roce 2006 byly hlavním zdrojem ekonomického růstu domácí poptávka tažená především výdaji domácností na konečnou spotřebu a tvorbou hrubého fixního kapitálu, avšak v roce 2007 tento faktor nebyl dostatečně velký a došlo k poklesu růstu objemu HDP nejspíš vlivem zpomalení investiční aktivity a zvýšením cen ropy a neropných surovin. Rok 2008 byl oproti roku 2007 rokem s největším růstem HDP za sledované období, avšak poslední čtvrtina tohoto roku byla zasažena probíhající ekonomickou krizí a CZ vstoupila do období recese (MF CZ, Konvergenční programy, online, 2010).

Ve SK byl objem růstu HDP v letech 2003 až 2005 ovlivněn hlavně zahraničním odbytem rostoucím na základě zvyšování exportních kapacit v automobilovém průmyslu. Na rok 2008 měl vliv slabší výkon reálné ekonomiky v důsledku zasahování finanční krize, díky které došlo ke zpomalení do té doby hlavních faktorů HDP a to domácích (vlivem růstu produktivity práce a zaměstnanosti), ale především zahraničních investic a u největších obchodních partnerů Slovenska poklesl odbyt ovlivněný cenami komodit (MF SK, Konvergenční programy, online, 2010).

6.3 Komparace celkových veřejných výdajů a příjmů CZ a SK

Ve všech zemích EU je potřeba, aby v rámci rozpočtového roku docházelo k souladu mezi veřejnými příjmy a veřejnými výdaji, nejinak tomu je i u posuzování veřejných financí u CZ a SK, které si předsevzaly ve svých Konvergenčních programech zvýšení jejich efektivnosti. Po vstupu do EU u obou dvou zemí došlo z hlediska příjmů i výdajů jak k negativním, tak i pozitivnímu efektu. Negativní efekt byl zapříčiněn zvýšenými výdaji vlivem odvodů do EU a sníženými příjmy z cel a zemědělských poplatků³¹. Negativní vlivy na veřejné finance však byly kompenzovány pozitivním efektem vyvolaným zvýšením příjmů především v rámci kompenzačních plateb pro roky 2004 až 2006 poskytovaných EU nově přistupujícím členům.

6.3.1 Celkové veřejné výdaje

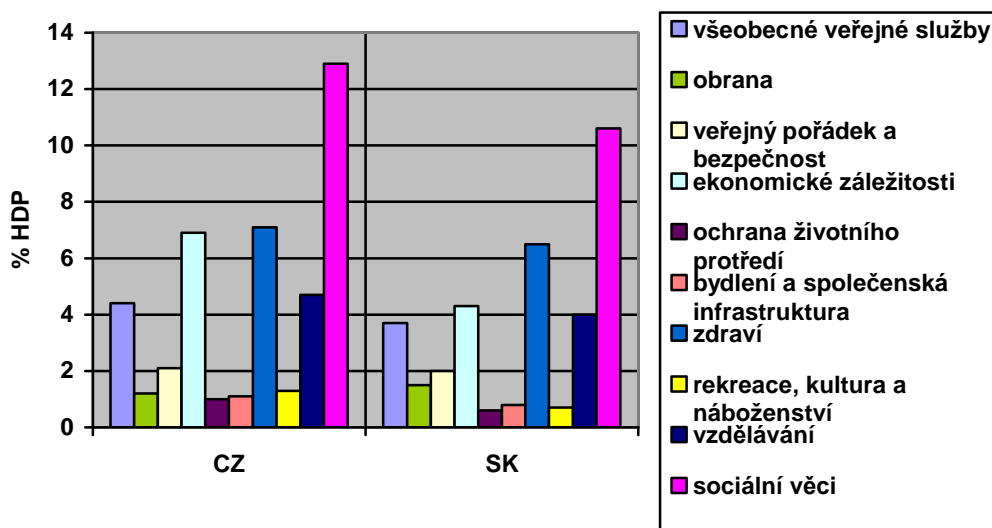
CZ i SK používají pro členění veřejných výdajů klasifikaci COFOG³², kterou používá i metodika ESA 95. Výdaje jsou podle ní rozděleny na základě jejich různých funkcí na deset částí a to na: výdaje na všeobecné veřejné služby (1), obranu (2), veřejný pořádek a bezpečnost (3), ekonomické záležitosti (4), ochranu životního prostředí (5), bydlení a společenská infrastruktura (6), zdraví (7), rekreaci, kulturu a náboženství (8), vzdělávání (9) a sociální věci (10)³³ (Public finances in EMU, 2008, s. 279). Příklad klasifikace veřejných výdajů COFOG je uveden na obrázku 14 v komparaci obou sledovaných zemí za rok 2007.

Česká republika měla celkové veřejné výdaje na HDP v roce 2007 větší o 8,1 % než Slovenská republika. Dle klasifikace COFOG na obrázku 14 je zřejmé, že nejvíce finančních prostředků u obou zemí bylo určeno na sociální věci- více než 10 % HDP a dále na zdravotnictví přes 6 % HDP. Naopak nejmenší výdaje, asi 1 % HDP, vláda vydávala na ochranu životního prostředí, bydlení a společenskou infrastrukturu, obranu a oblast rekreace, kultury a náboženství.

³¹ Příjmy ze zemědělských poplatků byly ze 75 % odváděné do rozpočtu EU, protože zemědělství patřilo mezi tzv. společné politiky. Avšak vstupem v platnost Lisabonské smlouvy (k 1.12.2009) se mění pojetí politik EU a ruší se pojem společné politiky.

³² COFOG je zkratka anglického názvu Classification of the Functions of Government.

³³ Čísla v závorkách jednotlivých výdajů vyjadřují kód COFOG.

Obrázek 14- výdaje sektoru vládních institucí v CZ a SK podle klasifikace COFOG v roce 2007

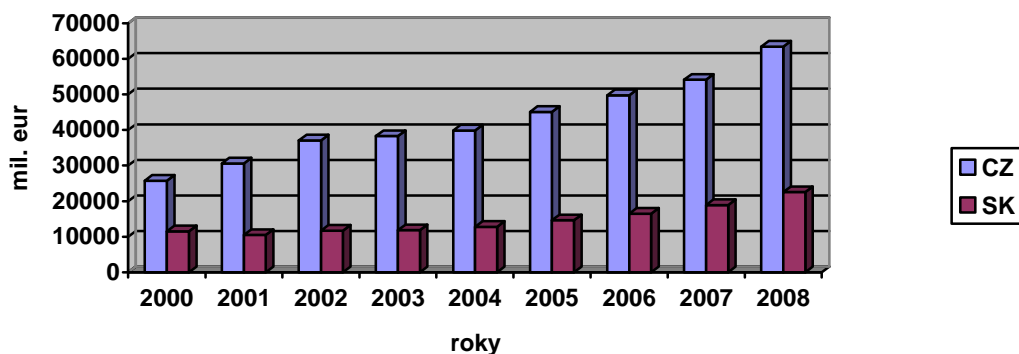
Pramen: MF CZ, Konvergenční program CZ leden 2010, online, 2010 a MF SK, Program stability Slovenska na roky 2008-2012, online, 2010

Dle tabulky 11 je patrné, že v CZ se podíl veřejných výdajů na HDP především zvyšoval od roku 2000 do roku 2003, poté došlo k postupnému poklesu až do roku 2007. Od roku 2008 tento ukazatel znovu mírně stoupl o 0,4 %. Rozdíly mezi jednotlivými léty pro CZ jsou v průměru 1,3 %, kdy největšího rozdílu dosáhla mezi léty 2000 – 2001 a to 2,6 % a naopak nejmenšího rozdílu bylo dosaženo mezi léty 2004 – 2005 a to pouhých 0,1 %. Slovenská republika vzrostla v tomto ukazateli pouze třikrát za sledované období a to v letech 2002, 2005 a 2008. Velké výkyvy mezi roky zaznamenala od 2000 do 2001 a to na neuvěřitelných 7,7 % (snížení výdajů) a dále mezi 2002 až 2003 na 4,9 %. Nejmenší rozdíly byly pro SK 0,4 % a to mezi léty 2004 – 2005 a 2007 – 2008. Průměrné hodnoty tohoto ukazatele pro SK byly 2,5 %, pokud se započítávají 2 největší hodnoty, a pokud se počítá bez nich tak 1,2%.

Tabulka 11- celkové veřejné výdaje jako procento HDP v CZ a SK za léta 2000 až 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	41,8	44,4	46,3	47,3	45,1	45,0	43,7	42,5	42,9
SK	52,2	44,5	45,0	40,1	37,6	38,0	36,9	34,4	34,8

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 15- celkové veřejné výdaje v CZ a SK za léta 2000 až 2008 (v mil. eur)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 15 má vypovídací schopnost rostoucího trendu veřejných výdajů v České i Slovenské republice. Výjimkou z tohoto trendu byl rok 2001 v SK, kdy veřejné výdaje poklesly o 1 013,8 mil. eur. oproti předešlému roku. Se vstupem obou zemí do EU se zvýšilo i tempo růstu veřejných výdajů, nikoliv v roce 2004, ale až následující roky. Příčinou v CZ může být přetrvávající efekt opatření z roku 2004 týkající se stabilizace důchodového systému a snižování počtu zaměstnanců ve vládním sektoru. CZ stejně jako SK využila možnosti čerpání finančních prostředků z fondů EU především Kohezního a strukturálních fondů od roku 2005. Další růst veřejných výdajů spjatý s členstvím v EU souvisel s dorovnáváním přímých plateb na zemědělskou politiku ze státního rozpočtu do výše 52,5; 40; 45 a 50 % průměru EU a to až do roku 2007. Nejnižší tempo růstu výdajů měly CZ (o 1245 mil. eur.) i SK shodně (jen o pouhých 132 mil. eur.) v roce 2003. Naopak nejvíce rostly v roce 2008 z důvodu většího čerpání finančních prostředků na eliminaci následků finanční krize a v SK ještě například na kompenzaci horšího hospodaření Fondu národního majetku převzetím dluhu rizikových závazků v rámci privatizace státních podniků či vlivem odpuštění pohledávky vůči nefinančním korporacím.

6.3.2 Celkové veřejné příjmy

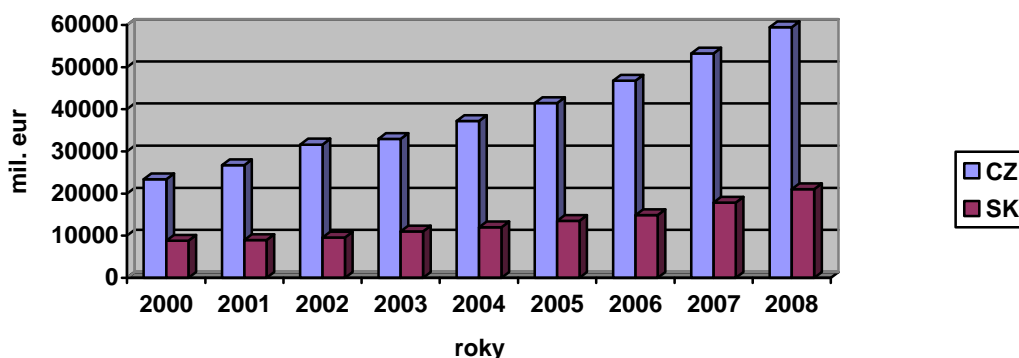
Vývoj celkových veřejných příjmů v České a Slovenské republice je patrný z tabulky 12. Průměrný podíl příjmů na HDP byl v CZ přibližně o 5 % větší než v SK za sledované období. Snížení příjmů na HDP u CZ nastalo mezi roky 2004 - 2005, dále 2005 - 2006 a nakonec 2007 - 2008. K největšímu snížení příjmů k HDP o 1% došlo v posledním zmiňovaném období a k nejmenšímu rozdílu o 0,3 % mezi léty 2005 - 2006. Oproti tomu Slovenská

republika za sledované období hospodařila většinou tak, že podíl příjmů na HDP se snižoval. Jediné období, ve kterém došlo k nárůstu ukazatele bylo mezi rokem 2003 – 2004 o 0,6 % a v posledním sledovaném období naopak nedošlo k žádné změně. Největšího rozdílu (2,1 %) bylo dosaženo mezi léty 2003 – 2004. Průměrný pohyb tohoto ukazatele u SK byl větší o 0,2 % než tomu bylo v CZ (v CZ 0,875 % a v SK 1,075 %).

Tabulka 12- celkové veřejné příjmy jako procento HDP v CZ a SK za léta 2000 až 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	38,1	38,7	39,5	40,7	42,2	41,4	41,1	41,9	40,9
SK	39,9	38,0	36,8	37,4	35,3	35,2	33,5	32,5	32,5

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 16- celkové veřejné příjmy v CZ a SK za léta 2000 až 2008 (v mil. eur)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Veřejné příjmy v CZ a SK byly ve všech sledovaných letech rostoucí jak vypovídá obrázek 16. Stejně jako u veřejných výdajů, i v objemu získaných veřejných příjmů CZ převyšovala SK. Nejmenší růst veřejných příjmů byl u Slovenské republiky mezi roky 2000 a 2001, kdy dosahoval hodnoty pouze o 156, 2 mil. eur větší než v předchozím roce a v České republice nabyl hodnotu o 1320,3 mil. eur větší v roce 2003 oproti roku 2002. Vstup do EU pro obě země znamenal možnost čerpání finančních prostředků z EU, především z Fondu soudržnosti a strukturálních fondů. Hlavní směřování těchto prostředků bylo do oblastí zemědělství a k financování rozdílných veřejných projektů. Růst veřejných příjmů byl též ovlivněn přijatými daňovými opatřeními Českou (od roku 2004) i Slovenskou republikou (od roku 2003). Největší zvýšení příjmů nastalo mezi roky 2006 a 2007 v CZ (o 6518,7 mil. eur) a v SK mezi roky 2007 a 2008 (o 3198,8 mil. eur).

Daňová opatření v CZ mezi léty 2004 – 2008 probíhala ve dvou etapách. V rámci první etapy (započaté rokem 2004) došlo ke konsolidaci veřejných financí a harmonizaci legislativy v oblasti daní s EU s cílem zvýšení nepřímých daní a poklesu daní přímých. Druhá etapa si naopak kladla za cíl posílení české ekonomiky (především pomocí zrychlení odpisů) a rodin s dětmi (především prostřednictvím zavedením společného zdanění manželů) a stala se tak jen nástrojem strukturálních změn. Dané vlivy způsobily růst příjmů v CZ od roku 2004.

Stejně jako tomu bylo v CZ, tak i v SK došlo k realizaci daňové reformy k roku 2003. Jejím hlavním základem bylo snížení jednotné sazby daně z příjmu, kterou došlo k sjednocení míry zdanění právnických i fyzických osob. Cílem reformy bylo zvýšit příliv zahraničních investic a též motivaci k práci a podnikání. Díky tomu nastalo zlepšení produkční schopnosti ekonomiky. Výpadek příjmů z daní přímých byl kompenzovaný zvýšením příjmů z daní nepřímých. 1.1. 2005 došlo ve SK ke vzniku Národní dálniční společnosti, která převzala výnosy z dálničních nálepek. Do této doby byly příjmem státního rozpočtu, nyní se staly příjmem této společnosti, která není zahrnuta v sektoru veřejné správy. Šlo o snížení veřejných příjmů asi o 0,1 % na HDP.

Procentuální rozdělení jednotlivých veřejných příjmů a výdajů na celkových příjmech a výdajích v České a Slovenské republice za léta 2000 až 2008 je možné shlédnout v příloze 6 a 7.

6.4 Komparace celkového veřejného deficitu a dluhu CZ a SK

Česká a Slovenská republika používají k vykazování dluhu metodiku ESA 95. Po vstupu do EU přešla CZ na využívání této metodiky z metodiky GFS 1986 pro vykazování schodku vládního sektoru, HDP a podílu hrubého veřejného dluhu na HDP. Slovensko vytvořilo a implementovalo metodiku ESA 95 určenou pro transformaci výkaznictví již v roce 2000 (MF SK, *Reforma riadenia verejných financií v Slovenskej republike*, online, 2010).³⁴

6.4.1 Celkový veřejný deficit

S veřejnými příjmy a výdaji souvisí veřejný deficit (resp. přebytek). Stejně jako ve většině zemí EU i v České a Slovenské republice dochází k trendu vykazování krátkodobé fiskální

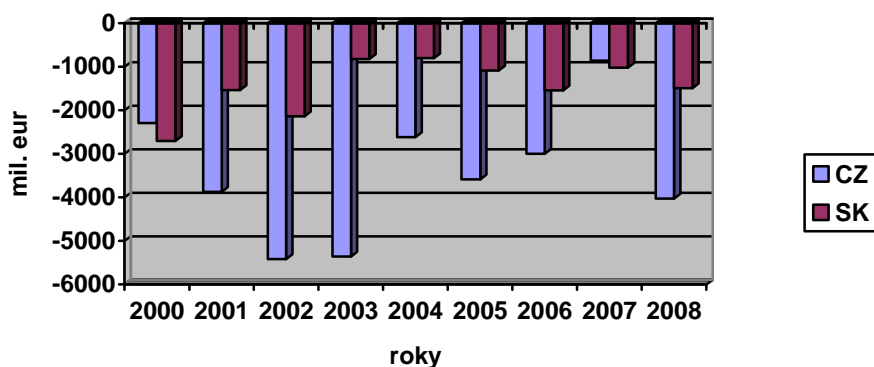
³⁴ Hlavní rozdíly mezi metodikou ESA 95 a GFS 1986 v České republice je možné nalézt v příloze 4.

nerovnováhy v příslušném rozpočtovém roce. Tento trend ilustruje tabulka 13 a obrázek 17. Největšího veřejného deficitu na HDP (12,3 %) dosáhlo Slovensko v roce 2000 a Česká republika v roce 2002 (6,8 %). Naopak nejmenší deficit k HDP byl vykázán v SK (1,9 %) i CZ (0,7 %) shodně v roce 2007. Maastrichtská kritéria deficitu se dařilo plnit až se vstupem do EU včetně roku vstupu. Jedinými roky po započetí členství v EU, které vykazovaly horší limity veřejného schodku, byly rok 2005 v ČR a rok 2006 v SK.

Tabulka 13- veřejný deficit nebo přebytek jako procento z HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	-3,7	-5,6	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7
SK	-12,3	-6,5	-8,2	-2,8	-2,4	-2,8	-3,5	-1,9	-2,3

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 17- veřejný deficit nebo přebytek v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Dle obrázku 17 se dá vysledovat obdobný trend vývoje velikosti veřejného deficitu (uvedeného v mil. eur) jako tomu bylo v jeho vývoji vztahujícímu se k HDP u České a Slovenské republiky. Největší hodnoty deficitu bylo dosaženo v roce 2002 v CZ (5414,5 mil. eur) a 2000 v SK (2704,4 mil. eur) a nejmenší v roce 2007 v CZ (859,9 mil. eur) a 2003 v SK (818,6 mil. eur).

Vlivem očekávaného vstupu do EU³⁵ obě země snížily svůj veřejný deficit ve snaze splnění požadovaných Konvergenčních limitů EU. S Českou republikou byla v roce 2004 zahájena procedura nadměrného schodku sestavením střednědobého výdajového rámce. V tom samém roce začaly být též uplatňovány kroky reformy veřejných financí, které měly primárně za cíl snížení veřejného deficitu pod hranici 3 % HDP. Nedodržení konvergenčního kritéria deficitu v roce 2005 bylo spjaté s nenadálými veřejnými výdaji spojenými s nákupem vojenské techniky (zvýšení deficitu o 0,1 %), dále pronájemem letounů Grippen (růst o 0,3 %) a též zachycením nedobytné pohledávky v Sýrii (růst o 0,6 %). Výrazný pokles veřejného deficitu v CZ v roce 2007 (oproti předešlému roku o 2 135,7 mil. eur) byl především zapříčiněn ekonomickým vzestupem, zvýšenými daňovými příjmy použitými na snížení schodku, dále možností převodu nevyužitých finančních prostředků do rezervních fondů, kde došlo k jejich nakumulování do hodnoty 2,7 % HDP a poklesem výdajů především na tvorbu hrubého fixního kapitálu. Nejvyšších hodnot veřejného deficitu dosahovala CZ v roce 2002 způsobených zvýšeným tempem růstu veřejných výdajů na neudržitelných více než 9 % (MF CZ, Konvergenční programy 2004-2009, online, 2010 a Bezděk, online, 2010).

Slovenská republika se zasloužila o snížení veřejného deficitu (oproti předešlému roku poklesem o 1 315,4 mil. eur) již v roce 2003 vlivem vstoupení v platnost reformy veřejných financí. Deficit nebyl snížen pouze následkem zmiňované reformy, ale též snížením využívání veřejných prostředků v rámci jednotlivých rozpočtových kapitol, dodržováním tvrdého rozpočtového omezení ve veřejném sektoru a dopadem úročení v Národní bance Slovenska určeného na financování nákladů důchodové reformy. Překročení Maastrichtského kritéria deficitu v roce 2006 bylo pravděpodobně způsobeno zvýšenou inflací a následným růstem úrokových sazeb, který byl výrazně větší než v předešlém roce, kde úrokové sazby dosáhly svého dlouhodobého minima. Dalším faktorem byl zvýšený růst veřejných výdajů oproti veřejným příjmům v roce 2006 (MF SK, Konvergenční programy od roku 2004, online, 2010).

³⁵ Vstupem do EU se deficit vládního sektoru CZ prohloubil o 0,6 % HDP pouze v souvislosti s přímými finančními náklady vstupu do EU, které nezahrnují náklady spjaté s vytvářením nových nezbytných administrativních kapacit vyplývajících z přijatých závazků (MF CZ, Konvergenční program listopad 2004, online, 2010).

6.4.2 Celkový veřejný dluh

Po rozpadu Československa k 1.1.1993, se veřejný dluh rozdělil na dvě části, na část dluhu, která připadla každé zemi zvlášť, a na federální část dluhu, která se rozdělila podle počtu obyvatel. Pro CZ tak připadla částka 164 mld. Kč (98 mld. Kč dluhu federace, z toho 75,6 mld. vnitřního dluhu, a 65,6 mld. Kč existujícího státního dluhu CZ, z toho 15,6 mld. vnitřního dluhu), která zabírala asi 17 % HDP. SK mělo k 1.1.1993 veřejný dluh ve výši 71 mld. Sk (z toho 24 mld. připadlo na domácí dluh a 44 mld. na dluh zahraniční) (MF SK, Stratégia riadenia dlhu, online, 2010 a Nahodil a kol., 2009).

Protože v čase roste nejenom veřejný dluh, ale též velikost a výkon ekonomiky, jenž se převážně vyjadřuje pomocí HDP, pak i sledování veřejného dluhu je výhodnější pomocí jeho podílu na této veličině (Dvořák, 2008, s. 90).

Tabulka 14- konsolidovaný veřejný dluh CZ a SK jako procento HDP v letech 2000 až 2008³⁶

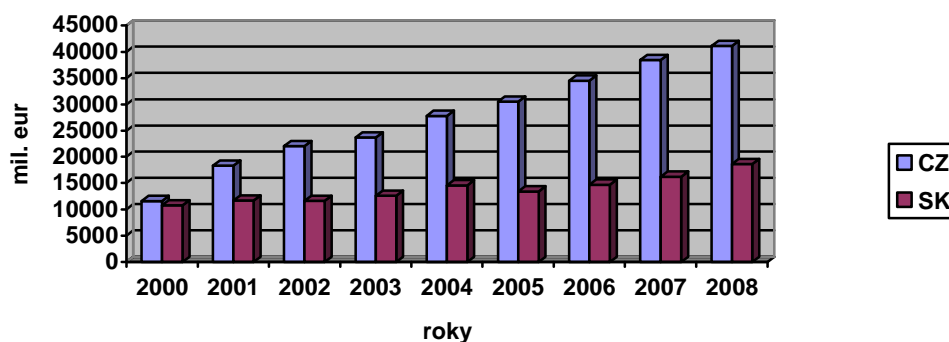
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CZ	18,5	24,9	28,2	29,8	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0
SK	50,3	48,9	43,4	42,4	41,5	34,2	30,5	29,3	27,7

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Dle tabulky 14 lze říci, že veřejný dluh k HDP byl v CZ po většinu sledovaného období menší než na Slovensku, ale i tak obě země mají tuto hranici hluboko pod 60 % a tím splňují Maastrichtské kritérium týkající se dluhu. I když SK má sledované hodnoty větší než tomu je u CZ, tak přesto má jednu velkou výhodu a to, že se jí podíl dluhu na HDP daří každým rokem snižovat oproti CZ, která má naopak tendence k růstu. Nejvyšší hodnoty ukazatele dosahovalo SK v roce 2000 a to vlivem restrukturalizace bank vlastněných státem a snahou o ozdravení bankovního sektoru. Největšího růstu veřejného dluhu na HDP o 7,3 % dosáhla SK mezi léty 2004 – 2005. Možným vysvětlením může být reakce na předešlé období 2003 - 2004, kdy růst veřejného dluhu na HDP o 0,9 % byl nejmenší za sledované období. Dalšího vysokého rozdílu v ukazateli o 5,5 % mezi roky 2001 – 2002 dosáhlo SK pravděpodobně vlivem splacení části státního dluhu a dluhu Fondu národního majetku díky částečné privatizace plynárenského průmyslu. V CZ bylo dosaženo největšího růstu (o 6,4 %) mezi

³⁶ Dluh vládního sektoru je brán jako nominální hodnota. Národní data pro vládní dluh jsou konsolidovaná mezi jednotlivými subsektory.

obdobími 2000 – 2001. Důvodem bylo zavedení nové emisní strategie Ministerstvem financí platné od 1.1.2000.³⁷

Obrázek 18- konsolidovaný veřejný dluh v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Obrázek 18 ilustruje velikost veřejného dluhu v obou zemích, vyjádřeného v mil. eur za sledované období. Vývoj velikosti dluhu byl v CZ rostoucí, kdežto v SK se povedlo tento ukazatel dvakrát snížit v roce 2002 (o 58,6 mil. eur) a 2005 (o 1 161,3 mil. eur). Z pohledu tempa vývoje relativní váhy veřejného dluhu v CZ v letech 2000 – 2008 se jedná o zcela ojedinělou tendenci oproti ostatním zemím EU. V CZ se tato hodnota téměř ztrojnásobila, kdežto v ostatních zemích naopak došlo k jejímu poklesu, včetně SK (Dvořák, 2008). V současné době CZ zatím tedy splňuje Maastrichtské kritérium veřejného dluhu, ale v budoucnu by tomu tak být nemuselo právě vlivem jeho rychlého tempa růstu. Největšího rozdílu v hodnotě veřejného dluhu mezi CZ a SK bylo dosaženo v roce 2008, kdy CZ převyšovala SK o téměř 22,5 mld. eur.

Veřejný dluh je na Slovensku tvořen z 96ti % státním dluhem (ve výši 17,96 mld. eur.) v CZ taktéž z 95ti % (ve výši asi 37,81 mld. eur.). Státní dluh v roce 2008 představoval v SK asi 26 % z HDP, v CZ 25,6 %. Z toho až 94 % tvořili emitované cenné papíry v SK, v CZ 92,7 %. Podíl úvěrů na státním dluhu pak byl 6 % v SK a 7,3 % v CZ (MF CZ, Čtvrtletní informace o řízení dluhového portfolia, online, 2010 a Finančník, online, 2010).

³⁷ CZ, hned po jejím vzniku, měla poměrně nízkou velikost státního dluhu vytvořenou převzetím částí federálního dluhu v poměru k počtu obyvatelstva a započítáním dluhu CZ vzniklým v rámci federace (tvořil asi 67 % z celého dluhu). Poměr vnitřního a zahraničního dluhu byl přibližně 8:2. Základní strategií tohoto období bylo splacení přímých úvěrů centrální banky a obchodních bank (Dvořák, 2008, s. 97).

Faktory ovlivňující vývoj veřejného dluhu v České a Slovenské republice

Nejvýznamnějším faktorem působícím na růst dluhu ve všech zemích EU je růst deficitu veřejného sektoru, především státního rozpočtu. Od roku 2001 se trvale změnil poměr mezi hrazením dluhů pomocí úvěrů či cenných papírů, ve prospěch cenných papírů. Dalším faktorem je vývoj kurzu měn (slovenské, nyní eura, nebo české koruny). Slovenská koruna byla velmi oslabena vůči EURU v roce 2000, kdy jejím vlivem došlo ke zvýšení veřejného dluhu. V dalších letech ovlivňovala slovenská koruna veřejný dluh již z pozitivní stránky. Česká koruna většinou vůči EURU oslabena nebyla během let 2000 až 2008. Dále stát pomáhal s přebíráním dluhů některým bankám vlastněných státem či státním podnikům od vzniku samostatných republik Slovenské a České. Růst dluhu ovlivňuje rovněž výše státních úvěrových garancí (v SK nejvíce v letech 2000-2002). CZ v roce 2001 zařadila Českou konsolidační agenturu do sektoru vlády a tím došlo k růstu vládního dluhu.

S veřejným dluhem u obou zemí souvisí vytvoření **státní pokladny**, která řídí rozpočtovou likviditu, tzn., že zajišťuje finanční prostředky nutné pro výdajové transakce státního rozpočtu. Státní pokladna plní i jiné úlohy. Pro její důležitost ve vztahu k veřejným financím je potřeba ji dále lépe vymezit v rámci CZ i SK. Světová banka, Mezinárodní měnový fond a OECD doporučují její vytvoření pro oblast řízení veřejných financí přispívající k jejich kvalitě a udržitelnosti. Španělsko, Švédsko, Portugalsko, Finsko, Dánsko a Irsko mají plně funkční státní pokladnu (MF SK, Štátna pokladnice, online, 2010). **System státní pokladny je jedním z nosných článků řízení veřejných financí.**

Státní pokladna dle Nahodila a kol. (2009, s. 213) v sobě obsahuje určitý souhrn nástrojů nutných pro řízení a správu státních likvidních zdrojů. Mezi její základní funkce patří řízení, ale i kontrola veřejných financí, účinnost, prokazatelnost sestavení a realizace rozpočtu, efektivnost v řízení toků hotovosti, financování státního dluhu a též ochrana veškerých údajů v systému. Pomocí předešlých funkcí by měla dosát svých cílů, mezi něž patří: příprava a tvorba státního rozpočtu, docílení fiskální politiky státu, řízení finančních operací, audit a oceňování finančních výkonů, politik vlády, veřejných projektů, programů a sestavení a následná kontrola účetních pravidel. Úkolem státní pokladny dle Pilného (1997) je tedy mimo již zmíněnou oblast řízení dluhu také zajišťování získávání potřebného množství pohotových finančních prostředků použitých na úhradu veřejných výdajů v daném období a zaznamenávání státních finančních aktiv a pasiv. Pokud má státní pokladna nadbytečné finanční prostředky, může je krátkodobě investovat.

Důležitým milníkem z hlediska řízení dluhu bylo pro Slovensko, ještě před samotným zřízením státní pokladny, vytvoření *Agentury pro řízení dluhu a likvidity* (ARDAL) 21.5.2002 v rámci reformy veřejných financí, která se stala orgánem státní správy s napojením na státní rozpočet a též obchodníkem s cennými papíry. Nový systém řízení dluhu ale začal fungovat až začátkem roku 2004. Strategicko koncepční řízení dluhu stále zůstávalo v kompetenci Ministerstva financí SK, ale operativní řízení dluhu bylo přesunuto na ARDAL. Cílem a smyslem vytvoření ARDAL bylo: „zabezpečení likvidity a přístupu na trh pro financování potřeb státu transparentním, obezřetným a nákladově úsporným způsobem a zároveň dosažení takového stavu, aby náklady dluhové služby byly v čase minimální, za předpokladu udržení rizik obsažených v dluhovém portfoliu na akceptovatelné úrovni“ (MF SK, Agentúra pre riadenie dlhu a likvidity, online). Na ARDAL navázala z hlediska řízení veřejného dluhu státní pokladna, která byla zřízena dříve než v CZ a to již k 1.lednu 2003 na bázi stejného modelu jako tomu je ve všech jiných zemích EU týkající se její podobnosti s bankou. Státní pokladna tedy začala spravovat účty všech organizací veřejné správy a tím jim umožnila využívat dočasné volné finanční prostředky na financování schodku a dluhu veřejné správy (MF SK, Dlh verejnej správy – maastrichtský, online, 15.10.2009). V roce 2008 se postupně slovenská Státní pokladna připravovala na přechod na EURO.

V České republice, vzniku Státní pokladny, předcházelo vytvoření **Úseku řízení rizik** v roce 2002, který se zabýval celkovou strategií státního dluhu, a dále v roce 2003 samotnému vyčlenění oddělení Řízení státního dluhu pro lepší flexibilitu dluhové služby a její zjednodušení (MF CZ, Historie financování státu, online, 2010). O zřízení Státní pokladny se rozhodlo v roce 2005 a její plné dokončení by mělo být v roce 2012. Těndr na státní pokladnu získala v roce 2008 firma IBM. Zakázka by měla mít hodnotu 2,19 mld. Kč (Horáček, online, 2010). Státní pokladna v CZ bude přizpůsobená místním podmínkám a nebude mít tudíž stejný model jako tomu je u všech ostatních zemí EU včetně SK, ale i přesto by měla být plně funkční a vyhovovat veškerým podmínkám EU. Rozdíl je spatřován především v jejím propojení řízení Ministerstva financí CZ a České národní banky. Má být zřízen **Integrovaný systém státní pokladny**³⁸ propojující všechny subjekty státní pokladny prostřednictvím

³⁸ ISSP CZ se bude skládat ze čtyř subsystémů podle Nahodila a kol. (2009)- z **integrovaného rozpočtového systému** (pro vytváření, upravování a řízení rozpočtu), **centrálního účetního systému** (pro konsolidaci finančního řízení a kontroly účetních dat získaných z lokálních a ekonomických systémů organizačních složek státu), z **řízení státního dluhu** (pro získávání volných finančních prostředků s účtu Státní pokladny a jeho

informačních systémů. Díky této centralizaci dat bude moci vláda operativně řídit veřejné finance (Hamerníková, Maaytová, a kol., 2007, s. 256). Realizace ISSP CZ je rozdělena do čtyř fází. V rámci první fáze dochází od 1.1.2010 k sběru dat do centrálního účetního systému. Druhá fáze by měla proběhnout v dubnu roku 2010 a měla by být spojena s přípravou státního rozpočtu na rok 2011. Třetí klíčová fáze bude zaměřena již na realizaci rozpočtu od 1.1.2011 v rámci modulu rozpočtového informačního systému. Závěrečná fáze, realizovaná od 1.1.2012, by měla být charakterizována nutnými zásadními politickými rozhodnutími, aby bylo dosaženo vymezených cílů státní pokladny (MF CZ, Implementace integrovaného informačního systému Státní pokladna, online, 2010).

použití na úhradu dluhu) a z **platebního styku** (pro řízení krátkodobé likvidity, řízení dluhu a provádění bankovních operací).

ZÁVĚR

Veřejné finance jsou sledované jak ze strany veřejných příjmů, tak i veřejných výdajů. Tyto dvě komponenty hrají významnou roli v krátkém období, kdy mohou být příčinou vzniku veřejného deficitu, neboli situace, kdy výdaje převyšují příjmy. Deficit má v delším časovém období dopad na růst veřejného dluhu, který zpětně ovlivňuje veřejný deficit díky nutnosti splácení úroků z dluhu. Všechny tyto ukazatele lze vykazovat pomocí metodiky ESA 95. V rámci členství v EU je nutné, aby veřejné finance splňovaly limity Maastrichtských kritérií nutných pro vstup do Evropské měnové unie.

Z provedené komparace veřejných financí v zemích EU vyplývá, že zpravidla největší **veřejné výdaje** a tomu odpovídající i největší **veřejné příjmy** měly v období 2000 až 2008 severské země jako Dánsko, Švédsko a Finsko a dále Francie, Rakousko, Nizozemí a Belgie. Naopak nejmenší veřejné výdaje a příjmy byly zaznamenány v zemích nově přistoupivších po roce 2004, hlavně u Estonska, Lotyšska, Litvy a Rumunska a navíc Irsko. U severských zemí jsou vysoké hodnoty dány vysokými sazbami u daní a tím i vyššími příjmy do veřejných rozpočtů, které jsou využívány na zvýšené výdaje do oblasti sociálních transferů a kompenzací zaměstnancům. Pokud budeme sledovat strukturu veřejných výdajů a příjmů v jednotlivých členských zemích EU, lze vypočítat následující trend. Největší složku veřejných výdajů států EU zaujímají sociální transfery a kompenzace zaměstnancům, na které získávají finanční zdroje především z výběru daní (hlavně DPH a daní z příjmů) a sociálních příspěvků.

Ve sledovaném období převažovalo deficitní hospodaření u všech zemí EU, výjimkou byl rok 2000 u zemí EU a rok 2007 u zemí eurozóny. Maastrichtské kritérium **deficitu** bylo, jak vyplývá z analýzy, téměř vždy splněno, až na rok 2003 u všech zemí EU a 2005 u zemí eurozóny. V tomto ukazateli byly nejlepší hodnoty zaznamenány u severských zemí a Bulharska s Lucemburskem a nejhorší zpravidla u zemí připojených k EU v roce 2004. Kritérium **veřejného dluhu** země EU ve sledovaném období v neplnily až na roky 2000 a 2007. Nejlépe z hlediska dluhu se situace vyvíjela u Estonska, Lotyšska, Litvy, Lucemburska a Rumunska. Na druhé straně více jak sta procent podílu dluhu na HDP dosáhly Belgie, Řecko a Itálie. Na úhradu veřejného dluhu země EU až z devadesáti procent použily dlouhodobé cenné papíry. Výjimkami bylo Bulharsko, Německo a Kypr, které více využívaly

úvěry. Analýza tedy prokázala, že se většina zemí EU spoléhá na dlouhodobé financování dluhu. Nejvíce dluhu v zemích EU připadá na ústřední vládu.

Neopominutelnou součástí diplomové práce je aplikování čtyř definovaných ukazatelů pro **komparaci České a Slovenské republiky** z pohledu jejich vývoje, rozsahu a stavu v průběhu let 2000 – 2008. Na obě země měl vliv a to nejen z hlediska veřejných financí vstup do EU k 1.5.2004. Vlivem implicitního tlaku EU, ale i neudržitelnosti veřejných financí v současném stavu, prošla Česká i Slovenská republika reformou veřejných financí, které byly přijaty v roce 2002 a 2003. Hlavními cíli u obou zemí bylo snížení veřejného deficitu, jenž navazuje na snížení veřejného dluhu, dále přesun zdanění od daní přímých k daním nepřímým a změna v důchodovém a sociálním systému způsobená snahou vyrovnání se negativním tendencím ve stárnutí populace. Jedním z nejdůležitějších opatření u obou zemí bylo zavedení střednědobého výdajového rámce, který měl umožnit lepší plánování veřejných rozpočtů z hlediska střednědobého období. Toto opatření ale i celou reformu dokázali lépe využít Slováci nežli Češi, kteří pomocí ní splnili Maastrichtská kritéria a vstoupili do EMU.

Prvním měřítkem určité kvality veřejných financí pro obě země je splnění Maastrichtských kritérií, která byla dodržena ve všech svých bodech pouze Slovenskou republikou a tím jí byl umožněn vstup do EMU k 1.1.2009. Dalším bodem komparace byly veřejné výdaje a příjmy. Z hlediska funkčního členění veřejných výdajů obě země používají klasifikaci COFOG. Podle ní je zřejmé, že nejvíce finančních prostředků jak u CZ tak SK je vynakládáno na sociální věci a zdravotnictví, kdežto nejméně naopak na péči o životní prostředí, bydlení a společnou infrastrukturu a obranu. Veřejné výdaje České republiky převyšovaly veřejné výdaje Slovenské republiky ve všech sledovaných obdobích, kromě roku 2001. Taktéž tomu bylo i u veřejných příjmů v poměru k HDP. Podobný trend u obou relativních ukazatelů v CZ i SK byl pouze v letech 2004 až 2007, kdy docházelo k mírnému poklesu jak na straně výdajů, tak na straně příjmů. Rok 2008 byl zpravidla charakteristický růstem obou ukazatelů u obou zemí zapříčiněný již v poslední čtvrtině roku zasahující krizí, která se více projevila až v následujícím roce.

Na veřejné výdaje a příjmy navazuje část týkající se veřejného deficitu a veřejného dluhu. Trend deficitního hospodaření se nevyhnul ani České a Slovenské republice za všechna sledovaná období. Maastrichtské kritérium deficitu bylo splňováno oběmi zeměmi bezprostředně v roce vstupu do EU, ve Slovenské republice dokonce i v roce předešlém.

Jediným rokem po roce 2004, kdy nastalo překročení tříprocentního limitu deficitu, byl rok 2005 pro CZ a 2006 pro SK. V plnění konvergenčního kritéria dluhu má Česká i Slovenská republika značné rezervy. Veřejný dluh je vykazován v CZ i SK pomocí metodiky ESA 95. Pro vývoj dluhu bylo podstatné jeho rozdělení po rozpadu Československa tak, že obě země získaly jak svojí část dluhu vyprodukovanou zemí, tak též část dluhu federálního přírůstku podle počtu obyvatel. Trendy ukazatele veřejného dluhu k HDP jsou různé. V CZ docházelo k postupnému růstu dluhu, kdežto SK naopak svůj dluh rok od roku snižovala a i když ve všech sledovaných letech přesahovala hodnoty CZ, tak rok 2008 byl jediným rokem změny, kdy už CZ začala přesahovat SK v tomto ukazateli. Právě tempo růstu veřejného dluhu by se mohlo stát do budoucna hrozbou pro Českou republiku. Pro vývoj českého a slovenského dluhu, ale i samotných veřejných financí bylo důležité zřízení státní pokladny (v SK v roce 2003, v CZ by měla být realizována závěrečná fáze v roce 2012), která se stala nosným pilířem pro řízení veřejného dluhu, ale i kvality veřejných financí.

Cíl diplomové práce, kterým byla komparace zemí EU, především pak dvou vybraných zemí, z hlediska veřejných financí, se podařilo splnit.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BAILEY, S. J. *Strategic Public Finance*. 1. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 0-333-92221-2.
2. DVOŘÁK, P. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.
3. DVOŘÁK, P. *Vybrané problémy fiskální politiky*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997. ISBN 80-7079-620-0.
4. HAMERNÍKOVÁ, B.; KUBÁTOVÁ, K. *Veřejné finance- učebnice*. 2. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 1999. ISBN 80-902752-1-4.
5. HAMERNÍKOVÁ, B.; MAATYOVÁ, A. a spol. *Veřejné finance*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-301-0.
6. KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie - Úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-092-0.
7. MEDVEĎ, J. a kolektiv. *Verejné financie*. 1. vyd. Bratislava: SPRINT, 2005. ISBN 80-89085-32-2.
8. MUSGRAVE, R.; MUSGRAVEOVÁ, P. *Veřejné finance v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1994. ISBN 80-85603-76-4.
9. NAHODIL, F. a kolektiv. *Veřejné finance v České republice*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-162-5.
10. OLBRICHOVÁ, A. Bratři dotahují náskok. *Ekonom*. 3.-9.1.2008, č. 1, s. 38-40
11. PEČÍNKOVÁ, I. Ekonomika roste, ale už je asi za vrcholem. *Ekonom*. 13.-19.12.2007, č. 50, s. 34-35
12. PEČÍNKOVÁ, I. Musíme přeradit rychlost, *Ekonom*. 6.-12.3.2008, č. 10, s. 46-51
13. PEKOVÁ, J. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 3. přepracované vyd. Praha: ASPI, a. s., 2005. ISBN 80-7357-049-1.
14. PEKOVÁ, J.; PILNÝ, J. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002. ISBN 80-86395-21-9.
15. PILNÝ, J. *Veřejné finance*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1996. ISBN 80-7194-061-5.
16. ŠIROKÝ, J. *Daně v Evropské unii*. 2. aktualizované vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2007. ISBN 978-80-7201-649-5.

17. ŠIROKÝ, J. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-413-9.
18. VYBÍHAL, V. *Veřejné finance*. 1.vyd. Hradec Králové: E.I.A. – Ekonomická a informační agentura, 1995. ISBN 80-85490-45-5.

Elektronické zdroje

19. AHAMDANECH ZARCO, I. Breakdown by Subsector. *Structure of Government Debt in Europe* [online]. 2008, 110, [cit. 2010-04-02]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-110/EN/KS-SF-08-110-EN.PDF>. ISSN 1977-0316.
20. BEZDĚK, V. *Česká národní banka* [online]. 20.2.2003 [cit. 2010-04-28]. Je reforma akutní?. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2003/cl_03_0302_20a.html>.
21. *Český statistický úřad* [online]. 3.11. 2009 [cit. 2010-04-06]. Definice pojmů - Využívání ICT v organizacích veřejné správy. Dostupné z WWW: <<http://www.brno.czso.cz/csu/redakce.nsf/itisk/62005592C7>>.
22. *European Economic Statistics* [online]. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2009 [cit. 2010-04-02]. Government deficit and debt. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-09-001/EN/KS-31-09-001-EN.PDF>. ISBN 978-92-79-12608-6>.
23. *EUROSTAT* [online]. 28.04.2010 [cit. 2010-04-28]. Browse / Search database. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.
24. *EUROSTAT* [online]. 19 January 2005 [cit. 2010-04-06]. National income. Dostupné z WWW: <<http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/en/een00387.htm#000a0ccb>>
25. *Finančník : o slovenskej a svetovej ekonomike* [online]. c2005 [cit. 2010-04-05]. EKONOMIKA: Slovensko má podľa MF jeden z najnižších dlhov z krajín EÚ. Dostupné z WWW: <<http://www.financnik.sk/index.php?did=54&messagefr=SK&messageid=908733&messageid=EKONOMIKA%3A+Slovensko+m%E1+pod%26%23318%3Ba+MF+jeden>>

- z+najni%9E%26%23353%3B%EDch+dlhov+z+kraj%EDn+E%DA&date=20091014154100&lid=1&page_messages=&category=&which=&dt=&text=&kriza=>.
26. Government Finance Statistics - Summary page : Czech Republic. *Government finance statistics : Summary tables* [online]. 2006, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EK-06-001/EN/KS-EK-06-001-EN.PDF>. ISSN 1725-9819.
 27. Government Finance Statistics - Summary page : Czech Republic. *Government finance statistics : Summary tables* [online]. 2009, 2009, 2, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EK-09-002/EN/KS-EK-09-002-EN.PDF>. ISSN 1725-9819.
 28. HORÁČEK, F. *I.Dnes.cz/Ekonomika* [online]. 26. září 2008 [cit. 2010-04-28]. Tendr na Státní pokladnu získala IBM. Dostupné z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/tendr-na-statni-pokladnu-ziskala-ibm-dvd-/ekonomika.asp?c=A080926_150609_ekonomika_fih>.
 29. Changes in composition by main tax type. *Taxation trends in the European Union : Data for the EU Member States and Norway* [online]. 2009, [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-09-001/EN/KS-DU-09-001-EN.PDF>.
 30. *International Monetary Fund* [online]. 27 February 2004 [cit. 2010-04-06]. Taks force on harmonization of public sector accounting. Dostupné z WWW: <<http://www.imf.org/external/np/sta/tfhpsa/2004/020604c.pdf>>.
 31. KALOUSEK, Miroslav. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 10. května 2007 [cit. 2010-04-05]. Reforma veřejných financí v kontextu vstupu ČR do měnové unie. Dostupné z WWW: <www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/MF_Kalousek__Zofin_full_01_ppt.ppt>.
 32. LUPI, Alessandro. Tax Revenues in the European Union. *Economy and finance* [online]. 2009, vol. 2009, no. 43 [cit. 2009-10-28]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-043/EN/KS-SF-09-043-EN.PDF>.
 33. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. prosinec 2008 [cit. 2010-04-05]. Čtvrtletní informace o řízení dluhového portfolia. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Ctvrtleni_dluh_info_122008_pdf.pdf>.

34. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. c2005 [cit. 2010-04-02]. Definice a měření státního dluhu . Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vrsd_definice_sd.html?year=PRESENT>.
35. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. c2005 [cit. 2010-04-02]. Historie financování státu. Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_historie_financovani.html>.
36. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 16.02.2010 [cit. 2010-04-02]. Konvergenční program České republiky. Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/konvergen_programy.html>.
37. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 18. listopadu 2009 [cit. 2010-04-28]. Implementace integrovaného informačního systému Státní pokladna. Dostupné z WWW:
<<http://media.mfcr.cz/MF/Viewer/Viewers/Viewer320TL.aspx?mode=Default&peid=a3161f3e-6340-48b2-876d-629712d6fc70&pid=7887c4ea-2b73-4891-adf9-7df736eb0ffe&playerType=WM64Lite#>>.
38. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2005 Konvergenční program České republiky [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW:
< http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/konvergen_programy.html>.
39. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. c2005 [cit. 2010-04-10]. Příloha č. 1 - Schéma vládního sektoru v ČR. Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ESA_95_26522.html?year=2007>.
40. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 05.11. 2007 [cit. 2010-04-10]. Příloha č. 2 - Hlavní rozdíly mezi ESA 95 a GFS 1986. Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ESA_95_26524.html>.
41. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. c2005 [cit. 2010-04-05]. Reforma veřejných financí 2007 – 2010. Dostupné z WWW:
<www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Reforma_verejnych_financi_ppt.ppt>.
42. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2005 Vláda ČR schválila aktualizovaný konvergenční program [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW:
< http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_36197.html?year=2007>
43. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 21. prosince 2009 [cit. 2010-04-07]. Vyhodnocení plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. Dostupné z WWW:
<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_2009_pdf.pdf>.

44. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 17. 08. 2005 [cit. 2010-04-05]. Agentúra pre riadenie dlhu a likvidity. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3393>>.
45. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 15.10.2009 [cit. 2010-04-02]. Dlh verejnej správy - maastrichtský. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=5234&documentId=3914>.
46. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 05. 04. 2006 [cit. 2010-04-05]. Ekonomická politika. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=84&NewsId=93>>.
47. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. Máj 2004 [cit. 2010-04-05]. KONVERGENČNÝ PROGRAM SLOVENSKA PRE ROKY 2004-2010. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Documents/Ifp/cp_maj2004_sk.pdf>.
48. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 05. 04. 2006 [cit. 2010-04-13]. Pôsobenie ministerstva financií bolo úspešné. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=84&NewsId=93>>.
49. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 2005 Program stability [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=120>>.
50. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 22. 05. 2005 [cit. 2010-04-02]. Reforma riadenia verejných financií v slovenskej republike . Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3555>>.
51. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 16. 01. 2008 [cit. 2010-04-02]. Stratégia riadenia dlhu. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3573>>.
52. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. 17. 08. 2005 [cit. 2010-04-05]. Štátna pokladnica. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3392>>.
53. *Ministerstvo financií Slovenskej republiky* [online]. Jún 2003 [cit. 2010-04-05]. Záverečná správa prípravnej fázy Projektu reformy riadenia verejných financií. Dostupné z WWW: <http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=3572&documentId=1034>.
54. *Národní ústav odborného vzdelávání* [online]. 2008 Glosář pojmu a zkratek [cit. 2009-11-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.nuov.cz/zkratky-a-akronyma>>.

55. *Public finances in EMU - 2008*. [online]. 2008, X [cit. 2008-07-04]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12832_en.pdf>.
56. Současný stav veřejných rozpočtů v ČR. *ROZPOČTOVÝ VÝHLED 2003 – 2006: Koncepce reformy veřejných financí* [online]. červen 2003, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Reforma_pdf.pdf>.
57. *Výkladový slovník* [online]. 2007 [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://slovník.ekopolitika.cz/h.shtml#hospodarnost>>.
58. The EU is a high tax area — on average. *Taxation trends in the European Union : Data for the EU Member States and Norway* [online]. 2009, [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-09-001/EN/KS-DU-09-001-EN.PDF>.
59. Úvod: reforma veřejných financí. *Zpráva o realizaci reformy veřejných financí* [online]. červen 2006, [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Uvod_reforma_verejnych_financi_pdf.pdf>.
60. Weight of direct taxation usually lower in the new Member States. *Taxation trends in the European Union : Data for the EU Member States and Norway* [online]. 2009, [cit. 2010-03-17]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-09-001/EN/KS-DU-09-001-EN.PDF>.
61. ZARCO, I. A. Structure of Government Debt in Europe. *Economy and finance* [online]. 2008, 110, [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-110/EN/KS-SF-08-110-EN.PDF>.
62. *Zavedení eura v České republice* [online]. 2010 [cit. 2010-04-07]. Podmínky pro přijetí eura. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_podmin_prijeti.html>.
63. ZEMÁNEK, J. *Ekonomický portál* [online]. 2008 [cit. 2010-04-06]. 19. lekce - Veřejný sektor, byrokracie, daně. Dostupné z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/ekonomie-clanky.php?type=lekce19>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1- celkové veřejné výdaje na jednoho obyvatele v zemích EU v roce 2008 (v eurech).....	29
Obrázek 2- skladba veřejných výdajů v zemích EU v roce 2008	30
Obrázek 3- celkové veřejné příjmy na jednoho obyvatele v zemích EU v roce 2008 (v eurech).....	35
Obrázek 4- skladba veřejných příjmů v zemích EU v roce 2008.....	36
Obrázek 5- souhrnná daňová kvóta vybraných zemí EU v letech 2000 – 2007	41
Obrázek 6- souhrnná daňová kvóta v jednotlivých zemích EU v roce 2007	42
Obrázek 7- skladba jednotlivých daní v zemích EU v roce 2007	43
Obrázek 8- vývoj veřejné rovnováhy a veřejného dluhu v zemích EU 27 a EU 16 v letech 2000 až 2008.....	56
Obrázek 9- skladba bilance veřejných financí v zemích EU v roce 2008.....	56
Obrázek 10- skladba konsolidovaného veřejného dluhu v zemích EU v roce 2008.....	57
Obrázek 11- veřejný dluh rozdělený podle sub-sektorů v zemích EU v roce 2007.....	58
Obrázek 12- přímé a nepřímé daně ovlivněné reformami v CZ a SK jako rozdíl jednotlivých let sledovaného období (v mil. eur).....	66
Obrázek 13- roční růst objemu HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v %).....	67
Obrázek 14- výdaje sektoru vládních institucí v CZ a SK podle klasifikace COFOG v roce 2007	70
Obrázek 15- celkové veřejné výdaje v CZ a SK za léta 2000 až 2008 (v mil. eur)	71
Obrázek 16- celkové veřejné příjmy v CZ a SK za léta 2000 až 2008 (v mil. eur)	72
Obrázek 17- veřejný deficit nebo přebytek v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)....	74
Obrázek 18- konsolidovaný veřejný dluh v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)	77

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- Maastrichtská kritéria	15
Tabulka 2- podíl celkových veřejných výdajů na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %)	17
Tabulka 3- podíl daňových příjmů na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2007 (v %)	19
Tabulka 4- podíl celkového veřejného deficitu (přebytku) na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %).....	21
Tabulka 5- podíl veřejného dluhu na HDP v zemích EU za léta 2000 až 2008 (v %).....	22
Tabulka 6- podíl celkových veřejných příjmů na HDP v zemích EU za rok 2000 – 2008 (v %)	33
Tabulka 7- vývoj hlavních daní ovlivněných reformou veřejných financí v CZ za léta 2000 až 2008	65
Tabulka 8- vývoj hlavních daní ovlivněných reformou veřejných financí v SK za léta 2000 až 2008	65
Tabulka 9- HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v mil. eur)	67
Tabulka 10- roční růst objemu HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008 (v %)	67
Tabulka 11- celkové veřejné výdaje jako procento HDP v CZ a SK za léta 2000 až 2008....	70
Tabulka 12- celkové veřejné příjmy jako procento HDP v CZ a SK za léta 2000 až 2008....	72
Tabulka 13- veřejný deficit nebo přebytek jako procento z HDP v CZ a SK v letech 2000 až 2008	74

Tabulka 14- konsolidovaný veřejný dluh CZ a SK jako procento HDP v letech 2000 až 2008	76
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1- seznam členských zemí EU	92
Příloha 2- veřejné finance v zemích EU za rok 2008 jako procento z HDP	93
Příloha 3- souhrnná daňová kvóta zemí EU let 2000 – 2007	94
Příloha 4- hlavní rozdíly mezi metodikou ESA 95 a GFS 1986 v České republice.....	95
Příloha 5- schéma vládního sektoru v České republice.....	97
Příloha 6- podíl jednotlivých veřejných příjmů (resp. výdajů) na celkových veřejných příjmech (resp. výdajích) v ČR za léta 2000 - 2008.....	98
Příloha 7- podíl jednotlivých veřejných příjmů (resp. výdajů) na celkových veřejných příjmech (resp. výdajích) v SK za léta 2000 – 2008	99

Příloha 1- seznam členských zemí EU

Zkratky zemí	EU-27	EU-16	EU- 15
BE	Belgie	Belgie	Belgie
BG	Bulharsko		
CZ	Česká republika		
DK	Dánsko		Dánsko
DE	Německo	Německo	Německo
EE	Estonsko		
IE	Irsko	Irsko	Irsko
IL	Řecko	Řecko	Řecko
ES	Španělsko	Španělsko	Španělsko
FR	Francie		Francie
IT	Itálie	Francie	Itálie
CY	Kypr	Itálie	
LV	Lotyšsko	Kypr	
LT	Litva		
LU	Lucembursko		Lucembursko
HU	Maďarsko	Lucembursko	
MT	Malta		
NL	Nizozemí	Malta	Nizozemí
AT	Rakousko	Nizozemí	Rakousko
PL	Polsko	Rakousko	
PT	Portugalsko		Portugalsko
RO	Rumunko	Portugalsko	
SI	Slovinsko		
SK	Slovensko	Slovinsko	
FI	Finsko	Slovensko	Finsko
SE	Švédsko	Finsko	Švédsko
UK	Spojené království		Spojené království

Příloha 2- veřejné finance v zemích EU za rok 2008 jako procento z HDP

Země EU	Celkové vládní příjmy	Celkové vládní výdaje	Hlavní vládní dluh	Vládní schodek (-) nebo nadbytek (+) v mil EUR
Belgie	48,7	49,9	89,6	-4123,0
Bulharsko	39,0	37,4	14,1	518,9
Česká Republika	40,9	42,9	29,8	-2164,3
Dánsko	55,3	51,9	33,3	8328,9
Německo	43,7	43,8	65,9	-3289,9
Estonsko	37,4	40,3	4,8	-469,9
Irsko	34,5	41,8	43,2	-13277,0
Řecko	40,5	45,6	97,6	-12195,0
Španělsko	36,9	40,7	39,5	-41874,0
Francie	49,3	52,7	68,1	-65919,0
Itálie	46,0	48,7	105,8	-42979,0
Kypr	44,9	44,0	49,1	157,2
Lotyšsko	35,4	39,4	19,5	-918,5
Litva	34,1	37,3	15,6	-1039,6
Lucembursko	40,3	37,9	14,7	944,0
Maďarsko	46,3	49,7	73,0	-3599,0
Malta	40,4	45,1	64,1	-266,5
Nizozemí	46,3	45,4	58,2	6057,0
Rakousko	48,3	48,7	62,5	-1098,0
Polsko	39,2	43,0	47,1	-14104,7
Portugalsko	43,2	45,9	66,4	-4340,7
Rumunsko	33,1	38,5	13,6	-7422,1
Slovinsko	42,6	43,6	22,8	-351,4
Slovensko	32,8	35,0	27,6	-1423,0
Finsko	52,9	48,8	33,4	7786,0
Švédsko	55,6	53,1	38,0	8281,4
Spojené království	42,3	47,4	52,0	-99206,3

Pramen: EUROSTAT, online, 2009

Příloha 3- souhrnná daňová kvóta zemí EU let 2000 – 2007

Země EU/rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belgie	45,2	45,2	45,2	44,9	45,0	44,9	44,5	44,0
Bulharsko	32,5	30,9	29,6	32,2	33,1	34,0	33,2	34,2
Česká Republika	33,8	34,0	34,8	35,7	37,4	37,1	36,7	36,9
Dánsko	49,4	48,4	47,8	48,0	49,0	50,8	49,6	48,7
Německo	41,9	40,0	39,5	39,6	38,7	38,8	39,2	39,5
Estonsko	31,3	30,5	31,1	30,9	30,7	30,9	31,3	33,1
Irsko	31,6	29,8	28,5	29,0	30,3	30,7	32,1	31,2
Řecko	34,6	33,2	33,7	32,3	31,2	31,5	31,3	32,1
Španělsko	33,9	33,5	33,9	33,9	34,5	35,6	36,5	37,1
Francie	44,1	43,8	43,1	42,9	43,2	43,6	43,9	43,3
Itálie	41,8	41,5	40,9	41,3	40,6	40,4	42,1	43,3
Kypr	30,0	30,9	31,2	33,0	33,4	35,5	36,5	41,6
Lotyšsko	29,5	28,5	28,3	28,5	28,5	29,0	30,4	30,5
Litva	30,1	28,6	28,4	28,1	28,3	28,5	29,4	29,9
Lucembursko	39,1	39,8	39,3	38,1	37,2	37,5	35,8	36,7
Maďarsko	38,5	38,3	38,0	37,7	37,6	37,5	37,2	39,8
Malta	28,2	30,4	31,5	31,4	32,8	33,8	33,7	34,7
Nizozemí	39,9	38,3	37,7	37,4	37,5	37,6	39,1	38,9
Rakousko	43,2	45,3	43,9	43,8	43,4	42,2	41,7	42,1
Polsko	32,6	32,2	32,7	32,2	31,5	32,8	33,8	34,8
Portugalsko	34,3	33,9	34,7	34,8	34,1	35,1	35,9	36,8
Rumunsko	30,4	28,9	28,1	27,7	27,3	27,9	28,6	29,4
Slovinsko	37,5	37,7	38,0	38,2	38,3	38,7	38,4	38,2
Slovensko	34,1	33,2	33,2	33,1	31,6	31,5	29,4	29,4
Finsko	47,2	44,6	44,6	44,0	43,5	44,0	43,5	43,0
Švédsko	51,8	49,9	47,9	48,3	48,7	49,6	49,0	48,3
Spojené království	36,7	36,4	34,9	34,7	35,2	36,1	36,9	36,3
EU-27	37,2	36,6	36,3	36,4	36,4	36,9	37,0	37,5
EU-16	37,9	37,6	37,4	37,4	37,2	37,6	37,7	38,2

Pramen: EUROSTAT, online, 2010

Příloha 4- hlavní rozdíly mezi metodikou ESA 95 a GFS 1986 v České republice

	GFS 1986	ESA 95
Tvůrce metod	Mezinárodní měnový fond	EUROSTAT
Zodpovědnost	Ministerstvo financí	Český statistický úřad
Použití	rozpočtové dokumenty (Návrh státního rozpočtu, Státní závěrečný účet, Koncepce reformy veřejných rozpočtů)	národní účty, dokumenty a materiály předkládané orgánům EU (Fiskální notifikace deficitu a dluhu, Konvergenční programy)
Vykazování dat	na bázi peněžních toků ³⁹	na aktuálním principu ⁴⁰
Vymezení sektoru vlády	<ol style="list-style-type: none"> 1. Státní rozpočet (s vyloučením převodů z a do rezervních fondů, včetně mimorozpočtové úhrady ztráty ČKA, operací Národního fondu a Fondu privatizace) 2. Mimorozpočtové fondy 3. Územní samosprávné celky 4. Dobrovolné svazky obcí 5. Regionální rady regionů soudržnosti 6. Zdravotní pojišťovny 	navíc ve srovnání s GFS zahrnuje Podpůrný garanční rolnický a lesnický fond, Vinařský fond, ČKA a její dceřiné společnosti, Českou inkasní, Správu železniční a dopravní cesty, PPP centrum, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, Asociace zdravotních pojišťoven, Centrum mezistátních úhrad a příspěvkových organizací
Zásadní rozdíly	Způsob zachycení operací týkající se státních garancí	
	splátky jistiny a úroky garantovaných úvěrů vstupují do výdajů státního rozpočtu v roce, ve kterém jsou hrazeny a zvyšují tak deficit	jistiny vysoce rizikových státních záruk jsou v plné výši imputovány prostřednictvím výdajového kapitálového transferu do vládního dluhu a deficitu; v následujících letech splátky jistin garantovaných úvěrů umožňují odpovídající výši vládního dluhu, ale nemají již vliv na deficit, do deficitu naopak vstupují splátky úroků
	Finanční leasing	
	splátky za pronájem vstupují do výdajů státního rozpočtu v roce, kdy jsou hrazeny a zvyšují tak deficit	hodnota všech splátek za pronájem je základem pro propočet jistiny úvěru, který je jednorázově prostřednictvím výdajového kapitálového transferu imputován do vládního dluhu
	Odpuštění nedobytných pohledávek	
po odpuštění pohledávky se sníží pohledávky ve státních finančních aktivech bez vlivu na deficit	v roce odpuštění pohledávky se o tuto částku zvýší deficit	

³⁹ Veškeré operace běžného roku jsou sledovány na hotovostním principu, tedy v okamžiku, kdy je příjmová, resp. výdajová operace realizována

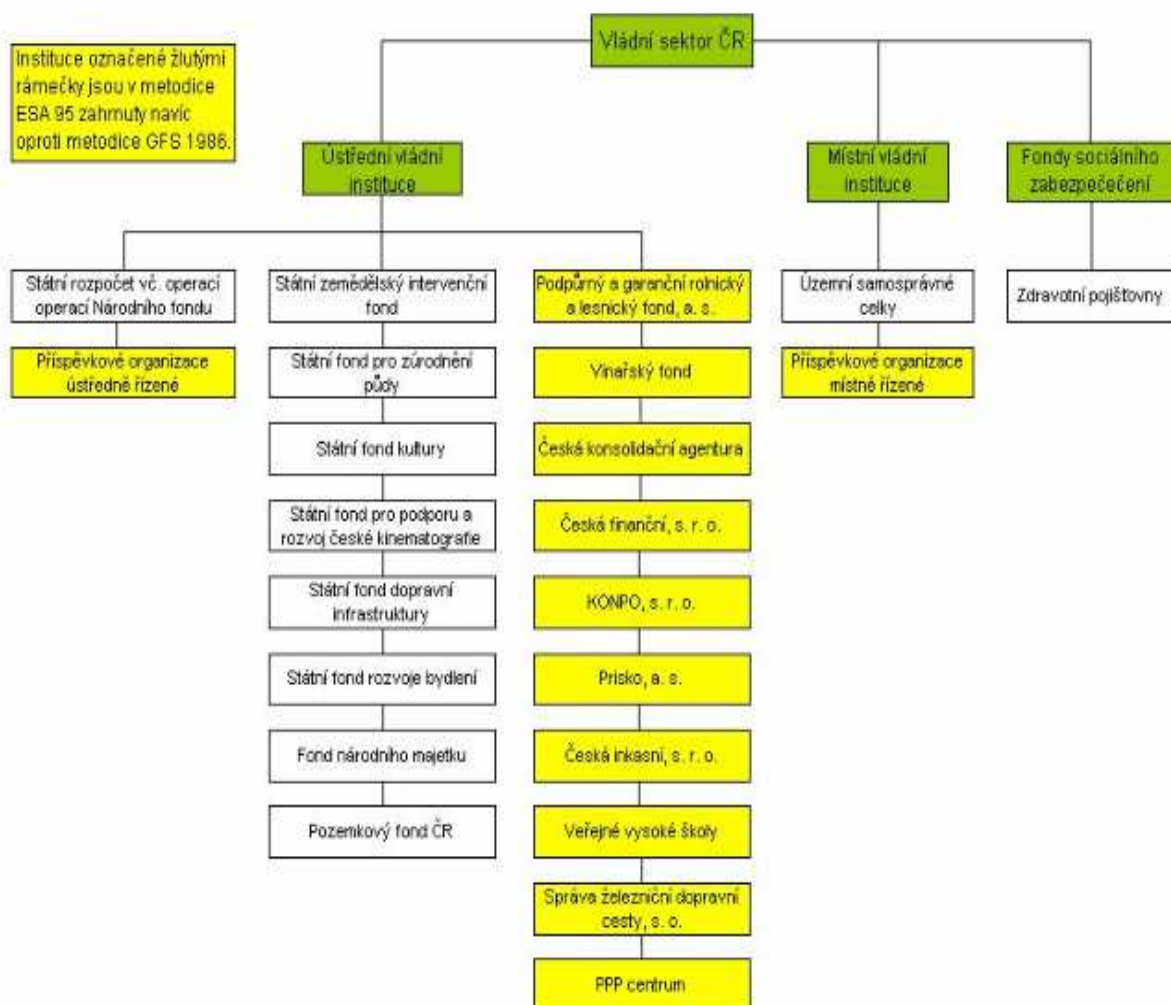
⁴⁰ Operace daného fiskálního roku jsou zachycovány tehdy, když se ekonomická hodnota vytváří nebo zaniká a také tehdy, když se pohledávky a závazky zvyšují nebo snižují bez ohledu na to, kdy bude realizovaná operace peněžně uhrazena. Sledují se nejen peněžní příjmy a výdaje, ale také pohledávky a závazky. Neexistuje tedy přímá vazba na statistiky příjmů, výdajů a jejich výsledného salda uváděnou v rozpočtových dokumentech.

Výhody	<ul style="list-style-type: none"> - poskytování dat v relativně krátkém čase od skončení sledovaného období - nižší náročnost na zdrojová data - včasnější vytváření fiskálních predikcí - přímá vazba na schvalovaný státní rozpočet a rozpočty státních fondů 	<ul style="list-style-type: none"> - podává komplexnější obraz hospodaření vládního sektoru (plynoucí mj. ze zahrnutí pohledávek a závazků) - z analytického hlediska má větší vypovídací váhu pro hodnocení fiskální politiky, např. její udržitelnosti z dlouhodobého hlediska
Nevýhody	nepodává komplexní obraz o hospodaření vládního sektoru (zahrnuje pouze příjmy a výdaje)	vyšší náročnost na datové zdroje

Pramen: MF ČR, online, 2010

Poznámka: Tabulka byla aktualizovaná k 5.11.2007

Příloha 5- schéma vládního sektoru v České republice

Pramen: MF ČR, online, 2010

Poznámka: Schéma je platné od 1.1.2007

Příloha 6- podíl jednotlivých veřejných příjmů (resp. výdajů) na celkových veřejných příjmech (resp. výdajích) v ČR za léta 2000 - 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Celkové příjmy	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Daně	52%	51%	50%	51%	52%	50%	49%	49%	48%
- nepřímé	30%	28%	27%	27%	28%	28%	27%	27%	27%
- přímé	22%	23%	23%	24%	23%	22%	22%	23%	21%
- kapitálové	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Sociální příspěvky	37%	37%	38%	37%	36%	39%	40%	39%	40%
Prodeje	7%	7%	7%	7%	7%	6%	6%	6%	7%
Ostatní příjmy	4%	5%	5%	4%	4%	4%	4%	4%	4%
Kapitálové příjmy	0%	1%	0%	1%	1%	1%	1%	2%	2%
Celkové výdaje	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Průměrná spotřeba	16%	15%	15%	16%	16%	15%	15%	15%	14%
Kompenzace nezaměstnanosti	17%	17%	17%	18%	18%	18%	18%	18%	18%
Úroky	2%	2%	3%	2%	3%	3%	3%	3%	3%
Dotace	7%	6%	5%	6%	5%	4%	4%	4%	4%
Sociální benefity	41%	39%	39%	38%	40%	41%	41%	43%	42%
Ostatní výdaje	2%	2%	2%	3%	3%	3%	3%	4%	4%
Kapitálové transferové platby	6%	12%	11%	8%	6%	6%	4%	4%	6%
Kapitálové investice	9%	7%	9%	9%	11%	11%	12%	11%	9%
- z nich tvorba hrubého fixního kapitálu	9%	8%	8%	10%	11%	11%	11%	11%	12%

Pramen: Government finance statistics, Summary tables, online, 2006 a 2009

Příloha 7- podíl jednotlivých veřejných příjmů (resp. výdajů) na celkových veřejných příjmech (resp. výdajích) v SK za léta 2000 – 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Celkové příjmy	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Daně	51%	51%	54%	52%	51%	52%	51%	53%	52%
- nepřímé	32%	31%	34%	32%	34%	35%	33%	34%	32%
- přímé	19%	20%	20%	20%	17%	17%	18%	19%	20%
- kapitálové	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Sociální příspěvky	34%	37%	38%	37%	34%	36%	36%	36%	37%
Prodeje	4%	4%	4%	5%	6%	4%	4%	4%	3%
Ostatní příjmy	10%	8%	4%	7%	9%	7%	9%	6%	8%
Kapitálové příjmy	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
Celkové výdaje	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Průměrná spotřeba	13%	15%	14%	15%	18%	13%	15%	13%	14%
Kompenzace nezaměstnanosti	17%	20%	21%	23%	22%	19%	20%	20%	19%
Úroky	8%	9%	8%	6%	6%	5%	4%	4%	4%
Dotace	5%	5%	4%	4%	6%	3%	4%	3%	5%
Sociální benefity	28%	33%	33%	36%	34%	44%	44%	47%	45%
Ostatní výdaje	4%	3%	4%	7%	6%	5%	5%	5%	4%
Kapitálové transferové platby	21%	7%	10%	3%	3%	4%	3%	3%	5%
Kapitálové investice	5%	7%	7%	6%	6%	5%	5%	5%	5%
- z nich tvorba hrubého fixního kapitálu	5%	7%	7%	7%	6%	5%	6%	5%	6%

Pramen: Government finance statistics, Summary tables, online, 2006 a 2009